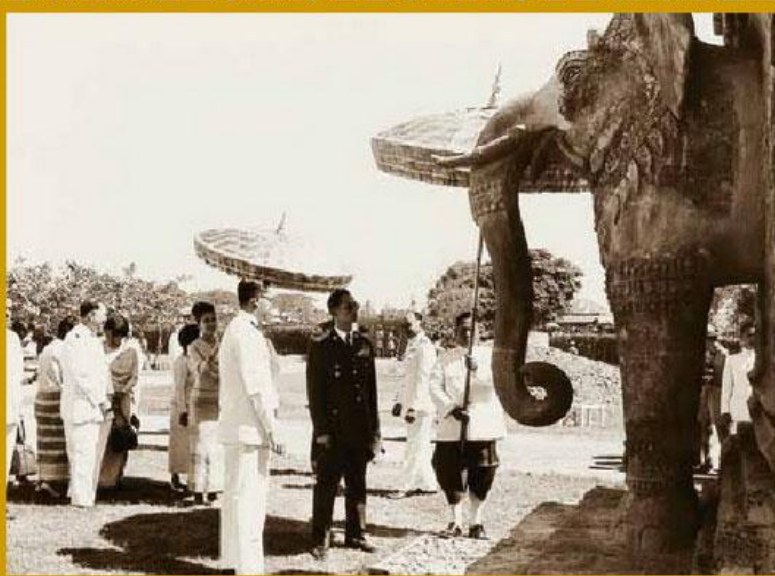
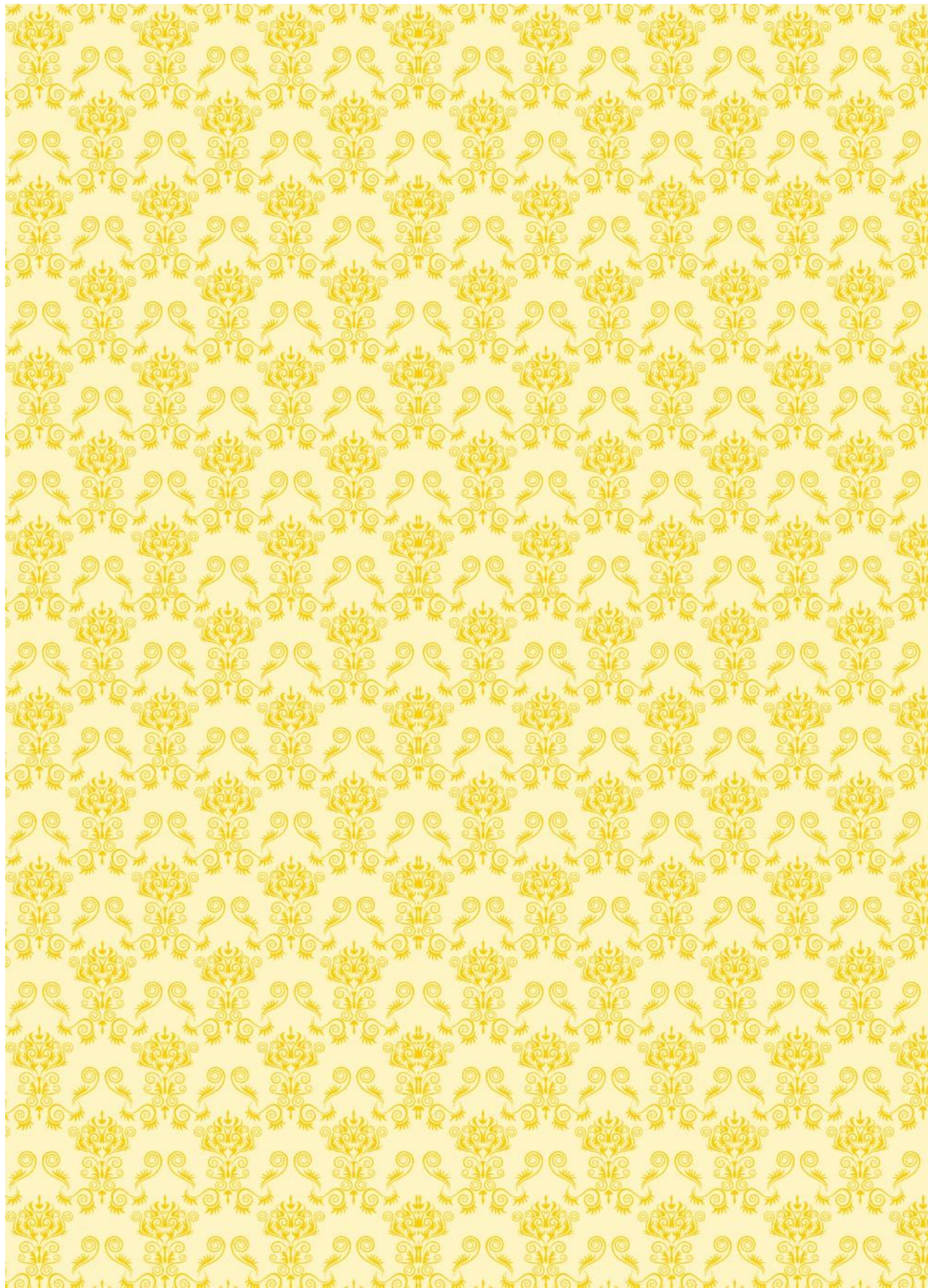

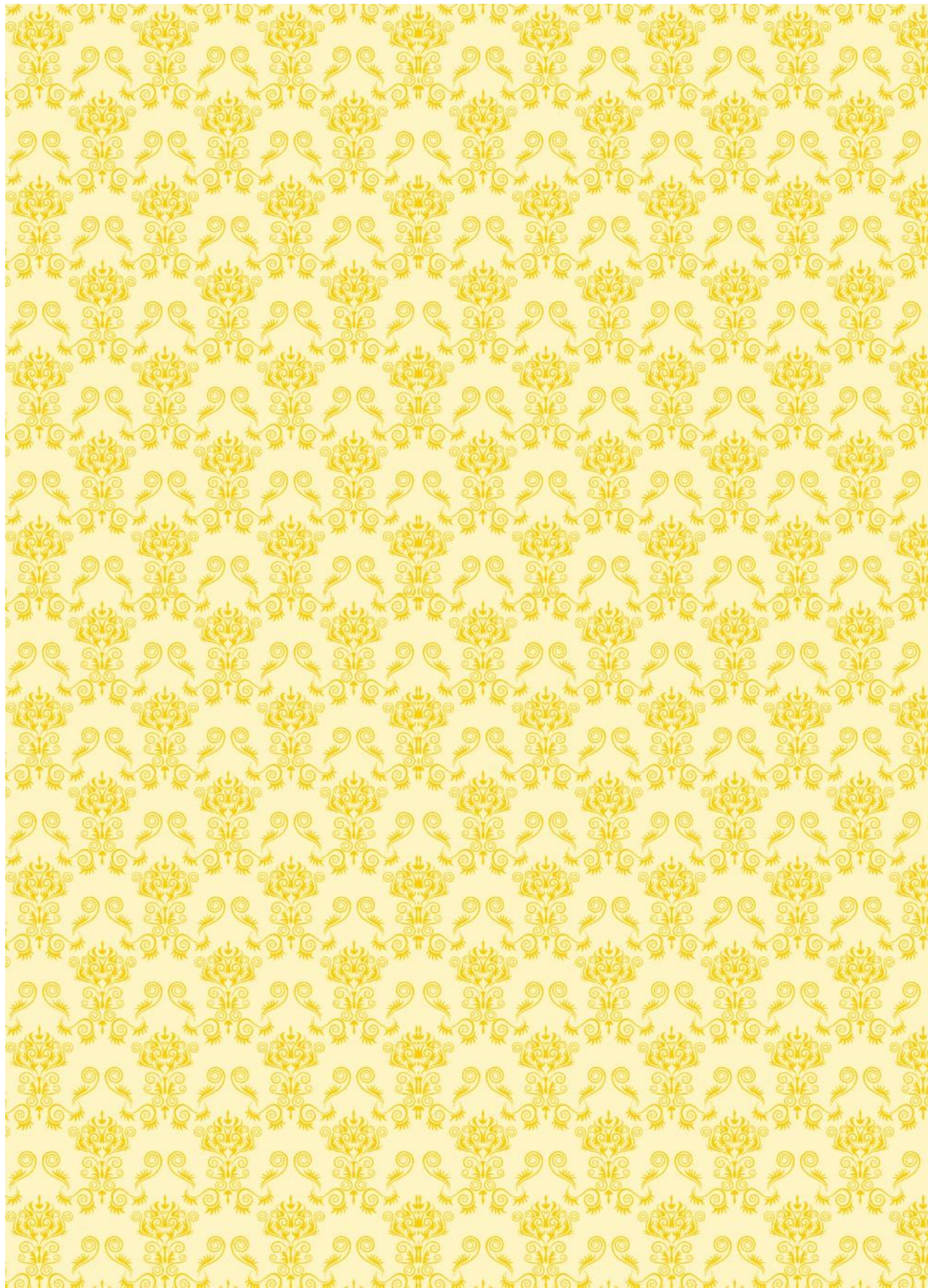

ภูมิแผ่นดิน มรดกไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย

ภูมิแผ่นดิน มรดกไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ
ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
จัดพิมพ์ พุทธศักราช ๒๕๕๔

พระเต้าทักษิโณทก พบในกรุพระปรางค์ วัดราชบูรณะ ศิลปะอยุธยา พุทธศตวรรษที่ ๒๐

คำปรารภ

เนื่องในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ รัฐบาลและปวงประชาชนชาวไทย มีความปิติชื่นชมโสมนัสเป็นล้นพ้น จึงพร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติด้วยความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ และได้ทรงประกาศพระปฐมบรมราชโองการ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ ว่า **เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม** นับแต่บัดนั้น ตราบจนปัจจุบัน พระองค์ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรม และทรงพระวิริยะอุตสาหะบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปการ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ปวงชนชาวไทยตลอดมา ด้วยพระราชปณิธานอันแรงกล้า และพระอัจฉริยภาพอันเลิศล้ำ พระองค์ได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการลดภาวะวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนพระราชทานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริกว่า ๔๐๐๐ โครงการ เพื่อการพัฒนาประเทศทุกด้าน รวมทั้งพระราชทานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นแนวทางให้พสกนิกรดำรงชีวิตร่มเย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืน พระราชกรณียกิจนานัปการอันเกิดจากพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณอันสุขุมคัมภีรภาพ ตลอดจนพระราชจริยวัตรอันงดงามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ล้วนเป็นคุณูปการยิ่งใหญ่แก่ประเทศและประชาชน ส่งผลให้ประเทศมีความมั่นคง อุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองพัฒนาก้าวหน้า พระเกียรติคุณของพระองค์จึงเป็นที่แซ่ซ้องสรรเสริญทั้งในประเทศและนานาชาติ ประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงทรงเป็นพระมิ่งขวัญร่มเกล้าของชาวไทยทั้งปวง ซึ่งล้วนเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณไว้เหนือเศียรเกล้ามาโดยตลอด

รัฐบาลและปวงชนชาวไทย พร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ทั้งรัฐบาลนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และรัฐบาลปัจจุบัน โดยมอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ พิจารณาเห็นชอบให้หน่วยราชการ องค์กร และเอกชน จัดพิมพ์หนังสืออันมีคุณค่า เพื่อเทิดพระเกียรติคุณและพระปรีชาสามารถในด้านต่าง ๆ ให้ปรากฏยั่งยืนสืบไปตราบกาลนาน

ในนามของรัฐบาลและประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ขออนุโมทนาในความวิริยะอุตสาหะของหน่วยราชการ องค์กร เอกชน และคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ตลอดจนคณะทำงานทุกคณะที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการสาขาต่าง ๆ ที่ทรงคุณค่า อันจะอำนวยประโยชน์อย่างยิ่งแก่ประชาชน น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้สถิตในหทัยของปวงประชาราษฎรตลอดกาล

ขอจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน เทอญ

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ

๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

วัดศรีสวาย จังหวัดสุโขทัย

คำนำ

มหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ นี้ รัฐบาลชุดที่แล้ว ตลอดจนรัฐบาลปัจจุบัน และประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า พร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติ เพื่อแสดงความจงรักภักดีและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ รัฐบาลในนามคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ จึงได้มอบหมายให้คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุพิจารณาดำเนินงานจัดทำหนังสือวิชาการสาขาต่าง ๆ พร้อมทั้งจัดทำหนังสือจดหมายเหตุงานเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในมหามงคลโอกาสนี้ด้วย

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุพิจารณาเห็นชอบให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เลือกรวบรวมและจัดพิมพ์หนังสือหลายสาขาในนามของรัฐบาล เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเผยแพร่หนังสืออันทรงคุณค่าเหล่านั้นให้แก่สาธารณชนอย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นผลงานทรัพย์สินทางปัญญาของแผ่นดิน โดยเฉพาะพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและหนังสืออื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก แบ่งเป็นหนังสือที่พิมพ์ในนามของคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ หนังสือจดหมายเหตุการพระราชพิธีและกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และหนังสือที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนแสดงเจตนารมณ์ ขอพิมพ์ร่วมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย

คณะกรรมการฯ จะแจกจ่ายหนังสือเหล่านี้ไปยังแหล่งความรู้ต่าง ๆ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ และในต่างประเทศทั่วโลก เพื่อยังประโยชน์แก่การศึกษาค้นคว้าของประชาชนทุกระดับ ทั้งนี้ โดยตระหนักว่าการสนองพระมหากรุณาธิคุณด้วยความร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์ผลงานอันทรงคุณค่า อำนวยประโยชน์เกื้อกูลแก่สาธารณชนเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการแสดงกตัญญูตเวทีตาธรรมแล้ว ยังเป็นการสร้างสิ่งอนุสรณ์ที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาติไว้ในแผ่นดินสืบไป

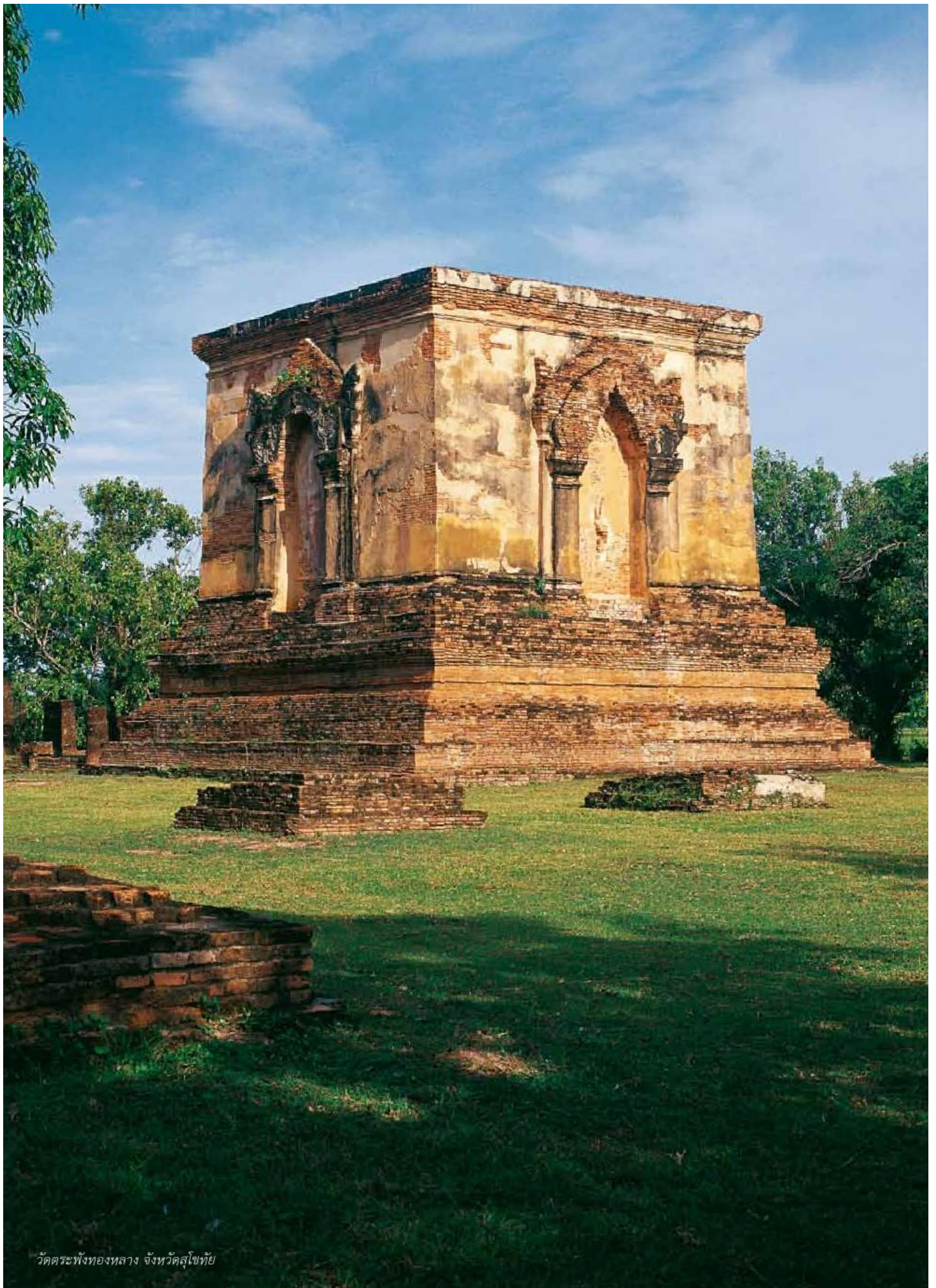
ด้วยเดชพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม ปวงชนชาวไทยจักได้รับประโยชน์อย่างกว้างขวางจากหนังสือที่มีคุณค่าสะท้อนวัฒนธรรมอันรุ่งเรืองมั่นคงของชาติ และจะได้ร่วมกันธำรงรักษาชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงยั่งยืน เพื่อสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระวิริยะอุตสาหะพัฒนาและปรับปรุงบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามโดยทั่วกัน

สุกมล คุณปลื้ม

(นางสุกมล คุณปลื้ม)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

ประธานกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

วัดตระพังทองกลาง จังหวัดสุโขทัย

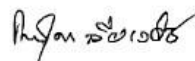
คำชี้แจง

การจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ นับเป็นวาระสำคัญในประวัติศาสตร์ของชาติไทย คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ได้มีมติให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนจัดพิมพ์หนังสือที่มีคุณค่าอันมีแก่นแก่น้อมกระหม่อมถวายเป็นราชสักการะ

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมจึงมอบให้กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักบริหารกลางรับผิดชอบโครงการศึกษาค้นคว้าและเรียบเรียงหนังสือ **“ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย”** จัดพิมพ์เป็นหนังสือเฉลิมพระเกียรติในโอกาสมหามงคลดังกล่าว โดยจัดทำต้นฉบับร่วมกับสำนักโบราณคดี สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และสำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕ ทั่วประเทศ และสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ เป็นบรรณาธิการต้นฉบับ

หนังสือ **“ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย”** เป็นงานรวบรวมพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ในทุกแห่งที่ได้เสด็จพระราชดำเนินได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ สืบทอดมรดกวัฒนธรรมแก่กรมศิลปากร ซึ่งกรมศิลปากรในฐานะหน่วยงานที่มีหน้าที่รักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติได้น้อมนำเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันล้ำค่า หนังสือเล่มนี้จึงเป็นประจักษ์พยานแห่งพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการรักษาสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของชาติ ตลอดระยะเวลากว่า ๖๐ ปีที่เสด็จดำรงในสิริราชสมบัติ

กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรมขอน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายหนังสือ **“ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย”** เป็นอนุสรณ์ยัตถุร่วมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และหวังว่าหนังสือนี้จะอำนวยประโยชน์ต่อการศึกษา สามารถสร้างจิตสำนึกให้พสกนิกรทั่วราชอาณาจักรบังเกิดความรักความหวงแหนมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ และร่วมใจกันอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติให้มั่นคงสืบไป

(นางโสมสุตา สิวะณิช)
อธิบดีกรมศิลปากร

บทอาศิรวาท
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ฉลองถุกขั่มหาราชล้า	ชนม์เฉลิม
เจ็ดรอบคักดิลลัทธิเสริม	สิริแคว้น
ภูมิพลึงแผ่นดินเผดิม	ผดุงสุข
ขวัญทิพย์ทัดเทิดมั่น	มิ่งเกล้าเกษมศำนต์
โครงการกอปรเกิดไท่	ทวีดิวิ
สักร่ายพระการณยริน	เลิศล้ำ
ประเจิดประจักษ์อาจิณ	เจริญลาภ
พูนเพิ่มพิพิธแผ้ว	พิพัฒน์พร้อมภูมิไทย
มหาชัยสมัยสมิทธิป้อง	พระบารมี
กราบฝ่าละอองธุลี	พระบาทเจ้า
พนมพานพุ่มบายศรี	บุปผชาติ
ถวายพระพร ณ เกล้า	กราบอ้างอธิษฐาน
สมภารสมิทธิป้อง	ผองภย
สยามชาติพิลาสพิไล	ทั่วหล้า
ปวงประชาภิรมย์ไชย	ประชมภักดี
ร่วมแผ่นดินแผ่นฟ้า	ชนช้องสมานฉันท์

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

Dhammaintrend ร่วมเผยแพร่และแบ่งปันเป็นธรรมทาน

ภาชนะดินเผาสีดำลายขีด สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมบ้านเชียง ประมาณ ๕,๖๐๐ - ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว

สารบัญ

คำปรารภ
คำนำ
คำชี้แจง

บทอาศรัยพาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

บทที่ ๑	พระมหากษัตริย์คุณต่อการอนุรักษ์มรดกไทย	๑๓
บทที่ ๒	แหล่งมรดกวัฒนธรรมโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในประเทศไทย	๓๑
บทที่ ๓	พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ภาคกลางและภาคตะวันออก	๘๓
บทที่ ๔	พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ภาคเหนือ	๑๔๗
บทที่ ๕	พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๙๑
บทที่ ๖	พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ภาคใต้	๒๒๕

บรรณานุกรม	๒๔๖
------------	-----

ภาคผนวก

คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๔/๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงาน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔	๒๔๘
คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ที่ ๗/๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ	๒๕๒
คำสั่งกรมศิลปากร ที่ ๔๖๕/๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการทำงานจัดพิมพ์หนังสือ ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนิน แหล่งมรดกไทย	๒๕๔

บทที่ ๑

พระมหากรุณาธิคุณ
ต่อการอนุรักษ์มรดกไทย

นับ ตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีเมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ “เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” สมดังพระราชปณิธานที่ทรงประกาศในพระปฐมบรมราชโองการเมื่อทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ตลอดระยะเวลากว่า ๖๐ ปี ที่เสด็จดำรงในสิริราชสมบัติ ทรงสนพระราชหฤทัยสร้างสรรค์และทรงอุปถัมภ์บำรุงมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยและแนวพระราชดำริด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณอันกว้างไกล ทรงตระหนักในคุณค่าของมรดกศิลปวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานความเจริญและการพัฒนาประเทศ ทั้งทรงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติบำรุง อนุรักษ์ ฟื้นฟูและสืบทอดศิลปวัฒนธรรมทุกแขนงให้ยั่งยืนมั่นคง เป็นสมบัติและเกียรติภูมิของชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัส เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗ ว่า

*มรดกนี้ คำที่ถูกต้องคือเป็น “บารมี” ได้สร้าง “บารมี” ตั้งแต่โบราณกาล
สะสมเรื่อยมา ทำในสิ่งที่ถูกต้อง เมืองไทยถึงยังอยู่ได้ แต่ถ้าเราไม่ทำต่อ บารมีก็สลาย
ไป เราอย่าไปเบิกบารมีที่บ้านเมืองที่ประเทศได้สร้างสมเอาไว้ตั้งแต่บรรพบุรุษของ
เราให้เกินไป เราต้องทำบ้างหรือเพิ่มพูนให้ประเทศชาติมีอนาคตที่แน่นอน*

พระราชดำรัสดังกล่าว ครอบคลุมถึงมรดกทางวัฒนธรรมของชาติอันเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ และเป็นหน้าที่ของอนุชนต้องธำรงรักษา ทั้งสร้างสรรค์พัฒนาอย่างเหมาะสมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์เพื่อให้ธำรงอยู่สืบไป

มรดกวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยสร้างสมสืบทอดมาแต่อดีต ทั้งจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี โบราณวัตถุ โบราณสถาน ประณีตศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ ทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ดนตรี นาฏศิลป์และวรรณคดี เหล่านี้ล้วนมีเอกลักษณ์โดดเด่นแสดงถึงความเป็นชาติอารยะ

พระมหากษัตริย์คุณต่อการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกไทย ด้านจารีตประเพณี

ชนบประเพณีและศิลปกรรมทุกแขนงมีทั้งที่เป็นของราชกรซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปตามประวัติศาสตร์ และข้อกำหนดทางสังคมของแต่ละภูมิภาค และราชประเพณีอันเป็นแบบแผนของราชสำนัก สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญยิ่ง เป็นศูนย์รวมจิตใจของสังคมและชนชาติไทยมาช้านาน พระราชพิธีหลายอย่างมีอิทธิพลต่อความเชื่อและการดำเนินชีวิตของประชาชน บางพระราชพิธีเป็นโบราณราชประเพณีที่องค์พระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นสืบเนื่องมาหลายร้อยปี เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค พระราชพิธีขึ้นระวางช้างสำคัญ และพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช เป็นต้น หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ แล้ว พระราชพิธีบางพระราชพิธีถูกยกเลิก บางพระราชพิธีถูกเปลี่ยนเป็นรัฐพิธีไปด้วยเหตุผลทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีบางพระราชพิธีที่มีประโยชน์ต่อบ้านเมืองและเป็นขวัญกำลังใจแก่ประชาชน

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

การกสิกรรมเป็นอาชีพหลักของชนชาติไทย ทุกภูมิภาค มีการทำนาปลูกข้าว “การแรกนาที่ต้องเป็นธูระของผู้ซึ่งเป็นใหญ่ในแผ่นดิน เป็นธรรมเนียมมีมาแต่โบราณ” พระมหากษัตริย์ไทย ทรงเป็นแบบอย่างในการทำนาแก่ราษฎร มีหลักฐานมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ **จรดพระนังคัล** เป็นพระราชพิธีพราหมณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้เพิ่มพิธีสงฆ์แยกต่างหากเรียกว่า**การพระราชพิธีพืชมงคล** หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ในพุทธศักราช ๒๔๘๓ **การจรดพระนังคัล** เปลี่ยนเป็น **การแสดงโขน** ที่ท้องสนามหลวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญรวมเป็นงานเดียวกับรัฐพิธีพืชมงคล เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๓ ในชั้นแรกเรียกว่า รัฐพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ต่อมาถึงพุทธศักราช ๒๕๐๖ จึงเปลี่ยนเป็น พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณต่อการรักษาสืบทอดโบราณราชประเพณีอันเป็นมิ่งขวัญต่อราษฎรที่ประกอบอาชีพกสิกรรมให้ดำรงอยู่สืบไป

พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวน พยุหยาตราทางชลมารค

พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นองค์ครุศาสนูปถัมภก ทรงพระราชศรัทธามั่นคงในพระบรมพุทธานุภาพ โบราณราชประเพณีและพระราชพิธีหลายอย่างเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา ประเพณีอย่างหนึ่งที่พุทธศาสนิกชนถือว่าเป็นการมหากุศล คือ การทอดกฐินหรือถวายผ้ากฐินหลังเทศกาลออกพรรษาระหว่างแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ นอกจากประเพณีของราษฎรแล้ว ยังมีราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินตามพระอารามต่าง ๆ ทั้งในพระนครและหัวเมือง ราชประเพณีดังกล่าวปรากฏหลักฐานทั้งในสมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ การเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินมีทั้งทางบก (สถลมารค) และทางน้ำ (ชลมารค) จากเอกสารหลักฐาน

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นระบุว่า บางครั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดให้จัดกระบวนแห่ผ้าพระกฐินและกระบวนเสด็จพระราชดำเนินเป็นกระบวนพยุหยาตราใหญ่ คำว่า พยุหยาตรา มีความหมายว่า การเคลื่อนกระบวนทัพ ดังนั้นกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคจึงหมายความว่า การเคลื่อนกระบวนทัพเรือ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กระบวนพยุหยาตราจัดขึ้นในโอกาสต่าง ๆ กัน ได้แก่ ในการพระราชสงคราม ในการเสด็จเลียบพระนคร และในการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน เป็นต้น ในสมัยที่ยังมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีการจัดกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคเป็นครั้งหลังสุดในคราวที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีสมโภชพระนครครบรอบ ๑๕๐ ปี และเปิดสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้วไม่มีการจัดกระบวนพยุหยาตราทั้งโดยสถลมารคและชลมารคอีกเลย เรือพระราชพิธีและเรือกระบวนที่เก็บรักษาไว้ในโรงเรือที่คลองบางกอกน้อยชำรุดไปตามกาลเวลา บางลำถูกระเบิดคราวสงครามมหาเอเชียบูรพาเสียหายหลายลำ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติแล้ว พุทธศักราช ๒๔๙๕ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโรงเรือพระราชพิธีในคลองบางกอกน้อย มีพระราชดำริจะโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูการเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินโดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคขึ้น ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๐๐ รัฐบาลจัดงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษและได้จัดพิธีพุทธพยุหยาตราทางชลมารคและประเพณีบูชาขึ้น โดยนำเรือพระราชพิธีและเรือกระบวนที่ยังใช้การได้ในขณะนั้นมาจัดเป็นกระบวนแห่พระพุทธรูป บริเวณท่าราชวรดิฐ ต่อมาสำนักพระราชวัง กรมศิลปากรและกองทัพเรือได้ร่วมกันซ่อมและสร้างเรือพระราชพิธีและเรือกระบวนเพิ่มเติมขึ้นประกอบเป็นกระบวนพยุหยาตราตามอย่างโบราณราชประเพณี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๒ คราวเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดอรุณราชวราราม หลังจากนั้นมีการจัดกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคและกระบวนเรือพระราชพิธีอีก ๑๕ ครั้ง

พระราชดำริและพระราชกรณียกิจในการฟื้นฟูกระบวนพยุหยาตราทางชลมารคอำนวยประโยชน์ใหญ่หลวงแก่ชาวไทย เพราะเป็นสิ่งเชิดชูเกียรติคุณของชาติไทยให้โลกรู้จัก ชาวไทยและนานาชาติชื่นชมความงดงามของกระบวนเรือพระราชพิธีที่มีเพียงหนึ่งเดียวในโลก

พระมหากษัตริย์คุณต่อการอนุรักษ์มรดกไทยด้านศิลปกรรม

ทอดพระเนตรภาพร่างเขียนสี ช่องที่ ๒
การอยู่เฉยพระพุทธรูปขจรรัตนจักรพรรดิพิมลณัณมัย มาสู่พระพุทธรัดนสถาน
พระราชพิธิยกข้อฟ้าพระพุทธรัดนสถานและสมโภช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระอัจฉริยภาพในศาสตร์และศิลป์หลายสาขา ทรงเป็นทั้งนักคิดและนักสร้างสรรค์งานศิลปกรรมแขนงต่าง ๆ เช่น งานจิตรกรรม ทรงเริ่มศึกษาและเขียนภาพอย่างจริงจังตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๒ – ๒๕๐๖ และทรงใช้เวลาเมื่อว่างพระราชภารกิจสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นจิตรกรรมสีน้ำมันบนผืนผ้าใบ มีทั้งภาพทิวทัศน์ ภาพเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ภาพหุ่นนิ่ง ภาพเหมือน และภาพนามธรรม นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังพุทธรัตนสถานในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระกรุณาพระราชทานแนวพระราชดำริและพระบรมราชวินิจฉัยในการดำเนินงานจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ นับเป็นงานจิตรกรรมไทยที่มีความโดดเด่นต่างจากสมัยอื่น เป็นเอกลักษณ์ของจิตรกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ ๙

ในด้านศิลปะสถาปัตยกรรมนั้น ทรงพระกรุณาอุปถัมภ์บำรุงเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี เพื่อเป็นศรีสง่าของพระนครสำหรับประกอบพระราชพิธีทางศาสนาตามโบราณราชประเพณี พระราชทานแนวพระราชดำริในการก่อสร้างวัดพระราม ๙ กาญจนาภิเษก เป็นวัดประจำรัชกาล

จิตรกรรมฝาผนัง เหตุการณ์สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ภายในพระอุโบสถรัตนสถาน พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร

ในด้านศิลปะการดนตรีและนาฏศิลป์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีแซกโซโฟน ทั้งได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงอันมีคุณค่า ประกาศให้โลกประจักษ์ในพระอัจฉริยภาพเป็นที่ยอมรับของสถาบันการดนตรีระดับโลก ในส่วนของคนไทยทรงเห็นว่าวิชาดนตรีไทยเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญของชาติ ทรงตระหนักในคุณค่าของเพลงไทยที่คิดกันได้สร้างสมไว้เป็นจำนวนมาก มีพระราชดำริให้กรมศิลปากรรวบรวมรักษาเพลงไทยเดิมไว้มิให้สูญ ด้วยการบันทึกโน้ตและพิมพ์เผยแพร่ ทั้งโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการจัดพิมพ์โน้ตเพลงไทย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างใหญ่หลวงต่อการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาวิชาดนตรีและเพลงไทย

พระราชทานครอบประธานประกอบพิธีไหว้ครูโขนละคร
และพิธีต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพ แก่นายสมบัติ แก้วสุจริต

พระมหากษัตริย์คุณต่อการอนุรักษ์มรดกนาฏศิลป์ไทย ประเพณีการสืบทอดนาฏศิลป์นั้นต้องประกอบพิธีครอบจากครูผู้ใหญ่ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ต่อเนื่องกันมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสำคัญของจารีตพิธีกรรมการไหว้ครูและครอบครูนานาฏศิลป์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีครอบองค์พระพิราพพระราชทานแก่ศิลปินอาวุโสของกรมศิลปากร ณ โรงละครพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒๓ - ๒๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ และพระราชพิธีพระราชทานครอบประธานประกอบพิธีไหว้ครูโขนละครและพิธีต่อทำรำเพลงหน้าพาทย์องค์พระพิราพ พระราชทานแก่ศิลปินอาวุโสกรมศิลปากร ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

ในด้านศิลปะภาษาและวรรณคดีซึ่งเป็นมรดกศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งสาขาหนึ่งของชาติ ทรงตระหนักและทรงห่วงใยในการใช้ภาษาไทย ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมประชุมกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาษาไทยที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริสแนวทางในการส่งเสริมทำนุบำรุงการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องเหมาะสม ต่อมารัฐบาลไทยได้กำหนดให้วันที่ ๒๙ กรกฎาคมทุกปีเป็นวันภาษาไทยแห่งชาติ ด้วยความสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณอันหาที่สุ่มมิได้

ทศกัณฐ์หน้าทอง

พระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัยในซุ้มเรือนแก้วโทณีพุกฤษ
ศิลปะอยุธยาตอนต้น (พุทธศักราช ๑๙๖๗) พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหากษัตริย์คุณต่อการอนุรักษ์โบราณวัตถุศิลปวัตถุ

บรรพบุรุษของไทยมีความเจริญมั่นคงสร้างสมอารยธรรมเป็นปึกแผ่นในดินแดนสุวรรณภูมิมานานนับพันปี ดังปรากฏหลักฐานทั้งทางโบราณวัตถุและโบราณสถานกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์หลายครั้งด้วยความสนพระราชหฤทัย ทั้งพระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและบริหารจัดการแก่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบมาโดยตลอด

พุทธศักราช ๒๕๐๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณวัตถุที่ขุดได้จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ มีพระราชปรารภกับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการและอธิบดีกรมศิลปากรว่า

ทอดพระเนตรพระแสงดาบโบราณที่พบภายในพระเจดีย์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่พบในกรุวัดราชบูรณะนี้สมควรได้มีพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาและตั้งแสดงให้ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หากควรไปเก็บรักษาและตั้งแสดง ณ ที่อื่นไม่

เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรมศิลปากรและจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ร่วมกันสนองพระราชปณิธาน จัดหาทุนก่อสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยาขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดเมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔ หลังจากเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยาแล้ว ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงพักผ่อนพระราชอิริยาบถ ณ พระที่นั่งเย็น ซึ่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจัดสร้างเป็นอาคารประยุกต์ทับบนซากโบราณสถานที่บริเวณบึงพระราม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีกระแสพระราชดำริว่า

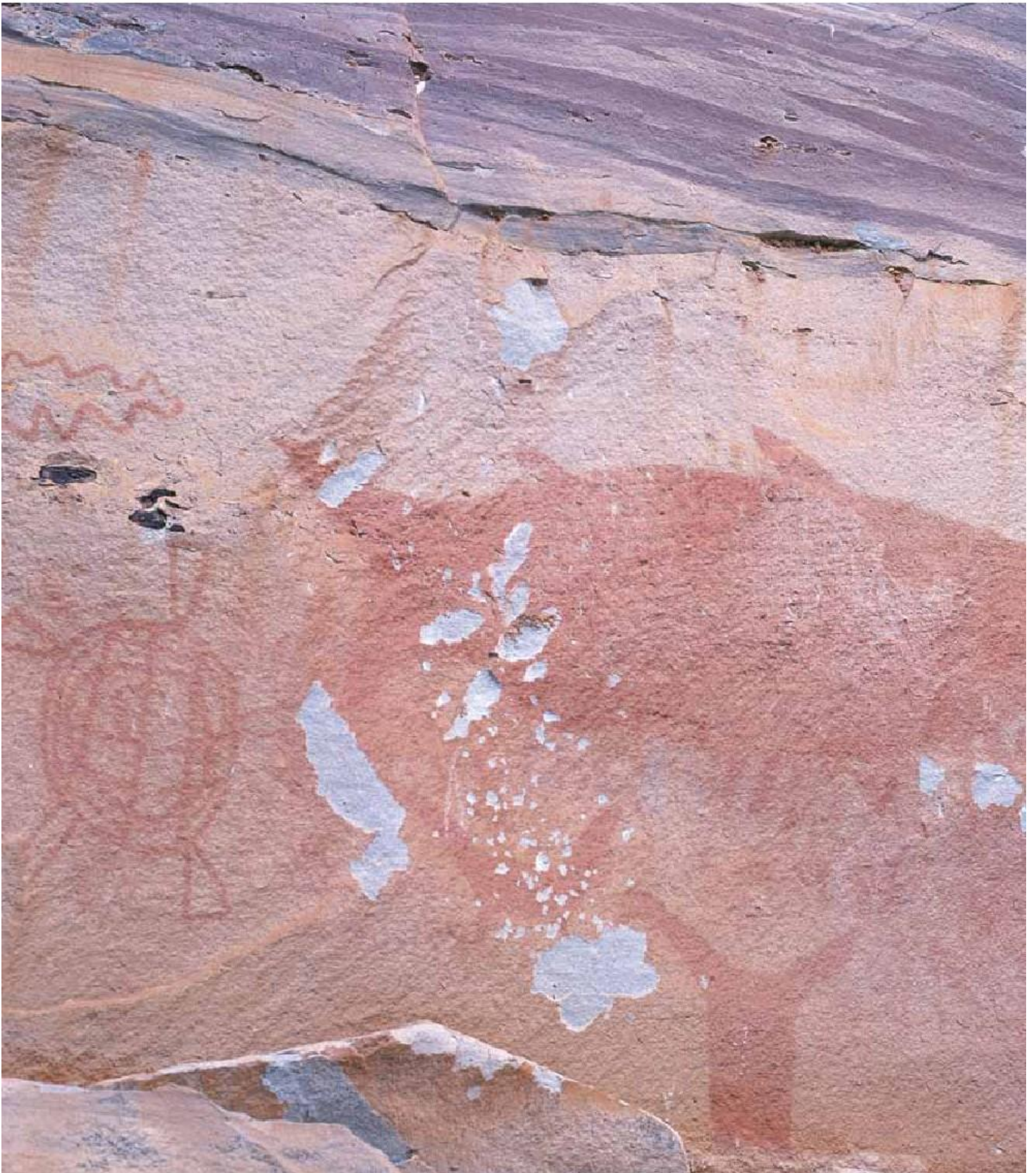
การสร้างอาคารสมัยนี้ คงจะเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่เรื่องโบราณสถานเป็นเกียรติยศของชาติ อัฐเก่า ๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย อยุธยาและกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มี ความหมาย ไม่ควรเอาของใหม่ไปปนกับของเก่า ควรรักษาของเก่าไว้เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจของพลเมือง และสิ่งเหล่านี้เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งควรรักษาไว้

พระคชาธารทองคำประดับอัญมณี พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระแสพระราชดำรัสดังกล่าวเป็นประโยชน์ยิ่งต่อแนวทางการรักษาโบราณวัตถุและโบราณสถานของชาติ ทรงเตือนสติให้คนไทยตระหนักในความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์และอารยธรรมอันรุ่งเรืองที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้เป็นมรดกล้ำค่าของชาติ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อดำรงรักษา อนุรักษ์ฟื้นฟู และสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของชาติ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์และแนวพระราชดำรินเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการอนุรักษ์พัฒนา นับเป็นพระราชคุณูปการใหญ่หลวงต่อประเทศและปวงชนชาวไทย ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ รัฐบาลจึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมเทิดพระเกียรติถวายพระราชสมัญญา **“พระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย”** เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ เพื่อเป็นสวัสดิมงคลแก่วงการศิลปวัฒนธรรมของแผ่นดินสืบไป

บทที่ ๒

แหล่งมรดกวัฒนธรรม
โบราณคดีและประวัติศาสตร์
ในประเทศไทย

จิ้งรูปหัวสัตว์ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๗๐๐ ปีมาแล้ว พบที่บ้านดอนดาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี

ประเทศไทยเป็นแหล่งรวมของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอายุนับย้อนหลังไปถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ สืบเนื่องจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ กระจายอยู่ในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ สะท้อนถึงความเหมาะสมทางภูมิลักษณะแห่งดินแดนนี้ในการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมอันเป็นแบบอย่างเฉพาะในแต่ละยุคสมัย

สมัยก่อนประวัติศาสตร์

ในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ปรากฏหลักฐานการอยู่อาศัยของมนุษย์ที่มีอายุเก่าสุด (ประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ – ๕๐๐,๐๐๐ ปีมาแล้ว) บริเวณแหล่งโบราณคดีแม่ทะ จังหวัดลำปาง ซึ่งร่องรอยดังกล่าวสันนิษฐานว่า การดำรงชีพของมนุษย์ในขณะนั้นอาจเป็นการล่าสัตว์หาพืชผักและผลไม้ตามธรรมชาติมาเป็นอาหาร ยังไม่มีการเพาะปลูก และสร้างที่อยู่อาศัยถาวร แต่ใช้ถ้ำหรือเพิงผาเป็นที่อยู่อาศัย และเคลื่อนย้ายไปตามแหล่งที่มีอาหารอุดมสมบูรณ์เพื่อการดำรงชีพ ทั้งยังรู้จักดัดแปลงวัสดุตามธรรมชาติประเภทหิน ไม้ กระดูก ฯลฯ ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ขวานหิน เครื่องมือสับตัด เครื่องมือขุด เป็นต้น

ลูกปัดหินคาร์เนเลียนรูปกลม และรูปพระจันทร์เสี้ยว
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๗๐๐ ปีมาแล้ว
พบที่บ้านดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี

นอกจากนี้ยังมีแหล่งโบราณคดีอื่น ๆ ที่ปรากฏหลักฐานคล้ายคลึงกัน อายุราว ๓๗,๐๐๐ – ๖,๐๐๐ ปีมาแล้ว อาทิ แหล่งโบราณคดีถ้ำหลังโรงเรียน แหล่งโบราณคดีถ้ำหมอนเขียว จังหวัดกระบี่ แหล่งโบราณคดีถ้ำผีแมน แหล่งโบราณคดีเพิงผาบ้านไร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

หลังจากนั้น ในช่วงประมาณ ๑๐,๐๐๐ – ๗,๐๐๐ ปี หลักฐานจากแหล่งโบราณคดีหลายแห่งแสดงถึงพัฒนาการของมนุษย์ มีการเริ่มตั้งถิ่นฐานที่ค่อนข้างถาวรบริเวณตะพักลำน้ำ อันเป็นถิ่นฐานอีกประเภทหนึ่งที่เกิดจากการปรับตัวของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมใหม่ นอกเหนือจากการใช้ถ้ำและเพิงผาเป็นที่อยู่อาศัยเป็นการชั่วคราวแต่เดิม

ในช่วงประมาณ ๔,๕๐๐ – ๔,๐๐๐ ปี เริ่มปรากฏหลักฐานการเพาะปลูกพืชเพื่อการบริโภค เชื่อกันว่าข้าวที่ปลูกในระยะแรกเป็นข้าวเหนียว ปลูกด้วยวิธีหว่านเมล็ด ทั้งยังรู้จักการเลี้ยงสัตว์ ทำภาชนะดินเผาสำหรับใช้ในชีวิตประจำวันและสำหรับวัตถุประสงค์เพื่อพิธีกรรม รวมทั้งการทำเครื่องมือเครื่องใช้จากสำริดที่เป็นโลหะซึ่งมีส่วนผสมหลัก ได้แก่ ทองแดง ดีบุก และตะกั่ว

ขวานสำริดมีบ้อง และใบหอกสำริด สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมบ้านเชียง ประมาณ ๔,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว

เครื่องประดับหินกึ่งอัญมณี
พบที่แหล่งโบราณคดี
บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี

มนุษย์มีแบบแผนการดำรงชีพที่ซับซ้อนมากขึ้น มีการสร้างบ้านเรือนรวมเป็นกลุ่ม ทั้งมีแบบแผนพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการฝังสิ่งอุทิศลงไปด้วยศพ รวมทั้งมีการรับวัฒนธรรมจากดินแดนภายนอกที่อยู่ห่างออกไปจากผืนแผ่นดิน เช่น กรณีการพบหลักฐานเครื่องประดับทำจากเปลือกหอยในแหล่งโบราณคดีบ้านท่าแค และบ้านปึกรี จังหวัดลพบุรี

แหล่งโบราณคดีสำคัญในช่วงนี้ ได้แก่ แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านท่าแค จังหวัดลพบุรี แหล่งโบราณคดีโคกพนมดี จังหวัดชลบุรี แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี แหล่งโบราณคดีโนนนกทา จังหวัดขอนแก่น แหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา ฯลฯ

ลูกปัดแก้ว และหิน กำไลหินอ่อน สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัดนอธรรมบ้านเขียง ประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

นอกจากนี้ มนุษย์ในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีการสร้างงานศิลปกรรม (ภาพเขียนสี หรือภาพสลัก) บนผนังถ้ำหรือเพิงผากระจายอยู่ในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ เช่น แหล่งภาพเขียนสีถ้ำดาดวัง จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งภาพเขียนสีเขาภูปลาร้า จังหวัดอุทัยธานี แหล่งภาพสลักถ้ำกาใหญ่ จังหวัดพิษณุโลก แหล่งภาพเขียนสีถ้ำประดูผา จังหวัดลำปาง แหล่งภาพเขียนสีเขาจันทน์งาม จังหวัดนครราชสีมา แหล่งภาพสลักถ้ำผาลาย ภูผายนต์ จังหวัดสกลนคร แหล่งภาพเขียนสีเขานามะพร้าว จังหวัดชุมพร แหล่งภาพเขียนสีถ้ำผีหัวโต จังหวัดกระบี่ เป็นต้น

ภาพเขียนสี ที่ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี

หลังจากนั้น นับแต่ช่วง ๒,๕๐๐ ปีมาแล้ว แหล่งโบราณคดีหลายแห่ง เริ่มมีการรวมตัว เป็นชุมชนที่มีความซับซ้อนในระบบสังคม ปรากฏหลักฐาน ที่ทำให้อาจสันนิษฐานได้ว่า ผู้คนในสังคมมีการแบ่งชนชั้นในระดับต่าง ๆ ตามเงื่อนไขทางเศรษฐกิจหรือหน้าที่ทางสังคม เช่น การพบสิ่งของเครื่องใช้ พิเศษ (กำไลสำริดมีแผ่นเหล็กหุ้ม กำไลเหล็กในวัฒนธรรมดองซอน ประเทศเวียดนาม) ฝังร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์บางโครงที่แหล่งโบราณคดีอ่างเก็บน้ำ นิลกำแหง จังหวัดลพบุรี หรือการพบลูกปัดหินคาร์เนเลียนสีส้ม และลูกปัดหิน โมราที่มีแหล่งกำเนิดในอินเดียฝังร่วมกับโครงกระดูกมนุษย์ที่แหล่งโบราณคดี เขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร หรือการพบเครื่องใช้สำริดตกแต่งลายแบบที่พบ ในวัฒนธรรมดองซอน ประเทศเวียดนามที่แหล่งโบราณคดีโนนหนองหอ จังหวัดมุกดาหาร ฯลฯ

ปล้องแขนสำริด และกำไลสำริด สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมบ้านเชียง ประมาณ ๔,๐๐๐ - ๒,๓๐๐ ปีมาแล้ว

ในช่วงเวลาดังกล่าวชุมชนหลายแห่งได้มีพัฒนาการเป็นเมือง โดยชุมชนเหล่านี้มีที่ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ได้แก่ ลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี ลุ่มแม่น้ำแคว ลุ่มแม่น้ำป่าสักในภาคกลาง ลุ่มแม่น้ำมูล ลุ่มแม่น้ำชี ลุ่มแม่น้ำโขงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลุ่มแม่น้ำปิงในภาคเหนือ รวมถึงบริเวณชายฝั่งตะวันออกและตะวันตกของคาบสมุทรภาคใต้ ชุมชนเหล่านี้ยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมทั้งในซีกโลกตะวันออกและตะวันตก เช่น จีน เวียดนาม โรมัน อาหรับ อินเดีย ฯลฯ อันเป็นผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากภายนอก และการปรับใช้วัฒนธรรมจากดินแดนภายนอกให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนพื้นเมืองเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่พัฒนาการเป็นสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

ไก่และสุมไก่ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๗๐๐ ปีมาแล้ว พบที่บ้านคอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี

พัฒนาการในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์

ในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ (ราว ๒,๓๐๐ – ๑,๕๐๐ ปีมาแล้ว) หลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์กลุ่มชนต่างวัฒนธรรมจากซีกโลกตะวันออกและตะวันตก ปรากฏในแหล่งโบราณคดีหลายแห่งของประเทศไทย อาทิ กลองมโหระทึกสำริด อันเป็นวัฒนธรรมที่พบในหลายบริเวณของจีนตอนใต้และเวียดนาม ซึ่งพบในแหล่งโบราณคดีถ้ำองบะ จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร แหล่งโบราณคดีบ้านท่าเสา จังหวัดอุตรดิตถ์ ฯลฯ ลูกปัดหรือจี้รูปสิงโตซึ่งเป็นเครื่องรางตามคตินิยมของชาวกรีก ชิเถียน (ศกะ) และปาเถียน ที่ปกครองดินแดนอินเดียโบราณ มีศูนย์กลางอยู่ในดักสิลา พบในแหล่งโบราณคดีดอนตาเพชร จังหวัดกาญจนบุรี แหล่งโบราณคดีทุ่งตึก จังหวัดพังงา ฯลฯ ดัมพูนสีเขียวชนิดมีปุ่มยื่นสามปุ่ม ที่พบในวัฒนธรรมชาห์หัวรี ประเทศเวียดนาม พบในแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร แหล่งโบราณคดีอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชนพื้นถิ่นกับกลุ่มชนต่างวัฒนธรรมจากดินแดนภายนอก โดยใช้เส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและทางทะเล วัฒนธรรมที่ผ่านเข้ามานี้ได้มีการปรับใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชนพื้นเมือง และกลายเป็นวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรมบางประการ เช่น การใช้กลองมโหระทึกสำริด อันเป็นวัฒนธรรมร่วมระหว่างจีนตอนใต้กับเวียดนาม การใช้เครื่องประดับต่างหูรูปหัวสัตว์ หรือต่างหูหินสีเขียวชนิดมีปุ่มยื่นสามปุ่ม ที่ปรากฏแบบแผนการใช้ของกลุ่มชนในอดีตของเวียดนาม ฟิลิปินส์ ได้หวัน ฯลฯ

ตะเกียงโรมัน ศิลปะกรีก - โรมัน แบบบอเล็กซานเดรีย (ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ ๙)
พบที่เมืองโบราณพงตึก จังหวัดกาญจนบุรี

เหรียญเงินรูปดวงอาทิตย์ สมัยทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

การพบหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งมีที่มาจากดินแดนภายนอก ยังคงพบอย่างต่อเนื่อง อาทิ พระพุทธรูป ศิลปะอินเดียแบบอมราวดี (พุทธศตวรรษที่ ๙) หรือตะเกียงโรมันสำริด อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๖ - ๗ จากแหล่งโบราณคดีพังกา จังหวัดกาญจนบุรี หรือการพบเหรียญกษาปณ์โรมัน รัชสมัยจักรพรรดิวิคตอริอุส ที่แหล่งโบราณคดีอุโมง จังหวัดสุพรรณบุรี ฯลฯ หลักฐานทางโบราณคดีเหล่านี้นำไปสู่ข้อสันนิษฐานถึงเหตุผลของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างดินแดนว่า อาจเป็นการค้าขายระหว่างดินแดน ทั้งนี้ เนื่องจากในอดีตดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับเป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลที่พ่อค้าจากซีกโลกตะวันออกและตะวันตกรู้จักดีว่า เป็นแหล่งของเครื่องเทศของป่า กระ ฯลฯ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างดินแดนอย่างต่อเนื่องนี้ นับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนขนาดใหญ่มีพัฒนาการเป็นเมือง รูปแบบการปกครอง ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมเป็นแบบแผนเฉพาะในแต่ละช่วงเวลา ได้แก่ วัฒนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖) ซึ่งปรากฏในพื้นที่ภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ของประเทศไทย วัฒนธรรมลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘) เป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏในภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และวัฒนธรรมศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๘) อันเป็นวัฒนธรรมที่ปรากฏในภาคใต้

วัฒนธรรมทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖)

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ บันทึกของนักบวชจีนชวนจิ้งหรือเฮียนจิ้ง กล่าวถึงดินแดนชื่อโกโลโปติ ที่อยู่ระหว่างดินแดนพม่าและกัมพูชา ซึ่งต่อมา แซมมวล บิล ระบุว่า ดินแดนตามเอกสารจีนดังกล่าวเป็นดินแดนเดียวกับ ทวารวดี

พระพุทธรูปปางเทศนา หรือวิตรรกมูทรา สำนริด ศิลปะทวารวดี พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ พบที่จังหวัดนครปฐม

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในแหล่งวัฒนธรรมทวารวดีบริเวณภาคกลาง ได้ให้ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับเมืองโบราณในวัฒนธรรมดังกล่าวว่า ส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมาจากสังคมหมู่บ้านในสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นสังคมเมืองซึ่งรับวัฒนธรรมจากอินเดีย และการปรับใช้วัฒนธรรมจากภายนอกให้สอดคล้องกับแบบแผนทางสังคมของกลุ่มชนพื้นเมือง เกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในเวลาต่อมา เช่น การสร้างคูน้ำคันดินล้อมชุมชน ซึ่งเป็นการปรับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้เหมาะสมและ

ธรรมจักร ศิลปะทวารวดีตอนต้น พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ ได้จากวัดเสนาหา (ร้าง) จังหวัดนครปฐม
ปัจจุบันจัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พระพุทธรูปสลักหินดำ ศิลปะทวารวดี เขาคมอรัตน์ จังหวัดเพชรบูรณ์

เอื้อประโยชน์แก่ผู้คนที่อาศัยอยู่โดยมีรากฐานทางเศรษฐกิจ คือเกษตรกรรม การค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างชุมชนใกล้เคียงและชุมชนภายนอก นับถือพุทธศาสนาควบคู่กับศาสนาฮินดู ด้วยการมีวัฒนธรรมร่วมทางศาสนา อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมร่วมกัน ส่งผลให้เกิดการสร้างสรรค์ประดิษฐกรรมเพื่อการดำรงชีพประเภทเครื่องมือ เครื่องใช้ งานสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ฯลฯ ที่เป็นแบบแผนเฉพาะกลุ่ม กล่าวคือ ความนิยมในการสร้างอาคารศาสนสถานขนาดใหญ่ด้วยอิฐและศิลาแลง ฐานอาคารมีการย่อมุมหลายชั้น ลักษณะศิลปกรรมมีการรับแบบแผนของศิลปะอินเดียแบบคุปตะ หลังคุปตะ และแบบปาละ - เสนะ ผสมผสานกับศิลปกรรมพื้นถิ่น อาทิ โบราณสถานวัดโขลงสุวรรณคีรี จังหวัดราชบุรี โบราณสถานดงเมืองเตย จังหวัดยโสธร โบราณสถานในเมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น ทั้งยังมีความนิยมในการดัดแปลงถ้ำเพื่อใช้เป็นศาสนสถาน ด้วยการสลักภาพปูนดำ หรือภาพปูนสูงพระพุทธรูปบนผนังถ้ำ เช่น ถ้ำฤๅษี ถ้ำผาโง จังหวัดราชบุรี ถ้ำเขาคมอรัตน์ จังหวัดเพชรบูรณ์ ถ้ำพระโพธิสัตว์ จังหวัดสระบุรี ฯลฯ

วัฒนธรรมศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๘)

ศรีวิชัย เป็นชื่อเรียกดินแดนบริเวณคาบสมุทรมลายูภาคใต้ในสมัยโบราณ สันนิษฐานว่าเป็นดินแดนเดียวกับที่ปรากฏในเอกสารบันทึกของพระภิกษุจีนอี้จิง ซึ่งกล่าวถึงดินแดนที่อยู่บนเส้นทางการเดินทางคือโพธิ์ หรือชิลิโพธิ์ ซึ่งมีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ และเป็นดินแดนเดียวกับศรีบุสสะ ที่มีการกล่าวถึงในบันทึกของอาบู ซาอิด ฮาซาน พ่อค้าชาวอาหรับ ซึ่งเขียนขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕

ในปัจจุบัน นักวิชาการสันนิษฐานว่าชื่อ ศรีวิชัย อาจมีได้หมายถึงชื่อของรัฐที่มีศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจในบริเวณเมืองใดเมืองหนึ่ง หากแต่อาจเป็นชื่อเรียกรูปแบบทางศิลปะและวัฒนธรรมในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ปรากฏในบริเวณคาบสมุทรมลายูภาคใต้ต่อเนื่องถึงเกาะสุมาตรา - ชวา ในประเทศอินโดนีเซียปัจจุบัน ทั้งยังมีความสัมพันธ์หรือร่วมสมัยกับศิลปะชวา ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๘

พระพุทธรูป แสดงปางมารวิชัย ภายใต้พังพานนาค ศิลปะศรีวิชัย (พุทธศักราช ๑๗๒๖)

พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เมืองในวัฒนธรรมศรีวิชัยส่วนใหญ่เป็นเมืองท่าเรือโบราณ ซึ่งมีลักษณะที่ดั้งเดิมเหมาะสมกับการแลกเปลี่ยนทางการค้าและวัฒนธรรมระหว่างดินแดนทางการค้าจากภายนอกทั้งเขตชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกและชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก อาทิ จีน อินเดีย อาหรับ ฯลฯ ส่งผลให้เกิดการผสมผสานรูปแบบทางศิลปกรรมเนื่องในพุทธศาสนาหายานและฮินดู

ศาสนสถานในวัฒนธรรมศรีวิชัยที่สร้างขึ้นในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓ – ๑๕ นั้นส่วนใหญ่มีรูปแบบใกล้เคียงกับศาสนสถานในอินเดียตอนใต้ และชวาภาคกลาง ซึ่งมีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมเจดีย์ทรงมณฑป ผนังเป็นรูปกากบาท หรือสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อสร้างด้วยอิฐ อาทิ โบราณสถานวัดหลง โบราณสถานวัดแก้ว พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ฯลฯ ครั้นต่อมาในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๘ – ๑๙ พุทธศาสนาเถรวาทจากลังกาได้แพร่หลายในช่วงเวลาดังกล่าว ส่งผลให้มีการสร้างเจดีย์ทรงระฆัง เป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เช่น เจดีย์ใหญ่วัดสังฆพระ จังหวัดสงขลา เจดีย์ด้านประตูทางเข้าอกระเบียงคดวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ฯลฯ

ในช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เมื่อวัฒนธรรมศรีวิชัยคลาญความสำคัญลง แต่การสร้างเจดีย์ทรงระฆังยังคงมีสืบเนื่องต่อมา และได้คลี่คลายไปสู่รูปแบบเจดีย์ในศิลปะอยุธยาในเวลาต่อมา เมื่อรัฐอยุธยาแผ่ขยายอิทธิพลทางการเมืองมาสู่บริเวณคาบสมุทรมลายูได้

พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี

วัฒนธรรมลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘)

ในช่วงระหว่างที่วัฒนธรรมทวารวดีเป็นวัฒนธรรมหลักในพื้นที่ภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยนั้น วัฒนธรรม

พระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี

ลพบุรี หรือวัฒนธรรมเขมรโบราณซึ่งปรากฏอยู่ในบริเวณอันเป็นที่ตั้งของประเทศกัมพูชา ในปัจจุบัน ได้แพร่หลายเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ และได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมพื้นเมืองเดิมเกิดเป็นรูปแบบวัฒนธรรมที่เจริญต่อมาในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๘

ศาสนสถานในศิลปะลพบุรีเป็นสิ่งก่อสร้างเนื่องในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกายและลัทธิ

ไวษณพนิกาย และศาสนาพุทธมหายาน ซึ่งมีแบบแผนการก่อสร้างถือความสำคัญของแกนสมมาตรเป็นหลัก โดยมีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมศาสนสถาน เช่น สระน้ำ คันดินและร่องน้ำรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่กำหนดขอบเขตศาสนสถาน ฯลฯ นิยมใช้วัสดุก่อสร้างเป็นหินทราย ศิลาแลง และอิฐ

ร่องรอยของสถาปัตยกรรมในวัฒนธรรมลพบุรีหรือวัฒนธรรมเขมรโบราณที่พบในประเทศไทยนั้น พบหลักฐานอย่างต่อเนื่องเริ่มตั้งแต่ราว

พุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๓ โดยพบหลักฐานส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภททับหลังประดับเหนือกรอบประตูจากโบราณสถานปราสาทเขาน้อยสิขมพู จังหวัดสระแก้ว หลังจากนั้น ยังพบโบราณสถานที่มียุขร่วมสมัยกับวัฒนธรรมเขมรโบราณแบบพะโค (ราวพุทธศักราช ๑๔๒๐ – ๑๔๔๐) ที่เทวสถานพระนารายณ์ จังหวัดนครราชสีมา ต่อเนื่องถึงช่วงร่วมสมัยกับวัฒนธรรมเขมรโบราณแบบบาแค็ง (พุทธศักราช ๑๔๔๐ - ๑๕๗๐) โดยพบรูปแบบศิลปกรรมบนทับหลังประดับกรอบประตูที่ปราสาทพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา

ปราสาทเขาน้อยสิขมพู จังหวัดสระแก้ว

ในช่วงร่วมสมัยกับวัฒนธรรมเขมรโบราณแบบเกาะแกร์ (พุทธศักราช ๑๔๖๕ - ๑๔๙๐) มีโบราณสถานหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ปรากฏหลักฐานการรับรูปแบบศิลปกรรมในช่วงเวลาดังกล่าว อาทิ ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทเมืองแขก จังหวัดนครราชสีมา ฯลฯ รวมถึงการพบโบราณสถานบางแห่ง เช่น ปราสาทเมืองแขก จังหวัดนครราชสีมา ที่มีการใช้งานต่อเนื่อง และรับรูปแบบศิลปะร่วมสมัยวัฒนธรรมเขมรโบราณแบบแปรรูป (พุทธศักราช ๑๔๙๐ - ๑๕๑๐) และแบบเกลี้ยง (พุทธศักราช ๑๕๑๐ - ๑๕๖๐) หรือปราสาทพนมวัน จังหวัดนครราชสีมา ที่มีการใช้งานต่อเนื่อง นับตั้งแต่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕ จนถึงช่วงร่วมสมัยวัฒนธรรมเขมรโบราณแบบบาปวน (พุทธศักราช ๑๕๖๐ – ๑๖๓๐)

ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์

ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี

ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๖ – ๑๘ กระแสวัฒนธรรมลพบุรีหรือวัฒนธรรมเขมรโบราณ ได้มีการแพร่กระจายครอบคลุมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางส่วนของภาคกลางและภาคตะวันออก ปรากฏศาสนสถานจำนวนมากที่สร้างขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว อาทิ ปราสาทพนมรุ้ง ปราสาทเมืองต่ำ จังหวัดบุรีรัมย์ ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทยายเงา จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี ปราสาทสັกก๊กอธม จังหวัดสระแก้ว ฯลฯ

การแพร่หลายของวัฒนธรรมลพบุรี หรือวัฒนธรรมเขมรโบราณในหลายพื้นที่ของประเทศไทย นั้น มีหลักฐานแสดงถึงเส้นทางการติดต่อในอดีตหลายเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างดินแดน เช่นกรณีของภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งสามารถใช้เส้นทางติดต่อตามเส้นทางแม่น้ำโขง หรือช่องเขาในแนวชายแดน ถึง ๗๗ ช่อง เริ่มจากเขตเทือกเขาพนมดงรัก บริเวณจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ส่วนทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเส้นทางการติดต่อผ่านบริเวณอำเภอดาพระยา และอำเภออุบลราชธานี จังหวัดสระแก้ว และบางอำเภอของจังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดตราด นอกจากนี้ ศิลปจารึกที่พบในประเทศไทย เช่น จารึกเมืองเสมา จารึกอุบลมุง จารึกสັกก๊กอธม จารึกปราสาทพนมวัน จารึกปราสาทพิมาย จารึกปราสาทพระขรรค์ และจดหมายเหตุจีนได้กล่าวถึงชื่อเมืองโบราณซึ่งสันนิษฐานว่าตั้งอยู่ในประเทศไทย เป็นเมืองในปกครองของรัฐเขมรโบราณในรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พุทธศักราช ๑๗๒๔ – ๑๗๖๒) ได้แก่ ละโวทัยปุระ (ละโว้ หรือลพบุรี) สุวรรณปุระ (สุพรรณบุรี) ขยราชบุรี (ราชบุรี) ศรีชัยสิงหบุรี (เมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี) ศรีชัยวัชรบุรี (เพชรบุรี) ฯลฯ

ประติมากรรมรูปพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หิมา
ย จังหวัดนครราชสีมา

หลวงพ่อพนัญเชิง วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

หลังรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อำนาจและอิทธิพลของเขมรในเมืองต่าง ๆ ของไทยเริ่มเสื่อมคลายลงและหมดความสำคัญไปในที่สุด พร้อมกับการเกิดรัฐใหม่ของกลุ่มคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งเอกสารจีนที่เขียนขึ้นในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และจารึกประกอบภาพสลักนูนต่ำปราสาทนครวัดในกัมพูชา กล่าวถึงกลุ่มชนที่เรียกว่า สยามหรือเสียมกุก หรือเสียม หรือเสียน ซึ่งมีถิ่นฐานในบริเวณภาคกลางตอนบนของประเทศไทย และทางตอนใต้ของถิ่นฐานชาวสยามยังเป็นที่อยู่ของกลุ่มชนที่เรียกว่า ละโว้ หรือหลอหุ เอกสารจีนระบุว่า ในช่วงกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พวกสยามและเขมรได้ยกทัพไปตีได้เวียดในอาณาจักรจามของเวียดนาม

กลุ่มชนสยามและหลอหุนี้ นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่สันนิษฐานว่า เป็นกลุ่มคนไทยพื้นถิ่นที่อยู่ในบริเวณอันเป็นประเทศไทยปัจจุบันในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นกลุ่มชนที่มีส่วนสำคัญต่อการสร้างบ้านเมืองในบริเวณลุ่มแม่น้ำยม และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ได้แก่

อโยธยา เป็นรัฐที่ตั้งอยู่ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน ด้วยการมีที่ตั้งในบริเวณชัยภูมิเหมาะสมแก่การพัฒนาเป็นเมืองศูนย์กลางสำคัญในเวลาต่อมา คือ การเป็นชุมทางแม่น้ำสายใหญ่ ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำน้อย ที่มีความสำคัญต่อการคมนาคมของดินแดนตอนในแผ่นดิน รวมถึงบริเวณคาบสมุทรภาคใต้และดินแดนโพ้นทะเลในภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งยังเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้รัฐมีความมั่นคงด้วยการเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ ภูมิประเทศที่มีน้ำล้อมรอบ การมีพื้นที่ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำซึ่งเกิดจากการทับถมของตะกอน ทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเกษตรกรรม ปัจจัยดังกล่าวนี้ส่งผลให้รัฐอโยธยาพัฒนาไปสู่การเป็นรัฐขนาดใหญ่ คือ กรุงศรีอยุธยา เมื่อพุทธศักราช ๑๘๙๓

สุพรรณภูมิ เป็นรัฐที่ระบุถึงในจารึกนับแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘ อาทิ จารึกปราสาทพระขรรค์ จารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ซึ่งนำไปสู่ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับรัฐแห่งนี้ว่ามีความสำคัญ และอาจสัมพันธ์ในระบบเครือญาติกับรัฐสุโขทัย ด้วยสภาพที่ตั้งซึ่งอยู่ครอบคลุมสองฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมในการทำเกษตรกรรม การอยู่ใกล้แหล่งดินคุณภาพ ซึ่งสามารถใช้ทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีคุณภาพ และด้วยการส่งเสริมพัฒนาการของกลุ่มชนที่มีมาแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยอาจเป็นรัฐที่คลี่คลายมาจากกลุ่มเมืองในวัฒนธรรมทวารวดี ส่งผลให้รัฐสุพรรณภูมิมีความโดดเด่นในการเป็นเมืองทางการค้าร่วมกับเมืองบริวาร อาทิ เมืองแพรกศรีราชา (ในจังหวัดชัยนาทปัจจุบัน) เมืองราชบุรี เมืองเพชรบุรี ฯลฯ และดำรงความสำคัญอย่างต่อเนื่องถึงสมัยอยุธยาตอนต้น พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ที่ครองกรุงศรีอยุธยาสืบเชื้อสายจากราชวงศ์สุพรรณภูมิ และมีส่วนสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงกับกรุงศรีอยุธยา

พระมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี

วัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

นครศรีธรรมราช ในบริเวณภาคใต้ของไทยช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นครศรีธรรมราชเป็นรัฐมีความสำคัญ โดยมีพัฒนาการมาจากกลุ่มเมืองท่าบนคาบสมุทรภาคใต้ รัฐนครศรีธรรมราชมีเมืองบริวารที่เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตรตามลักษณะตราประจำเมือง ได้แก่ สายบุรี ปัตตานี กลันตัน ปาหัง ไทรบุรี พัทลุง ตรัง ชุมพร บันทายสมอ สะอูเลา ตะกั่วป่า กระบุรี

จารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ กล่าวถึงความสำคัญของนครศรีธรรมราชในฐานะของการเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาลังกาวงศ์ พระเถระชั้นผู้ใหญ่ในสุโขทัยล้วนมาจากนครศรีธรรมราช หรือการสร้างพระพุทธรูปปางค์ ซึ่งคติความเชื่อในการสร้างพระพุทธรูปนี้มาจากนครศรีธรรมราช ที่มีการแพร่หลายไปสู่สุโขทัยและรัฐล้านนา (ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙) นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อในศาสนาฮินดู ศาสนาพุทธ นิกายหินยาน และมหายาน

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๙ รัฐนครศรีธรรมราชได้ผนวกเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา และคงความสำคัญสืบเนื่องจนถึงเมื่อมีการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๒๔

วัฒนธรรมล้านนา (พุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๒๔)

บริเวณภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน ปรากฏร่องรอยของชุมชนโบราณที่มีคูน้ำคันดินล้อมรอบนับแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๕ บริเวณจังหวัดลำพูน ลำปาง เชียงใหม่ พร้อมกับการพบโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งมีลักษณะศิลปกรรมเนื่องในวัฒนธรรมทวารวดีที่เมืองโบราณหริภุญไชย จังหวัดลำพูน หลังจากนั้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ วัฒนธรรมภายนอกทั้งวัฒนธรรมทวารวดีและวัฒนธรรมพม่าได้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการของกลุ่มชนในภาคเหนืออย่างเด่นชัด เกิดเป็นรัฐในบริเวณลุ่มน้ำปิง มีหริภุญไชย (ลำพูน) เป็นศูนย์กลาง

พระเจดีย์วัดพระธาตุคอกยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ พระเจ้ามังราย กษัตริย์องค์ที่ ๒๕ ผู้สืบเชื้อสายจากลัวะจั้งคราชทรงรวบรวมเมืองทริภุญไชยและเมืองใกล้เคียงสถาปนาเป็นรัฐล้านนา เมื่อราวพุทธศักราช ๑๗๓๙ และทรงสถาปนาราชธานีแห่งใหม่ที่พิงครุฑ (เชียงใหม่)

รัฐล้านนาเป็นบริเวณที่รวมของกลุ่มชนหลายเชื้อสาย อาทิ ไทยวน ไทลื้อ ไทใหญ่ ไทยอง ไทเขิน ฯลฯ ทั้งยังมีความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับดินแดนใกล้เคียงที่ร่วมสมัยเดียวกัน ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้รูปแบบศิลปกรรมอันเนื่องด้วยศาสนาที่สร้างขึ้นในรัฐล้านนามีความหลากหลาย เช่น ศิลปะพม่า ศิลปะล้านช้าง ศิลปะสุโขทัย ศิลปะลพบุรี ศิลปะอยุธยา เป็นต้น

เจดีย์วัดป่าล็ก เชียงแสน จังหวัดเชียงราย

วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่

ล้านนาเป็นดินแดนที่นับถือพุทธศาสนาเถรวาทเป็นหลัก ศาสนสถาน
ที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่ใช้ไม้ อิฐสอปูนเป็นวัสดุก่อสร้าง มีองค์ประกอบทาง
สถาปัตยกรรม ประกอบด้วย วิหาร อุโบสถ เจดีย์ เฉพาะอาคารพุทธสถาน
ประเภทวิหาร อุโบสถ ที่ปรากฏในปัจจุบันล้วนสร้างขึ้นในช่วงหลัง
พุทธศตวรรษที่ ๒๓ ไม้เป็นวัสดุหลักของอาคาร นิยมสร้างเครื่องบนเป็น
หลังคาซ้อน ๒ - ๓ ชั้น มุงด้วยแผ่นไม้ (แป้นเกล็ด) ใต้หลังคาบนเสาด้าน
นอกอาคารตกแต่งคันทวยไม้สลักลายนาค (นาคทนต์) ส่วนอาคารประเภท
เจดีย์นั้น เจดีย์จามเทวี จังหวัดลำพูน นับเป็นสถาปัตยกรรมพุทธสถานเก่าแก่
ที่เหลืออยู่ จัดเป็นศิลปกรรมในสกุลช่างทริภูมัยหรือลำพูน (อายุราวพุทธ
ศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗) ลักษณะเป็นเจดีย์เหลี่ยมซ้อนชั้น แต่ละชั้นประดับ
ซุ้มจระนำซึ่งภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น และเจดีย์ทรงระฆัง
ลักษณะคล้ายคลึงกับเจดีย์ในศิลปะพม่า

สถูปวัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่

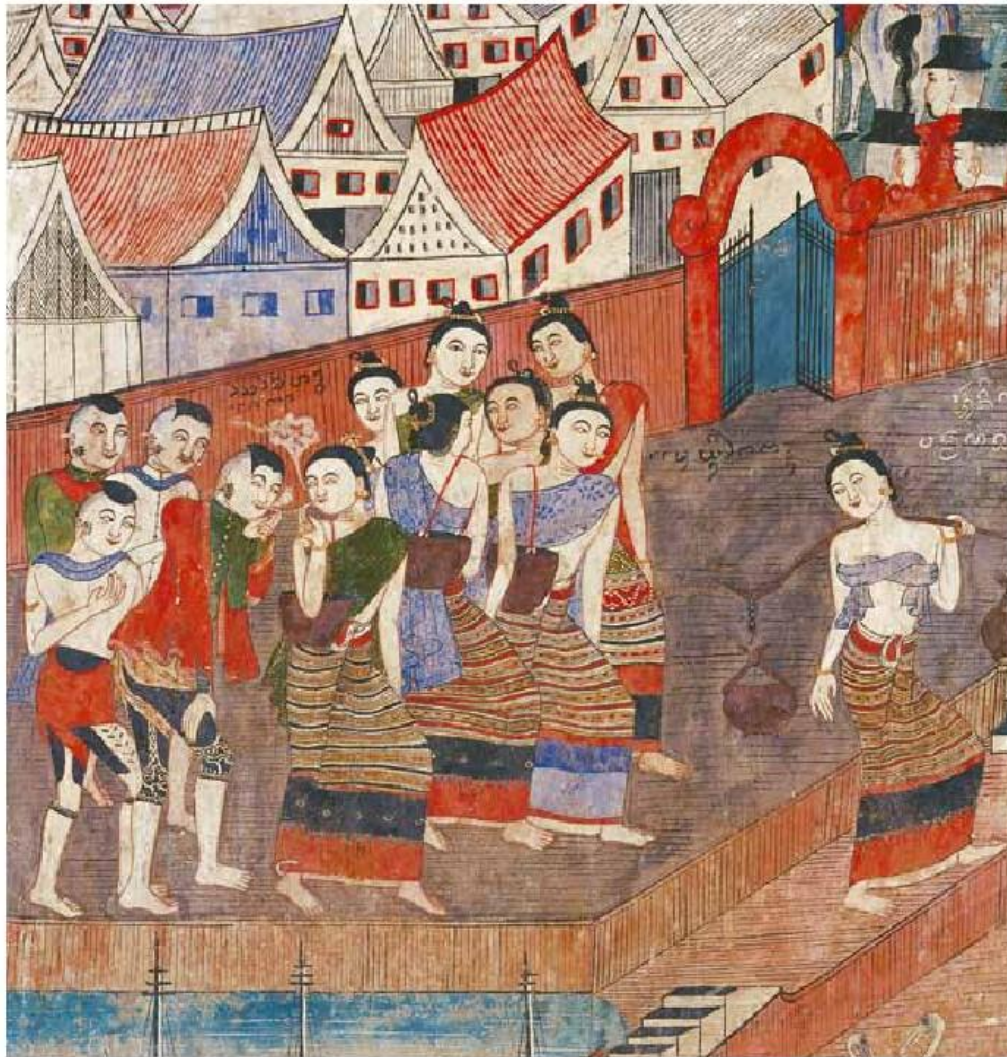
นอกจากนี้ยังพบเจดีย์ที่มีรูปทรงเฉพาะ คือ เจดีย์วัดโพธาราม มหาวิหารหรือวัดเจ็ดยอด จังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๒๑ ลักษณะเป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุม ด้านข้างรอบฐานเจดีย์ตกแต่งประติมากรรม นูนสูงปูนปั้นรูปเทวดาแสดงอิริยาบถสักการะ ช่ວบนประดับเจดีย์เลียนแบบ สังเวชนียสถานทีพุทธคยา และมีเจดีย์ทรงระฆังเรียงตามมุม

ในวัฒนธรรมล้านนายังมีการสร้างพุทธสถานในศิลปกรรมแบบพม่า สกุลช่างไทใหญ่ เนื่องจากรัฐล้านนามีความสัมพันธ์กับดินแดนพม่าทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ พุทธสถานหลายแห่งสร้างขึ้นโดยพ่อค้าชาวพม่า อาทิ วัดศรีชุม วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง วัดจอมสวรรค์ จังหวัดแพร่ วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดพระนอน วัดต่อแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ฯลฯ

ภายในวิหาร นิยมตกแต่งผนังด้วยภาพจิตรกรรมเล่าเรื่องพุทธประวัติ ชาติกในพุทธศาสนา วรรณคดี วิถีชีวิตผู้คน ฯลฯ โดยทั่วไปจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนนั้น หากเป็นภาพพระพุทธเจ้า ช่างนิยมปิดทองดัดเส้นด้วยชาดหรือรัก และมีการใช้สีอย่างหลากหลายสำหรับการเขียนภาพองค์ประกอบอื่น ๆ จิตรกรรมฝาผนังในวัฒนธรรมล้านนาที่มีอายุเก่าสุดซึ่งหลงเหลือถึงปัจจุบัน คือ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในกรุเจดีย์วัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะเป็นภาพจิตรกรรมสีฝุ่นแสดงถึงการรับแบบอย่างศิลปะสุโขทัย และศิลปะอยุธยาตอนต้น ในระย่นับแต่พุทธศตวรรษที่ ๒๔ เป็นต้นมา รูปแบบศิลปกรรมจากกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมเขียนแบบสามมิติได้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิธีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังของล้านนา โดยปรากฏการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบสามมิติดังกล่าวที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ วิหารวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ฯลฯ

จิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน ศิลปะล้านนา (พุทธศตวรรษที่ ๒๕)

จิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถวัดภูมิรินทร์ จังหวัดน่าน

ความมั่นคงของรัฐล้านนาคงอยู่ต่อมา และรุ่งเรืองถึงขีดสุดในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พุทธศักราช ๑๙๘๕ - ๒๐๓๐) หลังจากนั้นจึงเริ่มคลายความสำคัญลง เนื่องจากการตกเป็นดินแดนในปกครองของพม่า ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๑ และเป็นดินแดนในปกครองของกรุงธนบุรี เมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช) ทรงกอบกู้บ้านเมืองให้เป็นอิสระจากพม่า พร้อมทั้งสถาปนาราชธานีแห่งใหม่บนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๐

ในสมัยรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการให้ใช้พระราชบัญญัติระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๔๓๖ ส่งผลให้รัฐล้านนาถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม หรือประเทศไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

สมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๘ - ๒๑)

ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ พ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ร่วมกับ พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด ได้ก่อตั้งรัฐสุโขทัย ที่ประกอบด้วยเมืองสำคัญ ได้แก่ สุโขทัย ศรีสัชนาลัย ชากังราว (กำแพงเพชร) สองแคว (พิษณุโลก) พิจิตร อุตรดิตถ์ และตาก

วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

พ่อขุนบางกลางหาว ทรงเป็นปฐมกษัตริย์ปกครองสุโขทัย ทรงพระนาม พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ หลังจากนั้น สุโขทัยมีกษัตริย์ปกครองสืบต่อมา โดยเป็นรัฐที่ร่วมสมัยกับล้านนา อโยธยา นครศรีธรรมราช สุพรรณภูมิ โดยแต่ละรัฐล้วนมีส่วนต่อพัฒนาการของสุโขทัย ในช่วงเวลาต่าง ๆ รวมทั้งอาจมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ระหว่างชนชั้นปกครองในแต่ละดินแดนด้วย จนถึงปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๐ สุโขทัยจึงถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอยุธยา ซึ่งเป็นรัฐบนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาที่สันนิษฐานว่า มีพัฒนาการมาจากรัฐอโยธยา

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

สุโขทัยเป็นเมืองที่มีลักษณะแผนผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาจเป็นแบบแผนที่รับมาจากวัฒนธรรมลพบุรี หรือวัฒนธรรมเขมรโบราณที่ปรากฏในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ผังเมืองลักษณะดังกล่าวนี้มีคูน้ำและกำแพงดินล้อมรอบ นอกจากใช้เป็นแนวป้องกันข้าศึกแล้ว ยังเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคของผู้คนในเมือง ด้วยการชักน้ำจากเขื่อน (สรีดมังก์) ที่กระจายอยู่นอกเมืองหลายแห่ง และส่งผ่านไปเก็บในสระน้ำขนาดใหญ่ของเมือง (ตระพัง) ซึ่งอาจถือเป็นหลักฐานการจัดการทรัพยากรน้ำในอดีตที่สำคัญแห่งหนึ่ง

วัดศรีสวาย จังหวัดสุโขทัย

รัฐสุโขทัยและเมืองบริวาร มีโบราณสถานจำนวนมากสร้างกระจายอยู่ในพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ลักษณะของโบราณสถานเหล่านั้นแสดงถึงการเป็นศาสนสถานเนื่องในพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาฮินดู โดยแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม ตามระยะเวลาของการสร้างศาสนสถานนั้น ดังนี้

ศาลตาผาแดง เมืองเก่าสุโขทัย

พระปรางค์วัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย

อาคารศาสนสถานช่วงก่อนการก่อตั้งรัฐสุโขทัย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘) เป็นช่วงระยะเวลาที่วัฒนธรรมลพบุรีหรือวัฒนธรรมเขมรโบราณยังดำรงความสำคัญเป็นวัฒนธรรมหลักในสุโขทัยและพื้นที่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางส่วนของภาคกลาง ภาคตะวันออกของไทย รูปแบบสถาปัตยกรรมศาสนสถานในช่วงนี้จึงเกี่ยวเนื่องด้วยศาสนาฮินดู ลักษณะอาคารศาสนสถานใช้ศิลาแลง หินทราย และอิฐเป็นวัสดุก่อสร้างหลัก ศาสนสถานบางแห่งยังพบร่องรอยการตกแต่งอาคารด้วยลายปูนปั้น อาคารศาสนสถานเหล่านี้ต่อมาได้มีการปรับสภาพเป็นพุทธสถานเพื่อประกอบพิธีกรรม อาทิ เทวสถานศาลาผาแดง พระปรางค์วัดพระพายหลวง พระปรางค์วัดศรีสวาย ในเมืองสุโขทัย พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย เมืองศรีสัชนาลัย ฯลฯ

อาคารศาสนสถานช่วงหลังการก่อตั้งรัฐสุโขทัย (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙) ในช่วงเวลาดังกล่าว พุทธศาสนาลัทธิมหายานแพร่หลายในศิลปะพม่า สกูลช่างพุกาม ผ่านนครพิน (หัวเมืองมอญทางใต้ของพม่า) และเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งแพร่หลายเข้าสู่รัฐสุโขทัย และรัฐล้านนา

พระอัฐารส วัดเชตุพน จังหวัดสุโขทัย

พุทธสถานที่สร้างขึ้นนี้ยังแบ่งออกตามตำแหน่งที่ตั้งของพุทธสถานได้เป็น ๒ เขต ได้แก่ พุทธสถานในเขตเมือง (คามวาสี) พุทธสถานนอกเมือง (อรัญวาสี) ลักษณะองค์ประกอบของพุทธสถาน ประกอบด้วย **วิหาร อุโบสถ มณฑป เจดีย์** ฯลฯ ใช้วัสดุก่อสร้างเป็นอิฐฉาบปูน ศิลาลง หินชนวน โดยให้ความสำคัญกับวิหารในการเป็นสถานที่สำคัญเพื่อการประกอบพิธีกรรมมากกว่าอุโบสถ ส่งผลให้ขนาดของวิหารมีความกว้างใหญ่มากกว่าอุโบสถ

มณฑป เป็นสิ่งก่อสร้างองค์ประกอบพุทธสถานที่มีความโดดเด่นอีกประเภทหนึ่งในศิลปกรรมสมัยสุโขทัย เช่น มณฑปวัดศรีชุม เมืองสุโขทัย เป็นมณฑปผนังอาคารหนา เจาะช่องเป็นทางเดินเวียนไปสู่ชั้นบนของมณฑป บนเพดานของช่องทางเดินตกแต่งด้วยภาพลายเส้นและภาพสลักลายบนหินชนวนเล่าเรื่องชาดกในพุทธศาสนา สันนิษฐานว่าอาจรับแบบอย่างจากศิลปะลังกา และศิลปะพม่าสกุลช่างพุกาม หรือมณฑปวัดพระสี่อิริยาบถ เมืองกำแพงเพชร เป็นมณฑปจัตุรมุข ด้านข้างเป็นซุ้มโค้งเว้า ๔ ซุ้มเรียงกัน ภายในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ๔ ปาง ได้แก่ นั่ง นอน ยืน เดิน

เจดีย์ เป็นอาคารองค์ประกอบพุทธสถานที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งในสมัยสุโขทัยมีรูปแบบเจดีย์ซึ่งนิยมสร้าง ๓ แบบ ได้แก่

๑. เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ หรือเจดีย์ทรงดอกบัวตูม เจดีย์รูปทรงเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพุทธสถานสมัยสุโขทัย สันนิษฐานว่าอาจเริ่มสร้างมาแต่รัชสมัยพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ โดยพบกระจายอยู่ในเขตเมืองสุโขทัย ศรีสัชนาลัย ตาก กำแพงเพชร และกลุ่มเมืองในรัฐล้านนา เช่น เชียงใหม่ น่าน เป็นต้น

๒. เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา เป็นแบบเจดีย์ที่พบมากในสถาปัตยกรรมสุโขทัย เจดีย์บางองค์มีการสร้างประติมากรรมลอยตัวรูปช้างล้อมที่ส่วนฐาน ไม่นิยมทำเสาฐานเหนือบัลลังก์ ส่วนล่างรองรับองค์ระฆังมักตกแต่งลายกลีบบัว อันเป็นรูปแบบในศิลปะพม่า สกุลช่างพุกาม ที่อาจรับแบบอย่างมาจากศิลปะอินเดียแบบปาละ - เสนะ (พุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๘) เช่น เจดีย์วัดช้างล้อม เจดีย์รายที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย เจดีย์วัดช้างรอบ เมืองกำแพงเพชร เป็นต้น

เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ วัดเจดีย์เจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย

๓. เจดีย์แบบมีฐานและองค์ระฆังสูง เจดีย์ประเภทนี้มีขุมคูหา หรือขุมทิศเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป อันเป็นลักษณะที่พบในสถาปัตยกรรมเจดีย์ศิลปะศรีวิชัย หรือศิลปะพม่า สกุลช่างพุกาม เช่น เจดีย์รายที่วัดเจดีย์เจ็ดแถว เมืองศรีสัชนาลัย เจดีย์มุ่มที่วัดมหาธาตุ เมืองสุโขทัย เป็นต้น

เจดีย์ลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ เจดีย์บางองค์ของพุทธสถานที่เมืองศรีสัชนาลัย เช่น เจดีย์รายที่วัดเจ็ดแถว เจดีย์วัดเขาใหญ่ มีร่องรอยการตกแต่งจิตรกรรมฝาผนังในขุมทิศ ลักษณะไม่ซับซ้อนในรายละเอียด เขียนด้วยสีฝุ่น ประกอบด้วย สีแดง สีดำ สีขาว และสีเหลือง มีการตัดเส้นขอบภาพเพื่อเน้นรายละเอียดของภาพ

วัดชนะสงคราม จังหวัดสุโขทัย

วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สมัยอยุธยา (พุทธศักราช ๑๘๙๓ - ๒๓๑๐)

ในพุทธศักราช ๑๘๙๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี บนสถานที่ซึ่งเรียกว่า อโยธยา อันเป็นที่ตั้งเดิมของชุมชนขนาดใหญ่ มีลักษณะของการเป็นเมืองท่าทางการค้าในบริเวณที่ราบปากแม่น้ำสำคัญ ๓ สาย ได้แก่ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำสุพรรณบุรี (แม่น้ำท่าจีน) แม่น้ำแม่กลอง ซึ่งถือเป็นเขตเศรษฐกิจสำคัญแห่งหนึ่งที่รู้จักดีในหมู่ประชาชนและพ่อค้าต่างแดน ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสามารถสร้างงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรมขนาดใหญ่ที่เป็นแบบอย่างเฉพาะแต่ละสมัยตลอดระยะเวลาที่สืบทอดมา

เศียรพระพุทธรูป สำริด ศิลปะอู่ทอง
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้วยเหตุที่การสถาปนากรุงศรีอยุธยาเมื่อแรกนั้น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงอาศัยความร่วมมือจากเมืองสุพรรณบุรีในการก่อตั้งรัฐอยุธยาบนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเมืองสุพรรณบุรีเป็นเมืองสำคัญบนลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรี (ลุ่มแม่น้ำท่าจีน) ที่มีพัฒนาการสืบทอดมาจากกลุ่มเมืองโบราณในวัฒนธรรมทวารวดี (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ – ๑๖) ดังนั้น ลักษณะศิลปกรรมที่ปรากฏตามโบราณสถานในสมัยอยุธยาตอนต้นจึงเป็นรูปแบบศิลปะผสมผสานระหว่างศิลปะทวารวดี และศิลปกรรมที่ส่งผ่านเข้ามาในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา อาทิ ศิลปะลพบุรี (ศิลปะเขมรโบราณ) ศิลปะจีน โดยเรียกรูปแบบศิลปะสมัยอยุธยาตอนต้นว่า **ศิลปะอู่ทอง**

โบราณสถานที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้น (ระหว่างพุทธศักราช ๑๘๙๓ - ๑๙๙๑) ส่วนใหญ่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนา สถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นมีลักษณะเด่น กล่าวคือ การสร้างอุโบสถ หรือวิหารทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าที่มีความสูงและขนาดใหญ่ อุโบสถมีการปักใบเสมาล้อมรอบอาคาร การสร้างเจดีย์อิฐสอปูนมีฐานรองรับรูปแปดเหลี่ยมซ้อน ๓ ชั้น ส่วนองค์เจดีย์บางแห่งมีซุ้มจระนำเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป เหนือขึ้นไปนิยมสร้างองค์ระฆังที่ปากไม่ผาย รองรับด้วยฐานแปดเหลี่ยม ส่วนยอดเจดีย์ไม่มีเสาดานรองรับ การสร้างสถาปัตยกรรมทรงปราสาท (ทรงปราสาท) อันเป็นแบบอย่างที่ได้รับมาจากศิลปะลพบุรี (ศิลปะเขมรโบราณ) ที่มีลักษณะป้อมเตี้ย ประดับลายปูนปั้นในส่วนต่าง ๆ ขององค์ปราสาท

โบราณสถานในลักษณะดังกล่าว ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ
วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดพระรูป
จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น

อาคารพุทธสถานบางแห่งในสมัยอยุธยาตอนต้น เช่น พระปรางค์
วัดราชบูรณะ ยังปรากฏภาพจิตรกรรมสีฝุ่นเขียนเรื่องเกี่ยวกับอดีตพุทธเจ้า
บนผนังภายในกรุพระปรางค์ของพุทธสถานแห่งนี้ ลักษณะเป็นจิตรกรรม
ใช้สีขาว สีแดง สีดำ ภาพบุคคลสำคัญมีการปิดทอง และตัดเส้นขอบบนภาพ

จิตรกรรมฝาผนังสีฝุ่น เขียนเรื่องเกี่ยวกับอดีตพระพุทธเจ้าบนผนังภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในสมัยอยุธยาตอนกลาง (ระหว่างพุทธศักราช ๑๙๙๑ - ๒๑๓๒) เป็นช่วงระยะเวลาที่รัฐอยุธยามีความรุ่งเรืองสูงสุด มีความมั่นคงทั้งในทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ลักษณะของศิลปกรรมในช่วงนี้มีการคลี่คลายให้มีความเรียบง่ายแฝงความสงบ การติดต่อกับดินแดนตะวันตกนับเป็นปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการผสมผสานแบบแผนทางสถาปัตยกรรมที่ต่างไปจากสมัยอยุธยาตอนต้น กล่าวคือ นิยมสร้างเจดีย์ในลักษณะต่าง ๆ เช่น เจดีย์ทรงระฆัง ที่มีมุขยื่นออกไปทั้งสี่ทิศ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง เจดีย์ทรงเครื่องที่มีส่วนของฐานเป็นชุดฐานสิงห์ ๓ ฐาน ส่วนการสร้างอาคารประเภทอุโบสถและวิหาร ยังคงลักษณะทางสถาปัตยกรรมสืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยาตอนต้น ภายในอุโบสถและวิหารที่สร้างขึ้นในสมัยนี้ บางแห่งยังพบการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องอดีตพุทธเจ้าและเทพชุมนุมบนผนังเหนือขอบหน้าต่าง ในส่วนของผนังด้านสกัดฝั่งตรงข้ามกับพระพุทธรูปประธาน นิยมเขียนจิตรกรรมฝาผนังภาพพุทธประวัติ ตอนมารผจญ โดยยังคงใช้สีลักษณะเดียวกับจิตรกรรมฝาผนังสมัยอยุธยาตอนต้น มีสีแดง สีดำ และสีขาว เป็นหลัก

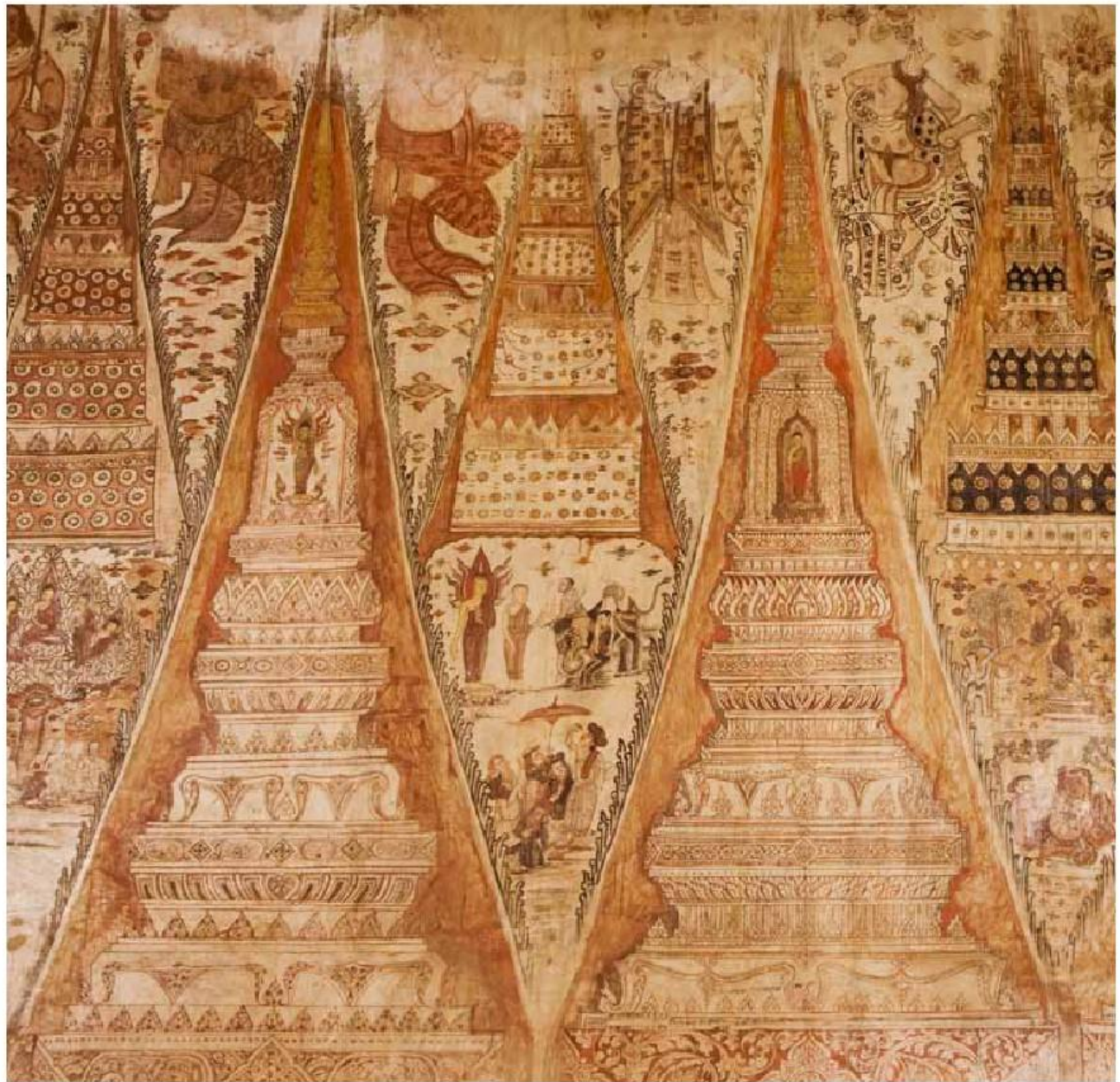

เจดีย์ภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย (ระหว่างพุทธศักราช ๒๑๓๒ - ๒๓๑๐) อาคารพุทธสถานที่สร้างในช่วงนี้ ความนิยมสร้างปราสาทเป็นองค์ประกอบพุทธสถานที่นิยมในสมัยอยุธยาตอนต้นได้กลับมาอีก เช่นที่ปรากฏในการสร้างวัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พุทธศักราช ๒๑๙๙ - ๒๒๓๑) ได้มีการรับแบบแผนสถาปัตยกรรมตะวันตก เช่น การวางผังอาคารรูปตัวอักษรโรมัน แอล (L) และยู (U) หรือการสร้างกรอบประตูและหน้าต่างแบบเพดิเมนต์ (Pediment) ในอาคาร รวมทั้งการเจาะช่องหน้าต่างรูปกลีบบัวแบบที่นิยมในอาคารสถาปัตยกรรมเปอร์เซีย ซึ่งลักษณะเช่นนี้พบที่วิหารหน้าพระปรางค์สามยอด บ้านรับรองราชทูต (บ้านเจ้าพระยาวิชาเยนทร์) พระที่นั่งในพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี สำหรับอาคารประเภทอุโบสถ วิหาร นิยมสร้างส่วนฐานอาคารเป็นฐานโค้งคล้ายเรือสำเภา เช่น อุโบสถวัดหน่อพุทธางกูร จังหวัดสุพรรณบุรี วัดกุฎี จังหวัดนนทบุรี ฯลฯ ทั้งยังนิยมสร้างอุโบสถแบบมีประตูทางเข้าเพียงทางเดียว และไม่มีช่องหน้าต่าง ที่เรียกว่า โบสถ์แบบมหาอุด เพื่อเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ป้องกันตนและกองทัพ เช่น อุโบสถวัดปราสาท จังหวัดนนทบุรี วัดบางพลับ จังหวัดสมุทรสงคราม ฯลฯ

จิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถวัดเกาะ จังหวัดเพชรบุรี

ภายในอุโบสถ หรือวิหารบางแห่งมีการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ตกแต่ง โดยยังคงเขียนภาพเรื่องราวเนื่องในพุทธศาสนา แต่มีรายละเอียดที่ หลากหลายมากขึ้น อาทิ เทพชุมนุม พุทธประวัติตอนมารผจญ ทศชาติชาดก ส่วนผนังด้านหลังพระพุทธรูปประธานนิยมเขียนภาพจิตรกรรมเรื่องไตรภูมิ สี่ที่ใช้ในการเขียน นอกจากสี่ขาว สี่แดง และสีดำที่ใช้มาแต่ครั้งอดีตยังคงใช้ สืบเนื่องต่อมา โดยมีสี่ที่ใช้เขียนเพิ่มขึ้น ได้แก่ สี่เขียว สี่น้ำเงิน ซึ่งนำเข้ามาจาก ต่างประเทศ

สมัยธนบุรี (พุทธศักราช ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕)

ภายหลังการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยาโดยกองทัพพม่า ในพุทธศักราช ๒๓๑๐ พระยาตากได้กอบกู้บ้านเมืองจากพม่าภายในระยะเวลาเพียง ๗ เดือน พระยาตากได้เลือกเมืองบางกอกบนฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อตั้งราชธานีแห่งใหม่ เรียกว่า กรุงธนบุรี และขึ้นครองราชย์ทรงพระนาม พระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช)

หลังการสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงฟื้นฟู ปรับปรุง และเสริมสร้างบ้านเมืองด้วยพระปรีชาสามารถ งานศิลปกรรมที่ปรากฏในช่วงนี้มีลักษณะเรียบง่าย สถาปัตยกรรมมีลักษณะผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน เช่น พระราชวังเดิม (ปัจจุบันอยู่ในพื้นที่ของกองทัพเรือ) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์พุทธสถานที่มียุคเดิมให้อยู่สภาพดี อาทิ วัดอินทาราม วัดระฆังโฆสิตาราม วัดหงส์รัตนาราม วัดอรุณราชวราราม วัดโมฬีโลกยาราม วัดราชคฤห์ และวัดเสาชิงช้า เป็นต้น

พระราชกรณียกิจในการทำนุบำรุงบ้านเมืองดังที่กล่าวมา เป็นส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเมืองบางกอกบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาที่ได้รับการขนานนามในเวลาต่อมาว่า กรุงเทพมหานคร ราชธานีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อสิ้นสุริยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ในพุทธศักราช ๒๓๒๕

พระราชวังเดิม กรุงเทพมหานคร

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร

สมัยรัตนโกสินทร์ (พุทธศักราช ๒๓๒๕ - ปัจจุบัน)

ในพุทธศักราช ๒๓๒๕ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงปราบดาภิเษกขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี และทรงสถาปนากรุงเทพมหานครฯ ขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่แทนกรุงธนบุรี นับเป็นการเริ่มต้นของศิลปะและวัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์ที่มีพัฒนาการสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ในช่วงแรกของการก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชปณิธานในการสร้างบ้านแปลงเมืองขึ้นใหม่ ให้กรุงรัตนโกสินทร์ดงามเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาอยู่รุ่งเรือง ดังปรากฏในการวางแผนผัง และองค์ประกอบสถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ซึ่งเป็นการจำลองลักษณะสถาปัตยกรรมพระบรมมหาราชวังและวัดพระศรีสรรเพชญ์ในสมัยอยุธยา นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชะลอพระพุทธรูปจากหัวเมืองสุโขทัย และอยุธยา มาประดิษฐาน ณ พระบรมมหาราชวัง และพระอารามสำคัญในพระนคร อาทิ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศนเทพวราราม ฯลฯ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระปรางค์ดกแต่งด้วยเครื่องถ้วยจีนที่วัดอรุณราชวราราม พระปรางค์ดังกล่าวเป็นเสมือนเขาพระสุเมรุตามคติเกี่ยวกับศูนย์กลางจักรวาล

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชนิยมในการสร้างพุทธสถาน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาพระอารามตามแบบสถาปัตยกรรมพระราชนิยม ซึ่งมีลักษณะของเครื่องบนอาคารพุทธสถานที่เรียบง่าย ไม่มีช่อฟ้า หางหงส์ ส่วนหน้าบันตกแต่งลายปูนปั้นและกระเบื้องเคลือบ ได้แก่ วัดราชโอรสาราม วัดเทพธิดาราม วัดราชนันทาราม กรุงเทพมหานคร วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี และปฏิสังขรณ์พระอารามสำคัญ อาทิ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดอรุณราชวรารามราช วัดกัลยาณมิตร และวัดยานนาวา เป็นต้น

วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพมหานคร

พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ในพระราชวังบวรสถานมงคล

ภายในอุโบสถหรือวิหารในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นิยมเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังซึ่งมีลักษณะองค์ประกอบภาพ วิธีการเขียน การใช้สีที่สืบทอดแบบแผนทางศิลปกรรมจากสมัยอยุธยาตอนปลาย เอกลักษณ์ของจิตรกรรมฝาผนังในสมัยนี้ คือ การปิดทองคำเปลวเพื่อเน้นภาพบุคคลหรืออาคารสำคัญ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถและพระวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม จิตรกรรมฝาผนังที่พระระเบียงคหวัดพระศรีรัตนศาสดารามในพระบรมมหาราชวัง ฯลฯ นอกจากนี้ การมีสัมพันธ์ภาพทางการค้าระหว่างกรุงรัตนโกสินทร์กับจีน ยังมีส่วนให้มีการนำรูปแบบศิลปะจีนมาดัดแปลงเป็นส่วนประกอบแทรกอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังของไทย

จึงอาจกล่าวได้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น รูปแบบทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมที่สร้างขึ้นยังคงเป็นการรักษาแบบแผนเดิมเมื่อครั้งสมัยอยุธยาตอนปลาย จนกระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อิทธิพลจากตะวันตกได้แพร่เข้าสู่สยาม และมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาการทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจของสยามนับจากนั้น อาคารสถาปัตยกรรมตะวันตกที่สร้างในช่วงเวลาดังกล่าวที่ยังคงอยู่ถึงปัจจุบัน คือ พระที่นั่งอิศเรศราชานุสรณ์ในพระราชวังบวรสถานมงคล (ปัจจุบันคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร) ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงเล่าไว้ว่า

...ถึงรัชกาลที่ ๓ (พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ทรงแปลงตำหนักพระราชวังหลวงกับทั้งกุฏิสงฆ์ในวัดหลวงที่สำคัญเป็นตึก แต่ก็ทำอย่างรูปเรือนไม้ แต่เปลี่ยนเป็นก่ออิฐโบกปูน น่าจะเป็นสมัยนี้ที่มีเจ้านายบางพระองค์ ชุมนางผู้ใหญ่บางคนเริ่มทำเรือนที่อยู่เป็น “ตึกอย่างฝรั่ง” ค้นหาตัวอย่างนึกได้แต่ตำหนักของสมเด็จพระปิ่นเกล้าฯ ทรงสร้างไว้ที่พระราชวังเดิมหลังหนึ่ง....พิเคราะห์ดูเหมือนจะเอาอย่างเรือนอเมริกัน ซึ่งได้แบบจากพวกมิชชันนารีมาทำ...ถึงรัชกาลที่ ๔ ผู้มีบรรดาศักดิ์จึงเริ่มทำเรือนอยู่เป็นตึกกันแพร่หลาย เรือนตึกที่สร้างรัชกาลที่ ๔ ทำตามแบบเรือนอเมริกัน แต่พระที่นั่งอิศเรศฯ องค์เดียว นอกจากนั้น มีแบบขึ้นใหม่ อีกอย่างหนึ่งจะเรียก (อย่างขอไปที) ว่า “ตึกกะหลาป่า” เป็นตึก ๒ ชั้น สันฐานสี่เหลี่ยมรี มีมุขบ้าง ไม่มีมุขบ้าง ทรงหลังคาลาดกว่าแบบไทย ครอบเอาเฉลียงไว้ในเรือน มีบันไดขึ้นข้างนอก ด้วยยังถือคติตลอดได้ฤกษ์เป็นอัมพมงคล....มีตัวอย่างที่สร้างขึ้นเก่า คือ ตำหนักปวเรศวรียาลงกรณ์ ที่วัดบวรนิเวศน์....

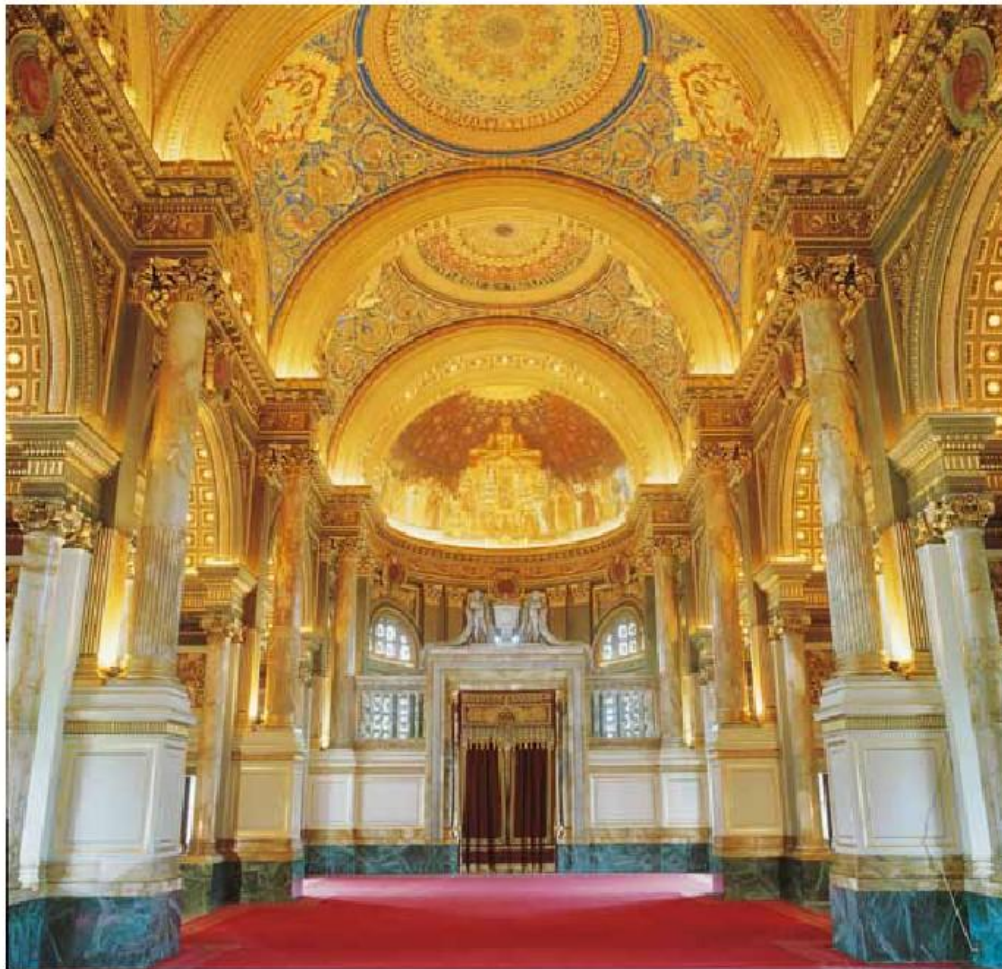
ตำหนักเพชร วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร

วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร

วัดนิเวศธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภายในพระที่นั่งอนันตสมาคม กรุงเทพมหานคร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความนิยมในสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมแบบประเพณีนิยมที่มีมาแต่เดิมครั้งสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้แปรเปลี่ยนไปสู่การสร้างงานศิลปกรรมแบบตะวันตกซึ่งเน้นมิติความสมจริง ส่งผลให้เกิดการสร้างอาคารศาสนสถาน พระที่นั่ง บ้านพักอาศัย สำนักงานราชการ ฯลฯ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก หรือแทรกการตกแต่งทางศิลปกรรมแบบตะวันตกในอาคารสิ่งก่อสร้างนั้น โดยช่างชาวตะวันตก เช่น อิตาลี เยอรมัน ฯลฯ เป็นผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง สถาปัตยกรรมตะวันตกที่สร้างขึ้นในช่วงนี้ ได้แก่ วัดนิเวศธรรมประวัติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระที่นั่งอนันตสมาคม วังบางขุนพรหม อาคารที่ทำการกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร พระตำหนักจุฬาราชฐาน จังหวัดชลบุรี ฯลฯ ทั้งยังพบแนวคิดในการเลือกวัสดุจากตะวันตก คือ หินอ่อนจากประเทศอิตาลี มาใช้ในการออกแบบอาคารพุทธสถานวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม อันเป็นฝีมือพระหัตถ์ทรงออกแบบของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังด้วยกรรมวิธีเขียนบนปูนสดและการเขียนภาพเรื่องราวในพุทธศาสนา โดยเน้นมิติความสมจริงแบบตะวันตก เช่นที่ปรากฏในพระอุโบสถวัดราชาธิวาส เป็นต้น

นอกจากนี้ ในพุทธศักราช ๒๔๓๓ พระบรมวงศานุวงศ์ซึ่งทรงสำเร็จการศึกษาวิชาช่างจากต่างประเทศหลายพระองค์ อาทิ กรมหมื่นภูเรศธำรงศักดิ์ กรมหมื่นสมมตอมรพันธุ์ พระองค์เจ้าไชยานุชิต และพระองค์เจ้านิลาภรณ์ ได้ก่อตั้งบริษัทกอมปนีนวะกรรม เพื่อดำเนินการออกแบบและก่อสร้างอาคารเช่นเดียวกับช่างชาวตะวันตกเพื่อเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่ง ด้วยเหตุผลว่า

....การโยธาก่อสร้างต่าง ๆ ในกรุงสยามบัดนี้ได้มีอยู่เสมอไม่ขาด และจะยังมีมากขึ้นไป นายช่างที่รับทำการอยู่บัดนี้ มีช่างชาวยุโรปเป็นต้น ย่อมทำการรับเหมาราคาแพงกว่าที่ควรมาก ช่างไทยที่เป็นคนเข้าใจคิดประมาณราคา และเข้าใจทำการก็มีอยู่คงทำได้ดี แต่ไม่มีกำลังทุนและความเชื่อถือ...

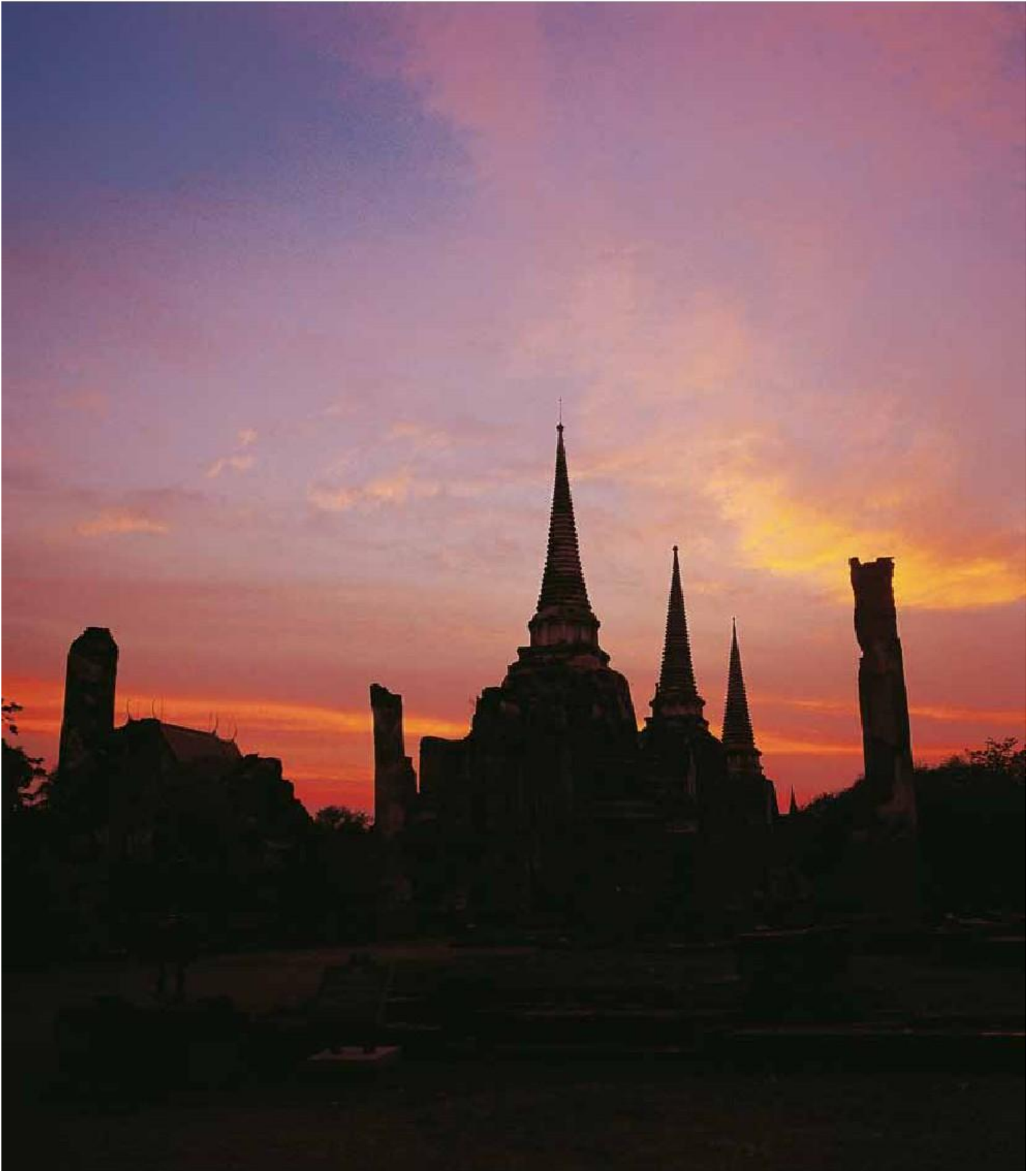
การก่อตั้งบริษัทดำเนินการออกแบบและก่อสร้างโดยคนไทยดังกล่าว ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ ต่องานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของไทย เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมช่างที่กระจัดกระจายตามส่วนราชการต่าง ๆ ตั้งเป็นกรมช่างสิบหมู่ สังกัดกระทรวงวัง มีพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นปราบปรปักษ์ เป็นอธิบดีกรมช่างสิบหมู่

กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ กรุงเทพมหานคร

ในรัชสมัยต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริมุ่งพัฒนาฝีมือช่างไทย และสืบสานมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนากรมศิลปากร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๔ เพื่อเป็นหน่วยงานที่ดูแลในเรื่องเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติ มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศรวรฤทธิ์ ทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมศิลปากร และทรงพระราชทานกำเนิดสถาบันการศึกษาด้านศิลปะและงานช่างแห่งแรกของไทย คือ โรงเรียนเพาะช่าง เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๖ และภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๕ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เกิดสถาบันการศึกษาด้านศิลปะขึ้นเพิ่มเติมอีกหลายแห่ง อาทิ โรงเรียนประณีตศิลปกรรม ก่อตั้งเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๗ ต่อมาได้ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๖ ประกอบกับโอกาสในการรับข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการเดินทางไปศึกษาในต่างประเทศเริ่มมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความหลากหลายในการสร้าง และการออกแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมอย่างต่อเนื่องกว่า ๗ ทศวรรษ โดยผู้ออกแบบสร้างสรรค์งานเหล่านี้ที่มีชื่อ อาทิ หม่อมเจ้าอิทธิเทพสรรค์ กฤดากร หม่อมเจ้าสมัยเฉลิม กฤดากร หม่อมหลวงปุม มาลากุล นายจิตรเสน อภัยวงศ์ ฯลฯ

ปัจจุบันด้วยปัจจัยการเชื่อมโยงในทางวัฒนธรรมของไทยกับกระแสวัฒนธรรมของโลก ซึ่งมีไข่มุกเฉพาะวัฒนธรรมซึ่งมีที่มาจากตะวันตกเพียงแห่งเดียว ได้มีส่วนสำคัญต่อการสร้างสรรค์สิ่งอันเป็นผลรวมทางศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงการเลือกสรรผ่านกาลเวลาตามแบบเดิม จึงพบเสมอว่าในการออกแบบทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมร่วมสมัยแนวทางหนึ่ง คือ การประยุกต์แบบแผนศิลปกรรมจากอดีตมาใช้สอดแทรกในงานออกแบบอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้สร้างสรรค์งาน โดยไม่อาจบ่งบอกได้ว่างานออกแบบนั้นเป็นตัวแทนแห่งยุคสมัยปัจจุบันได้

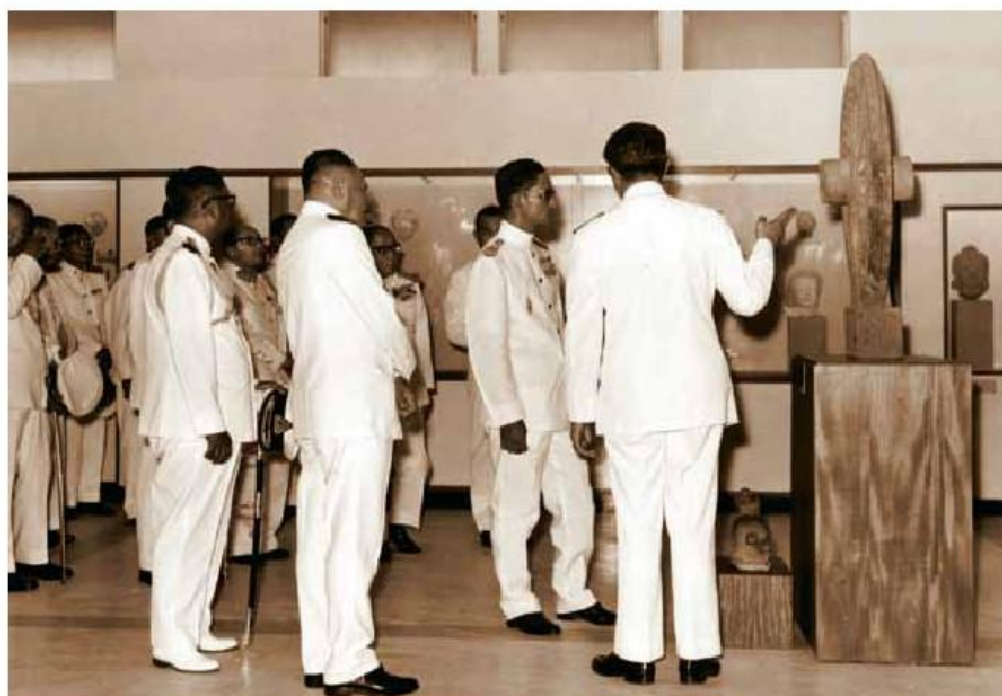
บทที่ ๓

พระมหากษัตริย์คุณต่อ
แหล่งมรดกโบราณคดีและ
ประวัติศาสตร์ภาคกลางและ
ภาคตะวันออก

พระพุทธรูปทองคำ ภายในพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชกรณียกิจในการเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่าตลอด ๖๕ ปีแห่งการครองสิริราชสมบัติที่ผ่านมา ไม่มีพื้นที่ใดในประเทศไทยที่ไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินไปถึง การเสด็จพระราชดำเนินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากได้ทรงทราบถึงทุกข์สุข สภาพความเป็นอยู่ และปัญหาที่แท้จริงของพสกนิกรด้วยพระองค์เอง ทรงคิดค้นหาวิธีจัดความทุกข์ยากและความเดือดร้อนของพสกนิกรอันเป็นที่มาของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ แล้ว พระองค์ยังได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถาน โบราณวัตถุ แหล่งโบราณคดี และแหล่งประวัติศาสตร์ทั่วทุกภาคของประเทศหลายครั้ง ทั้งที่เป็นพิธีการและเป็นการส่วนพระองค์ เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้เกี่ยวข้องว่า ทรงห่วงใยและทรงเข้าพระทัยอย่างถ่องแท้ ในความสำคัญของโบราณสถาน โบราณวัตถุเหล่านั้น พร้อมทั้งพระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ พื้นฟู บูรณะ และเผยแพร่ให้แก่ผู้รับผิดชอบตลอดมา นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงที่ทรงมีต่อแหล่งมรดกวัฒนธรรมไทย

ทอดพระเนตรศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร
เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐

จิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

เสด็จพระราชดำเนินพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังบวรสถานมงคล ซึ่งแต่เดิมเป็นที่ประทับของกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในสมัยรัตนโกสินทร์ (ยกเว้นพระองค์ที่ ๒ และ ๓) ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยุบเลิกตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคล เมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๘ พระราชวังบวรสถานมงคลจึงว่างอยู่ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระที่นั่งส่วนหน้าของพระราชวังบวรสถานมงคล ๓ องค์ คือ พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ และพระที่นั่งอิศราวินิจฉัย ให้เป็นที่จัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ย้าย “มิวเซียม” จากหอคองคอเดีย ภายในพระบรมมหาราชวัง อันเป็นที่ตั้งเดิม เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๐ และเรียกพิพิธภัณฑสถานที่พระราชวังบวรสถานมงคลนี้ว่า “พิพิธภัณฑวังหน้า” หรือ “มิวเซียมหลวงที่วังหน้า” ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานหมู่พระวิมานทั้งหมดในพระราชวังบวรสถานมงคล จัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระนคร

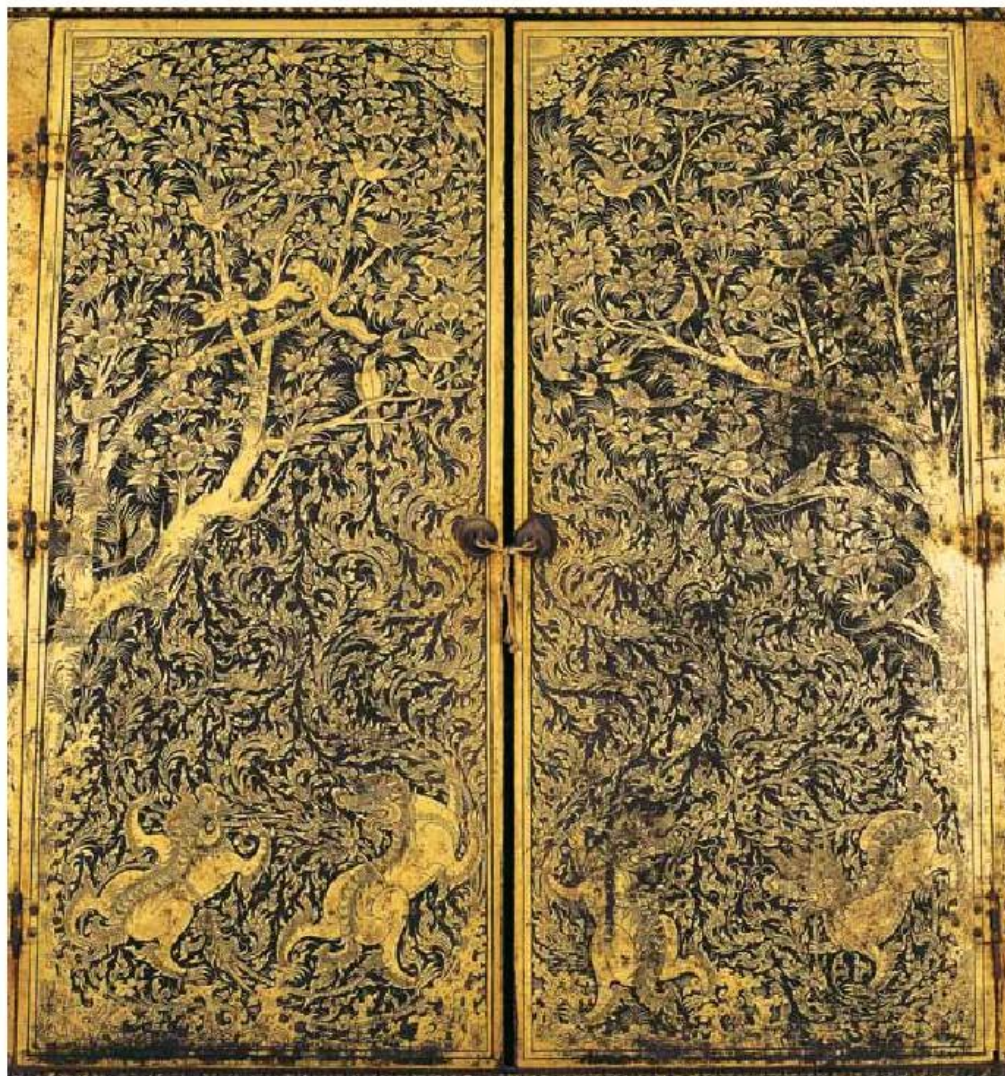
เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๑

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จนิวัตพระนครครั้งแรกในพุทธศักราช ๒๔๘๑ ขณะนั้นทรงดำรงพระอิสริยยศกิติ์เป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ พระชนมายุเพียง ๑๑ พรรษา ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนครเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๘๑ ทุกพระองค์ได้ทอดพระเนตรโบราณวัตถุ โบราณสถานที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ด้วยความสนพระทัย ยังความปลาบปลื้มใหญ่หลวงแก่พสกนิกรชาวไทย ที่ทรงเห็นถึงความสำคัญของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและมรดกศิลปวัฒนธรรมไทย แม้ว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจะประทับอยู่ต่างประเทศเป็นเวลานาน

เสด็จพระราชดำเนินพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระทัยในกิจการพิพิธภัณฑสถานเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกเหนือจากแนวพระราชดำริที่ทรงให้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษาหาความรู้ในเรื่องราวประวัติศาสตร์อันเกี่ยวข้องกับตนเอง จนนำไปสู่ความภาคภูมิใจในความเป็นมาของตนเองแล้ว พระองค์ยังทรงเล็งเห็นความสำคัญของงานบริการการศึกษา ซึ่งเป็นหมวดงานหนึ่งที่สำคัญมากของพิพิธภัณฑสถาน เพราะแม้ว่าจะจัดพิพิธภัณฑสถานได้ดีเพียงใด หากผู้คนไม่สนใจหรือความรู้มิได้กระจายไปสู่กว้าง ก็ทำให้กิจการพิพิธภัณฑสถานนั้นเกิดประโยชน์สูงสุดมิได้ อีกทั้งพระองค์ยังทรงให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานด้านพิพิธภัณฑสถาน ดังพระราชดำรัสซึ่งนายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากร ได้บันทึกไว้ว่า เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔ ได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ตนว่า *“...นี่ถ้ากรมศิลปากรไปสร้างพิพิธภัณฑที่ไหนนะฉันจะไปเปิดให้...”*

ลายรดน้ำ บนตู้พระธรรมวัดเชิงหวาย ศิลปะอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ ๒๔) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารจัดแสดง ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

เมื่อกรมศิลปากรปรับปรุงขยายพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เสร็จสมบูรณ์ ได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดอาคารใหม่ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ในวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐ ในครั้งนั้นมีพระราชดำริสใจความสำคัญดังนี้

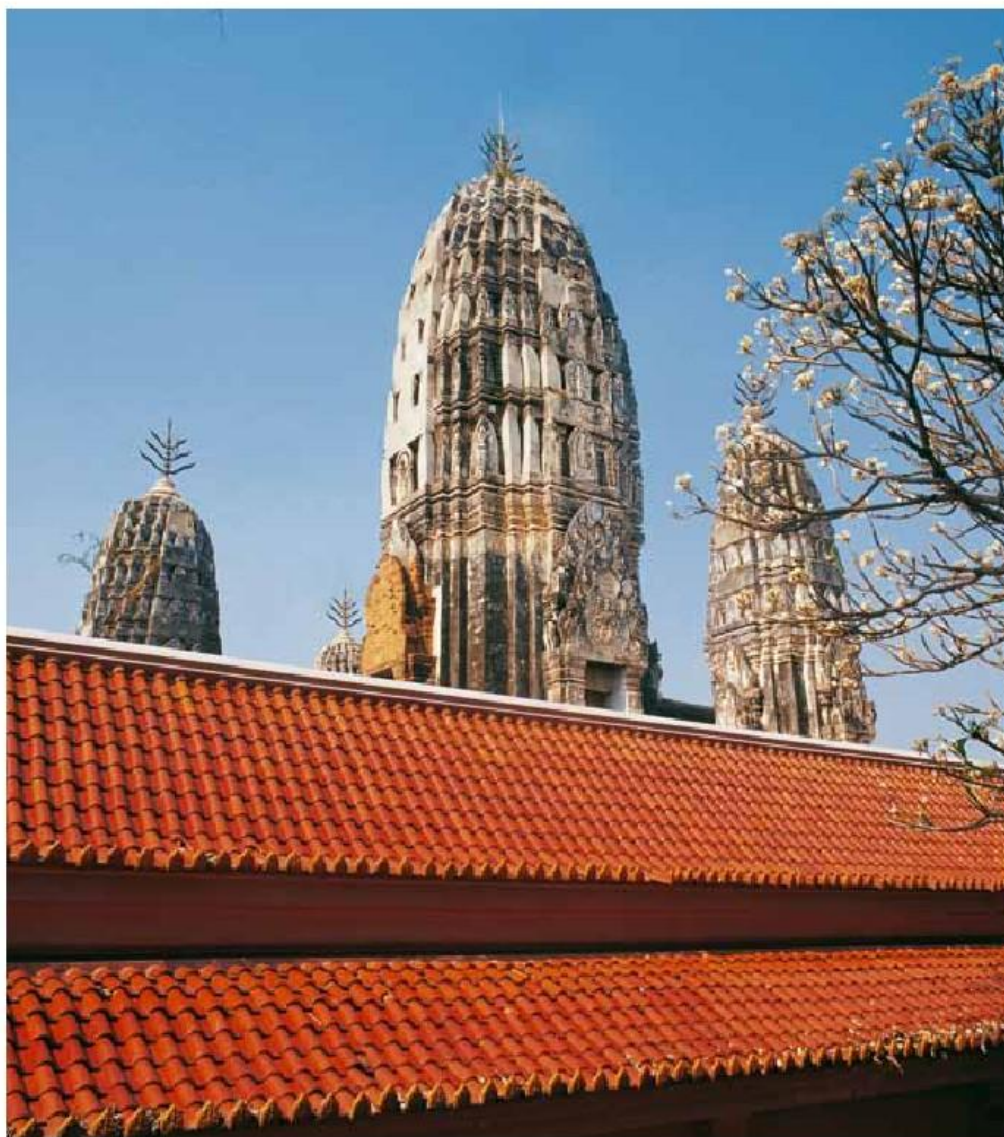
...พิพิธภัณฑสถานมีส่วนช่วยรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติมาก และเป็นอุปกรณ์ส่งเสริมการศึกษาศิลปวิทยาการต่าง ๆ อย่างสำคัญ กิจการพิพิธภัณฑสถานเป็นกิจการที่ต้องอาศัยหลักวิชา และอาศัยความสนใจสนับสนุนจากทุก ๆ ฝ่ายอย่างกว้างขวาง จึงต้องเริ่มต้นด้วยงานเล็กก่อน แล้วค่อยขยายวงงานให้กว้างออกไปตามความสามารถ และโอกาสอันเหมาะสม เป็นที่น่ายินดีที่ทางราชการสนใจสนับสนุนการพิพิธภัณฑสถานเป็นอย่างดี พยายามปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร นี้ตลอดมา ทั้งในด้านอาคารสถานที่และการดำเนินงานจนบัดนี้ได้เป็นพิพิธภัณฑสถานโบราณคดีที่ทันสมัย ได้มาตรฐานตามหลักวิชา สามารถอำนวยความสะดวกและความสะดวกแก่ประชาชนทั่วไปได้อย่างแท้จริง...

พระวิษณุ ประติมากรรมรุ่นเก่า พุทธศตวรรษที่ ๑๒

การเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในภาคกลางและภาคตะวันออก

แหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในภาคกลางและภาคตะวันออก อยู่ในความรับผิดชอบดูแลของ ๕ หน่วยงาน ได้แก่ สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี และสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี ในเขตพื้นที่ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้มีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินเยือนโบราณสถานต่าง ๆ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในภูมิภาค ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุอันล้ำค่าของชาติ ดังนี้

วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี อันประกอบด้วย จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จังหวัดสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรสงคราม และจังหวัดสมุทรสาคร ดังนี้

เสด็จพระราชดำเนินวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

วัดมหาธาตุ ตั้งอยู่ที่ตำบลหนองกระแชง อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองเพชรบุรี เดิมเรียกว่า วัดหน้าพระธาตุ วัดพระธาตุ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๙ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เสด็จตรวจคณะสงฆ์ในเพชรบุรี ได้ทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกวัดมหาธาตุขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ภายในวัดมีโบราณสถานสำคัญจำนวนมาก เช่น พระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งได้รับการซ่อมแซมปฏิสังขรณ์หลายครั้ง พระวิหารหลวง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปทรงเครื่องจักรพรรดิ และพระพุทธรูปสำคัญอีกหลายองค์ ผนังด้านในโดยรอบเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ศิลปะอยุธยา และเขียนซ่อมแซมเพิ่มเติมฝีมือครูช่างชาวเมืองเพชรในสมัยรัตนโกสินทร์ พระอุโบสถมีเสมาหินทรายจำหลักลวดลายพรรณพฤกษาประกอบภาพประติมากรรมศิลปะก่อนกรุงศรีอยุธยา วิหารน้อยมีลวดลายปูนปั้นศิลปะอยุธยา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ณ วัดมหาธาตุ ๓ ครั้ง คือ

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๗ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชพิธีประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ พระปรารค์วัดมหาธาตุ เมืองเพชรบุรี

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา

วันที่ ๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๘ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระพุทธรูป

พระปรางค์วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี

พระบรมธาตุ จังหวัดเพชรบูรณ์

เสด็จพระราชดำเนินพระนครคีรี (เขาวัง) จังหวัดเพชรบุรี

พระนครคีรี (เขาวัง) อำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี เป็นพระราชวังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๒ ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จในปีพุทธศักราช ๒๔๐๕ พระราชวังแห่งนี้ตั้งอยู่บนยอดเขา ๓ ยอดติดต่อกัน ชาวบ้านเรียก “เขาสมน” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามใหม่ว่า “เขามหาสวรรค์” และต่อมาเรียกว่า “เขามไหสวรรย์” รูปแบบสถาปัตยกรรมบนพระนครคีรีนั้นเป็นลักษณะผสมผสานระหว่างรูปแบบทางสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนีโอคลาสสิกกับสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี และสถาปัตยกรรมจีน

ยอดทางทิศตะวันออก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นวัดประจำพระราชวังบนพระนครคีรี คือ วัดพระแก้วยอดกลาง เดิมเป็นที่ตั้งของวัดอินทศิริ มีเจดีย์องค์หนึ่งชำรุดมาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระเจดีย์ใหม่ทับองค์เดิม และบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระราชทานนามใหม่ว่า “พระธาตุจอมเพชร” ยอดทางทิศตะวันตกเป็นที่ประทับมีหมู่พระที่นั่งหลายองค์ และอาคารต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามไว้คล้องจองกัน อาทิ พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ พระที่นั่งปราโมทย์มไหสวรรย์ พระที่นั่งเวษณंदิเชียรปราสาท พระที่นั่งราชธรรมสภา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินขึ้นบนพระนครคีรี ครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๖ ทอดพระเนตรเห็นความชำรุดทรุดโทรมของอาคารต่าง ๆ จึงมีพระราชดำริให้กรมศิลปากรซ่อมแซมรักษาให้คงสภาพทั้งตงามดั้งเดิม

ในพุทธศักราช ๒๕๐๓ เกิดอสุนีบาตลงพระที่นั่งเวษณंदิเชียรปราสาท ซึ่งประดิษฐานพระบรมรูปสำริดพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความรุนแรงของอสุนีบาต ทำให้พระกรของพระบรมรูปชำรุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อซ่อมแซมพระที่นั่งและพระบรมรูปให้คืนดังเดิม ต่อมาพระราชปณิธาโนในรัชกาลที่ ๔ ได้ร่วมกันบริจาคทุนทรัพย์ เพื่อให้กรมศิลปากรดำเนินการหล่อพระบรมรูปองค์นี้ให้เป็นโลหะถาวร จากนั้นในวันที่ **๑๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๕** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชพิธีสมโภชพระบรมรูปองค์ใหม่ที่พระนครคีรี

เสด็จพระราชดำเนินพระนครคีรี
จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินยังพระนครคีรี พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี โดยทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะกราบถวายบังคมพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาท เสด็จพระราชดำเนินยังพระที่นั่งราชธรรมสภา เสวยพระกระยาหารกลางวัน ประทับพักพระราชอิริยาบถและเสวยพระสุธารส เวลาเย็นเสด็จพระราชดำเนินยังพระธาตุดจอมเพชร เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถาน ณ พระอุโบสถ วัดพระแก้วน้อย

วันที่ ๑๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสพระนครคีรีเป็นการส่วนพระองค์ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์

พระธาตุดจอมเพชร พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี

ศาลาการเปรียญ วัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี

เสด็จพระราชดำเนินแหล่งโบราณสถานในจังหวัดเพชรบุรี

นอกจากวัดมหาธาตุและพระนครคีรีแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดโบราณที่จังหวัดเพชรบุรีอีกหลายแห่ง อาทิ

วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ ก่อนเสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ณ พระนครคีรี ได้เสด็จพระราชดำเนิน **วัดพระพุทธไสยาสน์** อำเภอเมืองเพชรบุรี ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระพุทธรูปซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสมัยอยุธยา และทอดพระเนตรบริเวณวัด จากนั้นได้เสด็จพระราชดำเนิน **วัดสระบัว** อำเภอเมืองเพชรบุรี ทรงนมัสการพระพุทธรูปในอุโบสถศิลปะสมัยอยุธยาตอนปลาย และทอดพระเนตรโบราณสถานในบริเวณอุโบสถ

วันที่ ๒๙ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปทรงประกอบพิธียกข่อฟ้าอุโบสถ **วัดเขาพระ** อำเภอเขาย้อย พร้อมทั้งทรงปลูกต้นโพธิ์เป็นอนุสรณ์

จิตรกรรมฝาผนังวัดใหญ่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี

วันที่ ๑๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗ เสด็จพระราชดำเนิน **วัดใหญ่สุวรรณาราม** วัดสำคัญ
ครั้งกรุงศรีอยุธยา พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา และสมเด็จพระเจ้า
ลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เป็นการส่วนพระองค์

วันที่ ๑๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗ เสด็จพระราชดำเนิน **วัดเขาตะเครา** อำเภอบ้านแหลม
เป็นสถานที่ประดิษฐานหลวงพ่อวัดเขาตะเคราพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ซึ่งประชาชนทั่วไปเลื่อมใสศรัทธา
มาก และ**วันที่ ๑๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๗** เสด็จพระราชดำเนิน **วัดยาง** อำเภอเมืองเพชรบุรี
เป็นการส่วนพระองค์ ในการนี้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ โดยเสด็จฯ ทั้งสองวัดด้วย

วันที่ ๑๔ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ
พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินยัง **วัดคงคาราม** อำเภอเมืองเพชรบุรี ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่
คูเมืองเพชรบุรี ทรงยกช่อฟ้าพระอุโบสถ ทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในเศียรพระประธาน
ทรงยกฉัตรพระประธาน และทรงปลูกต้นสาละไว้เป็นที่ระลึก

เสด็จประพาสถ้ำจอมพล และถ้ำฤๅษีเขางู จังหวัดราชบุรี

ถ้ำจอมพล ตั้งอยู่ในเขตอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี เป็นถ้ำขนาดใหญ่ อยู่ในภูเขาหินปูนลูกโดดขนาดเล็ก เรียกกันมาแต่เดิมว่า เขากลางเมือง ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยงดงามหลายแห่ง ในพุทธศักราช ๒๔๓๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินตำบลจอมบึง ประทับแรมที่ค่ายหลวงจอมบึง ระหว่างประทับแรม ในวันที่ ๒๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๓๘ ได้เสด็จประพาสถ้ำในเขากลางเมืองนี้ แล้วได้ทรงจารึกอักษรพระปรมาภิไธย จปร และเลข ๑๑๔ อันหมายถึงปีที่เสด็จประพาส และทรงจารึกอักษรพระราชทานนามถ้ำว่า “ถ้ำจอมพล” ที่ปากถ้ำ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรถ้ำนี้ เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๕๗ ในคราวที่ทรงนำกองเสือป่ามาซ้อมรบในพื้นที่จังหวัดราชบุรี นับได้ว่าถ้ำจอมพลเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดราชบุรี เป็นสถานที่ที่พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์เสด็จประพาสเพื่อทรงสำราญพระราชหฤทัย

เสด็จประพาสถ้ำจอมพล และทรงจารึกพระปรมาภิไธย “ภปร”^๑ ที่หน้าถ้ำ

วันที่ ๑ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จประพาสถ้ำจอมพล และทรงเยี่ยมราษฎรที่อำเภอจอมบึง ในโอกาสนี้ได้ทรงจารึกพระปรมาภิไธย “ภปร”^๑ ที่หน้าถ้ำ และทรงปลูกต้นสัก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงปลูกต้นกล้วยพญาฯ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงปลูกต้นนนทรีไว้เป็นที่ระลึก ณ สวนรุกขชาติที่บริเวณหน้าถ้ำจอมพล พร้อมกับโปรดให้ราษฎรได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิด

^๑ ภายหลังมีการเติมตัวเลข ๑ มิ.ย. ๔๔ ไว้ใต้พระปรมาภิไธย ภปร

อนึ่ง ในคราวเดียวกันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้เสด็จประพาส **เขาสอง** อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรีด้วย

บนเทือกเขานั้นปรากฏร่องรอยศาสนสถานเนื่องในวัฒนธรรมทวารวดีจำนวน ๔ ถ้ำ ภาพสลักบนผนังถ้ำและปูนปั้นเรื่องราวในพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นว่าเป็นที่พำนักของพระภิกษุสงฆ์ผู้แสวงหาความวิเวก เพื่อการปฏิบัติธรรมสืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในถ้ำฤๅษี มีภาพจำหลักพระพุทธรูปปางแสดงธรรม ประทับนั่งห้อยพระบาท ระหว่างข้อพระบาทมีจารึกกล่าวถึงพระศรีสมาธิคุปตะ กำหนดอายุจากรูปอักษรอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ นอกจากนี้ยังมีภาพพุทธประวัติตอนเสด็จดับขันธปรินิพพานบนผนังถ้ำฝาโถและถ้ำจาม โดยเฉพาะที่ถ้ำจามถือเป็นพระพุทธรูปปางปรินิพพานที่เก่าที่สุดในประเทศไทย และที่ถ้ำจามยังมีภาพปูนปั้นพุทธประวัติตอนแสดงมหาปาฏิหาริย์ที่เมืองสาวัดอีกด้วย

ภาพจำหลักพระพุทธรูปปางแสดงธรรม ประทับห้อยพระบาทภายในถ้ำฤๅษี เขาสอง จังหวัดราชบุรี

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดราชบุรี เพื่อทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้านการพระศาสนาอีกหลายคราวด้วยกัน อาทิ

วันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินต้น ณ **วัดโชติทายการาม** อำเภอดำเนินสะดวก

วันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินต้น ณ **วัดเขาวัง** อำเภอเมืองราชบุรี ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของท้าวอินทสุริยา (นางสาวเนื่อง จินตคุลย์) ซึ่งเคยเป็นพระอภิบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้มาบำเพ็ญศัลภาวนาเป็นอุบาสิกที่วัดเขาวังเป็นเวลานาน

เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดอัมพวันเจติยาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดอัมพวันเจติยาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

วัดอัมพวันเจติยาราม อำเภออัมพวา เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ปากคลองอัมพวาด้านเหนือ เดิมชื่อ “วัดอัมพวา” เป็นนิวาสสถานเดิมขององค์ปฐมวงศ์ทางราชินิกุลแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้เสด็จพระราชสมภพ ณ ที่นี้ ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินีทรงอุทิศบริเวณนิวาสสถานนี้สร้างวัดถวายแด่พระมารดา สมเด็จพระรูปศิริโสภาคย์มหานาคนารี ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดอัมพวันเจติยารามใหม่ โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระปรางค์และอัญเชิญพระศรีรังคารของสมเด็จพระบรมชนกนาถมาบรรจุไว้ในพระปรางค์นี้ ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ปฏิสังขรณ์พระอุโบสถทั้งหลัง และได้พระราชทานนามใหม่ว่า “วัดอัมพวันเจติยาราม”

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินที่วัดอัมพวันเจติยาราม ถือเป็นการเสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเยียนชาวสมุทรสงครามครั้งแรก และได้ทรงปลูกต้นจันทน์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย

วัดอัมพวันเจติยาราม จังหวัดสมุทรสงคราม

อนึ่ง ในวันที่ ๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถยังได้เสด็จพระราชดำเนินวัดสำคัญในจังหวัดสมุทรสงครามอีก ๒ แห่ง คือ **วัดประทุมคณาวาส** อำเภอเมืองสมุทรสงคราม ซึ่งสร้างมาประมาณ ๑๐๐ ปีเศษ และ **วัดประชาโฆสิตาราม** อำเภออัมพวา เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของเมืองแม่กลอง เดิมชื่อวัดบางนกแขวก โดยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธียกข้อฟ้าอุโบสถวัดประทุมคณาวาส แล้วทรงปลูกต้นพิบูล บริเวณหน้าอุโบสถ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระประธานวัดประชาโฆสิตาราม ทรงนมัสการบูชาพระพุทธรูปประธานที่อุโบสถเก่า และทรงปลูกต้นพิบูลที่หน้าอุโบสถใหม่

ทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จังหวัดสมุทรสาคร

พระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บริเวณหน้าวัดสุทธาวดาราม (วัดช่องลม) ตำบลท่าฉลอม อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร สร้างขึ้นด้วยความร่วมมือร่วมใจของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนชาวจังหวัดสมุทรสาครบริจาคทรัพย์ก่อสร้าง ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งตำบลท่าฉลอมขึ้นเป็นสุขาภิบาลแห่งแรกในประเทศไทย จากนั้นในวันที่ ๑๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๘ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดถนนที่ท่าฉลอม และพระราชทานชื่อว่า “ถนนถวายเป็น”

วันที่ ๒๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงเจิมแผ่นจารึกที่ฐานพระบรมราชานุสาวรีย์

ถ้ำพระยานคร เทือกเขาสามร้อยยอด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ทอดพระเนตรถ้ำพระยานคร จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ถ้ำพระยานคร เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตั้งอยู่บนไหล่เขาสูงหนึ่งในทิวเขาสามร้อยยอด สันนิษฐานว่าพระยานครผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราชเป็นผู้พบถ้ำนี้ แต่ยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นพระยานครคนใด ถ้ำแห่งนี้มีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ เสด็จประพาส ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทอดพระเนตรถ้ำพระยานคร เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดธรรมิการาม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐาน ณ พระราชวังไกลกังวล ในเขตอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์อยู่เสมอ ระหว่างประทับ ณ พระราชวังแห่งนี้ได้เสด็จพระราชดำเนินไปในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และจังหวัดใกล้เคียง เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับราษฎรและปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางศิลปวัฒนธรรม เช่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีบรรพบุรุษบรมสารีริกธาตุ ณ เจดีย์บนเขาช่องกระจก **วัดธรรมิการาม** อำเภอเมืองประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ **๑๒ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๑** และทรงปลูกต้นไม้ไว้เป็นที่ระลึก

วัดธรรมิการามนี้ เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ตามประวัติกล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการก่อสร้างวัดนี้ในระยะแรกด้วย

เสด็จพระราชดำเนินป้อมพระจุลจอมเกล้า จังหวัดสมุทรปราการ

ป้อมพระจุลจอมเกล้า ตั้งอยู่บริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา ในตำบลแหลมฟ้าผ่า อำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ ป้อมนี้สร้างขึ้นเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชปรารภว่าป้อมที่มีอยู่ ณ เมืองสมุทรปราการ อยู่ในสภาพที่ไม่สามารถป้องกันพระราชอาณาจักรได้ ประกอบกับขณะนั้นประเทศทางยุโรปกำลังล่าอาณานิคมอยู่ในภูมิภาคนี้ จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างป้อมปราการที่ทันสมัยขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๗ โดยใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สมทบกับเงินรายได้แผ่นดิน สร้างแล้วเสร็จในพุทธศักราช ๒๔๓๖ เพื่อใช้เป็นปราการป้องกันรักษาพระนครให้รอดพ้นจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก นับว่าป้อมพระจุลจอมเกล้าเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินป้อมพระจุลจอมเกล้า ๒ ครั้ง ครั้งแรก เมื่อวันที่ **๑๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๕** พร้อมกับสมเด็จพระเจ้ากรุงเดนมาร์ก ที่เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศไทยอย่างเป็นทางการ

ต่อมาในวันที่ **๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๖** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินป้อมพระจุลจอมเกล้าอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทรงเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสที่ป้อมพระจุลจอมเกล้ามีอายุครบ ๑๐๐ ปี

นอกจากป้อมพระจุลจอมเกล้าแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดสำคัญของจังหวัดสมุทรปราการอีกแห่งหนึ่ง คือเมื่อวันที่ **๑๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๔** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน ณ **วัดบางพลีใหญ่** ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของเมืองสมุทรปราการ ตั้งอยู่ริมคลองสำโรง ภายในอุโบสถประดิษฐานพระประธานปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปหล่อสำริดขนาดใหญ่ ศิลปะสุโขทัย เป็นที่เลื่อมใสของประชาชนโดยทั่วไป เรียกกันว่า หลวงพ่อโต วัดนี้จึงมีอีกชื่อหนึ่งคือ **วัดหลวงพ่อโต**

**พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์
ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี อันประกอบด้วย จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดนนทบุรี และจังหวัดปทุมธานี ดังนี้

วัดมหาธาตุ จังหวัดสุพรรณบุรี

หลวงพ่อดาวัดป่าเลไลยก์ พระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี

เสด็จพระราชดำเนินพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

เสด็จพระราชดำเนินวัดป่าเลไลยก์

และพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

วัดป่าเลไลยก์ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี ชาวบ้านเรียกว่า “วัดป่า” เป็นวัดเก่าแก่เป็นโบราณสถานสำคัญของเมืองสุพรรณบุรี ภายในวิหารเป็นที่ประดิษฐาน “หลวงพ่อดาวัดป่าเลไลยก์” ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองสุพรรณบุรี

วันที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรโบราณสถานที่จังหวัดสุพรรณบุรีเป็นครั้งแรก ณ วัดป่าเลไลยก์นี้ ในครั้งนั้น ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินโดยรถยนต์พระที่นั่งจากจังหวัดนครปฐม เข้าเขตจังหวัดสุพรรณบุรีที่อำเภออู่ทอง

ทรงแวะประทับในปะรำทองและทรงเยี่ยมเยียนราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จ ก่อน แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินต่อมายังวัดป่าเลไลยก์ ทรงสักการะ พระประธานหลวงพ่อดำวัดป่าเลไลยก์ และทรงชักผ้าห่มถวายองค์หลวงพ่อดำ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินตามลำน้ำสุพรรณทอดพระเนตรแผนงานจำลอง โครงการชลประทานในจังหวัดสุพรรณบุรี และประทับแรม ณ บริเวณเขต ประตูน้ำชลมารค อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

รุ่งขึ้นในวันที่ **๒๑ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๘** หลังจากเสด็จ พระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการทดลองปลูกพืชไร่นาสวนผสมและ ปลูกปอแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม ราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปยัง **ดอนเจดีย์** อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัด สุพรรณบุรี (ขณะนั้นขึ้นกับอำเภอศรีประจันต์) เพื่อทรงสักการะบวงสรวง พระวิญญานสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และทรงพระดำเนินไปทอดพระเนตร เจดีย์ยุทธหัตถี ซึ่งในขณะนั้นอยู่ระหว่างการบูรณปฏิสังขรณ์โดยการสร้างเจดีย์ ทรงลังกาขนาดใหญ่ครอบเจดีย์ยุทธหัตถี และก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

การบูรณะและก่อสร้างพระเจดีย์ทรงลังกาและพระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช แล้วเสร็จในปลายพุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินพร้อม สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงประกอบพิธีเปิดพระบรม ราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ อันเป็นการเสด็จมายังเมืองสุพรรณบุรีเป็นครั้งที่ ๒ ในวันที่ **๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๒** ซึ่งเป็นวันที่นักประวัติศาสตร์ เคยคำนวณไว้ว่าตรงกับวันที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงกระทำยุทธหัตถี มีชัยชนะต่อพระมหาอุปราชาของพม่า เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๑๓๕ และรัฐบาลกำหนดให้วันที่ ๒๕ มกราคม เป็นวันกองทัพไทย (ปัจจุบัน นักประวัติศาสตร์ได้มีการคำนวณวันที่กระทำยุทธหัตถีใหม่ ตรงกับวันที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๑๓๕ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้เปลี่ยนวันกองทัพไทย เป็นวันที่ ๑๘ มกราคม ของทุกปี)

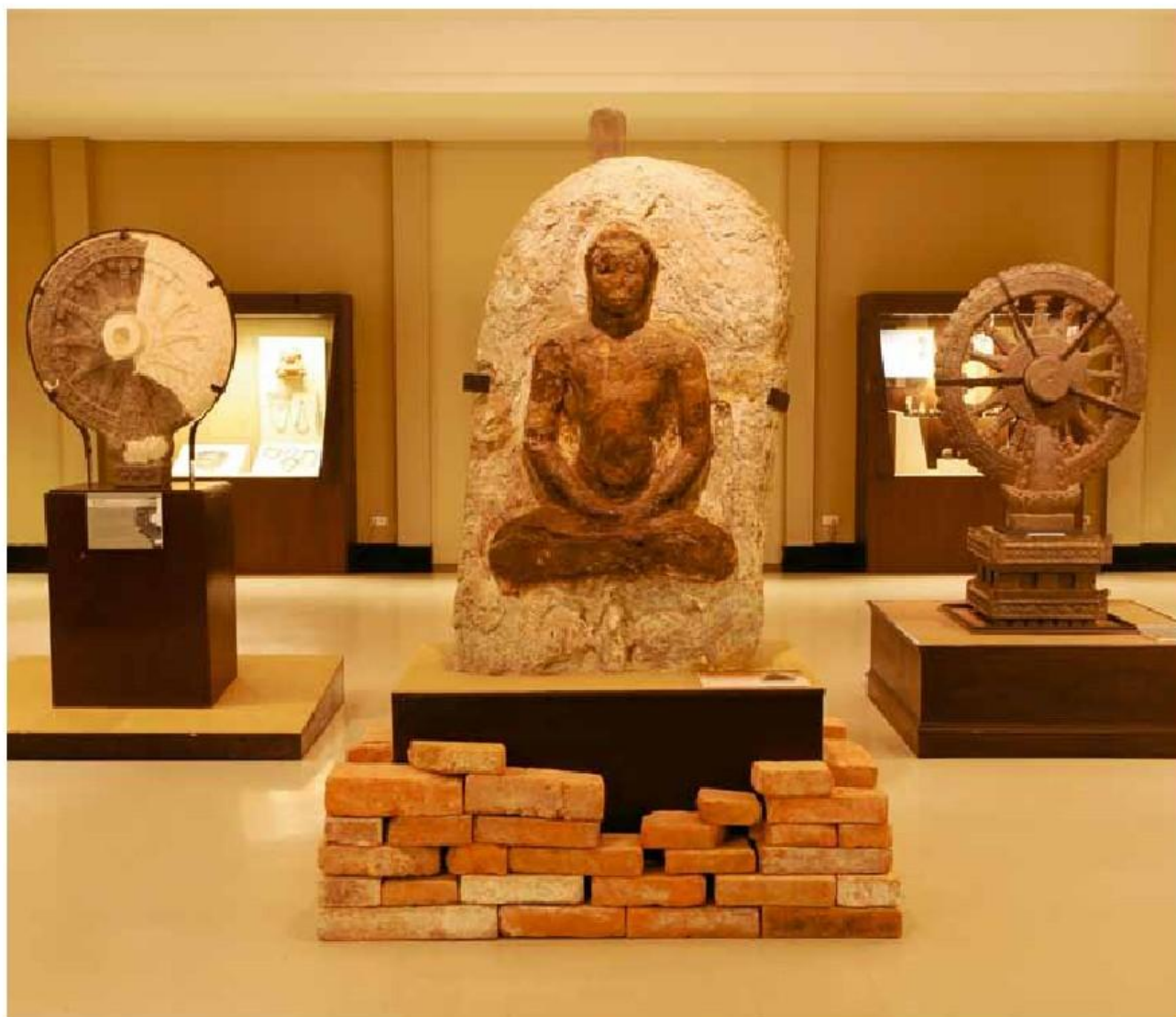
หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน ยังพระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์อีกครั้ง ในวันที่ **๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๓** พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เพื่อทรงวาง พวงมาลาสักการะและบำเพ็ญพระราชกุศลบวงสรวงพระวิญญานสมเด็จพระ นเรศวรมหาราชเนื่องในวันกองทัพไทย และทุก ๆ ปีในวันกองทัพไทยซึ่งถือเป็น งานรัฐพิธี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทน พระองค์อัญเชิญพวงมาลาไปบวงสรวงสักการะสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณอนุสรณ์ดอนเจดีย์แห่งนี้

พระบรมราชานุสรณ์ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี

ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทุมพร ตั้งอยู่ริมถนนมาลัยแมน อำเภออุทุมพร ในส่วนของเขตพื้นที่โบราณสถาน เดิมกรมศิลปากรได้สร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานชั่วคราวขึ้นที่บริเวณนี้สำหรับเก็บรักษาศิลปโบราณวัตถุ พร้อมทั้งสร้างสำนักงานหน่วยศิลปากรที่ ๒ ในพุทธศักราช ๒๕๐๒ เพื่อรองรับงานสำรวจขุดค้นและบูรณะโบราณวัตถุสถานในเมืองอุทุมพรและจังหวัดใกล้เคียง ต่อมาระหว่างพุทธศักราช ๒๕๐๓ - ๒๕๐๗ ได้พบศิลปโบราณวัตถุเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก กรมศิลปากรจึงจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทุมพร ขึ้น

การจัดแสดงโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโบราณวัตถุ ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๙ ได้พระราชทานพระราชดำรัส ตอนหนึ่งว่า

พิพิธภัณฑ์สถาน นับเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญของบ้านเมืองและมีประโยชน์เกื้อกูลการศึกษาของประชาชน โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์ทางโบราณคดีย่อมเป็นอุปกรณ์สำคัญอย่างยิ่งแก่การศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ การที่ทางราชการเร่งรัดดำเนินการด้านสำรวจขุดค้นทางโบราณคดี และด้านการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งนี้ จึงเป็นที่น่ายินดีโดยทั่วกัน ข้าพเจ้าพอใจมากที่กรมศิลปากรพยายามจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขึ้นได้สำเร็จอีกแห่งหนึ่งทำให้หวังได้ว่างานค้นคว้าทางโบราณคดีของเราจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไปเป็นลำดับ...

หลังจากนั้นได้ทอดพระเนตรโบราณวัตถุต่าง ๆ ที่จัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ และได้ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรชาวจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งเดินทางมาเฝ้าฯ รับเสด็จอย่างเนืองแน่น แสดงถึงความจงรักภักดีที่เหล่าพสกนิกรมีต่อทั้งสองพระองค์

วัดเทวสังฆาราม จังหวัดกาญจนบุรี

เสด็จพระราชดำเนินวัดเทวสังฆาราม และโบราณสถานเจดีย์ ยุทธหัตถี (พนมทวน) จังหวัดกาญจนบุรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่จังหวัดกาญจนบุรีหลายครั้ง การเสด็จเมืองกาญจนบุรีครั้งแรกของพระองค์ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ **๒๖ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) จังหวัดกาญจนบุรี

วัดเทวสังฆาราม (วัดเหนือ) ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเหนือ อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ประวัติความเป็นมาของวัดกล่าวว่า เมื่อพม่าตีกรุงศรีอยุธยาได้ในพุทธศักราช ๒๓๑๐ ท้าวสมภารเสี่ยง (ขณะเป็นสามเณร) ถูกกวาดต้อนไปพม่าพร้อมกับโยมมารดา ภายหลังได้กลับมาที่เมืองกาญจนบุรี และรวบรวมผู้คนสร้างวัดเทวสังฆารามจนกลายเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชาวท้องถิ่น อีกทั้งได้รับพระบรมราชานุญาตให้ซ่อมแซมปฏิสังขรณ์มาโดยตลอด เริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทั่งถึงรัชกาลปัจจุบันจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณยกขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๕

การเสด็จพระราชดำเนินยังวัดเทวสังฆารามในครั้งนี้ สร้างความปิติยินดีเป็นล้นพ้นแก่ชาวกาญจนบุรี ทั้งสองพระองค์ได้ทอดพระเนตรโบราณสถานสำคัญและภาพจิตรกรรมฝาผนังที่อยู่ภายในพระอุโบสถหลังเก่าของวัดด้วย

ต่อมาในวันที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ประทับแรม ณ เชื้อนวนชิราลงกรณ์ (ปัจจุบันคือเชื่อนแม่กลอง) จังหวัดกาญจนบุรี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดเทวสังฆาราม และ วัดถาวราราม (วัดถวน) อานันทิกายด้วย วันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ วัดเทวสังฆารามอีกครั้งหนึ่ง

อนึ่ง ในคราวเดียวกันนี้ ระหว่างเสด็จกลับกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ ได้แวะทอดพระเนตรเจดีย์ยุทธหัตถี ณ แหล่งโบราณคดีบ้านดอนเจดีย์

เจดีย์ยุทธหัตถี ตำบลดอนเจดีย์ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานในสงครามยุทธหัตถีระหว่างสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับพระมหาอุปราชาของพม่า ลักษณะรูปแบบศิลปกรรมเป็นศิลปะแบบอยุธยา มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงกลมขนาดเล็ก ก่ออิฐฉาบปูน มีช่องสำหรับตามไฟโดยรอบ แบบสถาปัตยกรรมสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ส่วนยอดพังทลาย สูงประมาณ ๗ เมตร

เจดีย์ยุทธหัตถี จังหวัดกาญจนบุรี

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระแท่นดงรัง จังหวัดกาญจนบุรี

วัดพระแท่นดงรัง เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลพระแท่น อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี แต่เดิมเป็นวัดราษฎร์ ไม่ทราบแน่ชัดว่าตั้งขึ้นเมื่อใด สันนิษฐานว่าเป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยอยุธยา มีหลักฐานพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่วัดนี้ ปุชนิยวัตถุสถานสำคัญภายในวัด ได้แก่ พระแท่นและวิหารครอบพระแท่น วิหารพระอานนท์ วิหารพระทรมานกาย พระอุโบสถเก่า รอยพระพุทธรูปจำลองและมณฑปครอบเขาถวยพระเพลิง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปวัดพระแท่นดงรัง เมื่อวันที่ **๓๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒** เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชา และทรงเจิมแผ่นศิลาฤกษ์พระอุโบสถที่จะก่อสร้างใหม่ ต่อมาเมื่อการก่อสร้างพระอุโบสถแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระมหากุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธียกข่อฟ้าพระอุโบสถ และเททองหล่อพระพุทธรูปประธานพระอุโบสถ เมื่อวันที่ **๑๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๕**

วัดพระแท่นดงรัง จังหวัดกาญจนบุรี

องค์พระปทุมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

ทรงนมัสการองค์พระปทุมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

วัดพระปทุมเจดีย์ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรณมหาวีหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลพระปทุมเจดีย์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม มีองค์พระปทุมเจดีย์เป็นปูชนียสถานที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ลักษณะสันฐานเป็นเจดีย์ทรงลังกา นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า องค์พระปทุมเจดีย์มีการสร้างและปฏิสังขรณ์มาอย่างน้อย ๓ ครั้ง คือ

สมัยสุวรรณภูมิ คือระยะการสร้างครั้งแรก ราวพุทธศักราช ๓๐๐ - ๑๐๐๐

สมัยทวารวดี มีการสร้างเพิ่มเติม ประมาณช่วงพุทธศักราช ๑๐๐๐ - ๑๖๐๐

สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงการบูรณปฏิสังขรณ์ใหญ่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๖

พระปทุมเจดีย์เป็นที่ประดิษฐานพระร่วงโรจนฤทธิ์ พระพุทธรูปสำคัญซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงค้นพบพระเศียร พระหัตถ์ข้างหนึ่ง และพระบาทของพระพุทธรูปที่เมืองศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างปั้นองค์พระขึ้นใหม่ และโปรดให้นำมาประดิษฐานไว้ที่องค์พระปทุมเจดีย์ด้านซุ้มทิศเหนือ ที่ได้ฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระร่วงนี้ เป็นที่บรรจุพระราชสรีรังคารของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวช ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในวันที่ ๒๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ และประทับจำพรรษา ณ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินมานมัสการองค์พระปทุมเจดีย์ ทรงประทับทักษิณรอบองค์พระปทุมเจดีย์ และถวายสักการะพระร่วงโรจนฤทธิ์ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๙

เสด็จพระราชดำเนินวัดปรมย์ยิกาวาส จังหวัดนนทบุรี

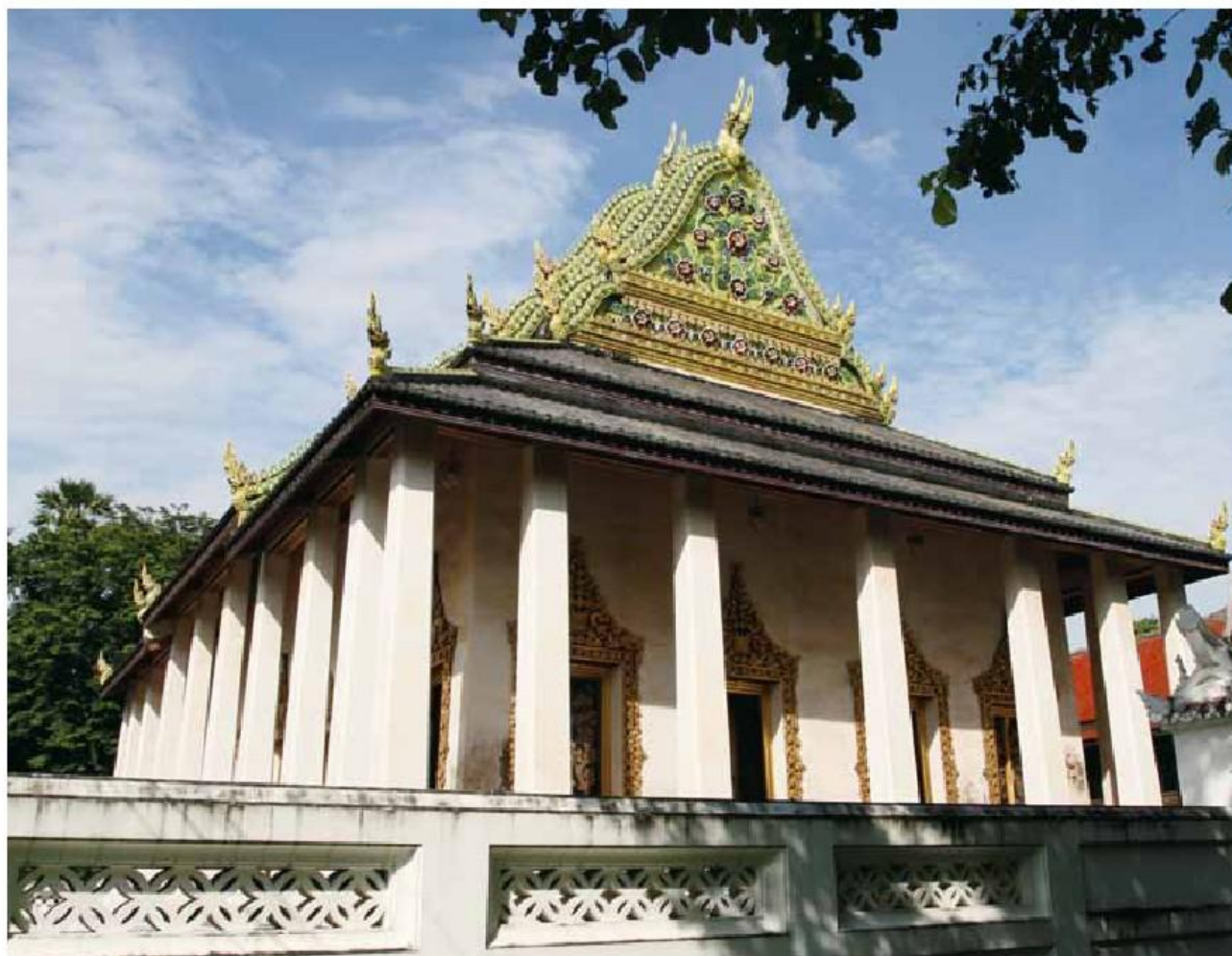
วัดปรมย์ยิกาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นวัดรามัญนิกาย เดิมเป็นวัดโบราณชื่อ “วัดปากอ่าว” สร้างโดยชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนที่เกาะเกร็ดในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นวัดประจำชุมชนชาวมอญ ครั้นถึงพุทธศักราช ๒๔๑๗ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ พระอารามรามัญนิกาย เมืองนนทบุรี ได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดปากอ่าว ทอดพระเนตรเห็นวัดมีสภาพทรุดโทรม จึงมีพระราชดำริจะสถาปนาขึ้นใหม่ให้สวยงาม โดยสมเด็จพระเจ้าบรมมหาราชเธอ กรมพระยาสุวตารัตนราชประยูร ผู้อภิบาลพระองค์มาแต่ครั้งทรงพระเยาว์ ทรงรับปฏิสังขรณ์วัดนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนนามจากวัดปากอ่าว มาเป็นวัดปรมย์ยิกาวาส เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงองค์ผู้ทรงปฏิสังขรณ์วัด

วันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขณะทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ได้โดยเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลประพาสจังหวัดปทุมธานี ในการนี้ได้เสด็จพระราชดำเนินจังหวัดนนทบุรีเป็นครั้งแรก โดยทรงแวะที่เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ทรงนมัสการพระพุทธรูปประธานในพระอุโบสถวัดปรมย์ยิกาวาส และเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบนเกาะเกร็ดด้วย

เสด็จพระราชดำเนินวัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี

วัดเฉลิมพระเกียรติ เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลบางศรีเมือง อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี วัดนี้เดิมเป็นบริเวณป้อมเการิมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงข้ามกับบ้านตลาดขวัญ เมืองนนทบุรี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวัดขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๐ ที่บริเวณป้อมเกาต์กล่าวซึ่งเป็นนิवासสถานเดิมของพระอัยกา พระอัยยิกา และเป็นที่ประสูติของสมเด็จพระศรีสุลาไลย พระบรมราชชนนี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเคยเสด็จพระราชดำเนินวัดเฉลิมพระเกียรติ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อ **วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๔** ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินทรงนำเจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งเคนท์ ประทับรถยนต์พระที่นั่งไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรี ทรงแวะวัดเฉลิมพระเกียรติ เพื่อสักการะพระพุทธรูปปฏิมากรที่ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถ

วัดเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนนทบุรี

วันที่ ๑๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปในงานฉลองสมโภชวัดเฉลิมพระเกียรติ เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ครบ ๕ รอบ

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อประกอบพระราชภารกิจในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี อีกหลายครั้ง หากเป็นการเสด็จพระราชดำเนินยังวัดวาอารามต่าง ๆ มักเป็นการประกอบพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับทางศาสนา อาทิ การเสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ณ **วัดเขมาภิรตาราม** เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙ และการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีตัดลูกนิมิตอุโบสถ **วัดพลับพลา** อำเภอเมืองนนทบุรี เป็นต้น

วัดพระศรีรัตนเพชญ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา อันประกอบด้วย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดนครนายก จังหวัดสระบุรี จังหวัดอ่างทอง และจังหวัดสิงห์บุรี ดังนี้

เสด็จพระราชดำเนินพระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระราชวังโบราณ เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ในสมัยอยุธยา แต่เดิมอยู่ในบริเวณที่เป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์ ต่อมาในพุทธศักราช ๑๙๙๑ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ย้ายพระราชวังไปสร้างใหม่ทางเหนือริมแม่น้ำลพบุรี และอุทิศพระราชวังเดิมให้เป็นวัดพระศรีสรรเพชญ์สำหรับประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์ ภายในพระราชวังแบ่งเขตพระราชฐานออกเป็น ๓ ส่วน คือ เขตพระราชฐานชั้นนอก เขตพระราชฐานชั้นกลาง และเขตพระราชฐานชั้นใน ประกอบด้วยพระที่นั่งต่าง ๆ คือ พระที่นั่งสุริยামรินทร์หรือพระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์ พระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท พระที่นั่งวิหารสมเด็จ พระที่นั่งจักรวรรดิไพชยนต์ พระที่นั่งบรรยงศรีรัตนสน์ พระที่นั่งตรีมุข และพระที่นั่งทรงปืน ปัจจุบันพระราชวังโบราณเหลือเพียงแต่ซากปรักหักพังที่ยังคงแสดงร่องรอยความรุ่งเรืองด้านศิลปกรรมและอารยธรรมในอดีต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินยังพระราชวังโบราณ ๒ ครั้ง คือ

วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวขณะทรงดำรงพระอิสริยยศกษัตริย์สมเด็จเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ได้โดยเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและสมเด็จพระราชชนนี ไปที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และเสด็จประพาสพระราชวังโบราณ

วันที่ ๕ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔ ในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำรงสิริราชสมบัติเป็นปีที่ ๔๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบ **พระราชพิธีรัชมงคล บวงสรวงสังเวศบูรพกษัตริย์แห่งกรุงสยาม ณ** พลับพลาตรีมุข พระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระที่นั่งไอศวรรย์ทิพย์อาสน์ พระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสด็จประพาสพระราชวังบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระราชวังบางปะอิน เป็นพระราชวังแห่งแรกที่ตั้งอยู่นอกพระนคร ห่างจากเกาะเมืองลงมาทางทิศใต้ประมาณ ๑๘ กิโลเมตร ในเขตอำเภอบางปะอิน สมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น ณ บริเวณสถานที่ประสูติของพระองค์ เพื่อเป็นที่ประทับในเวลาเสด็จประพาส พระราชวังแห่งนี้จึงเป็นที่เสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์สืบมา

วันที่ ๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะทรงดำรงพระอิสริยยศที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ได้โดยเสด็จสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและสมเด็จพระราชชนนี เสด็จพระราชดำเนินไปประทับที่พระราชวังบางปะอิน ซึ่งขณะนั้นภายในพระราชวังมีสระใหญ่ลดเลี้ยว คดเคี้ยว บางตอนเป็นเกาะอยู่ภายในสระ เหมาะแก่การพายเรือเล่น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลและสมเด็จพระอนุชาธิราช จักรพงษ์พระสหายยัง

ทอดพระเนตรโบราณวัตถุจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณวัตถุที่ได้จาก **กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ** ซึ่งเก็บรักษาไว้ ณ กองกำกับการตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทรงสนพระราชหฤทัยโบราณวัตถุที่ได้จากกรุวัดราชบูรณะเป็นอย่างยิ่ง และทรงปรารภกับหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และนายอินท อยุไพรี อธิบดีกรมศิลปากร ในขณะนั้นว่า

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่พบในกรุวัดราชบูรณะนี้สมควรจะได้มี พิพิธภัณฑ์สถานเก็บรักษาและตั้งแสดงให้ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หาดูไปเก็บรักษาและตั้งแสดง ณ ที่อื่นไม่

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโบราณวัตถุ จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แผ่นทองคำดุนเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยในซุ้มเรือนแก้วโพธิ์พฤกษ์ประดับอัญมณี
ศิลปะอยุธยาตอนต้น (พุทธศักราช ๑๙๖๗) พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จอกน้ำ ทำด้วยทองคำสลักลายฉลุ และลวดเกลียว ได้จากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสด็จพระราชดำเนินพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔

ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรมศิลปากรและจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ร่วมกันสนองพระราชดำริส จัดหาทุนก่อสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา โดยนำพระพิมพ์ที่ได้จากกรุวัดราชบูรณะ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากและซ้ำแบบกัน มอบให้แก่ผู้บริจาคเงินเพื่อสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติขึ้น และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดสรรที่ราชพัสดุประมาณ ๒๖ ไร่ ให้เป็นที่ก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

เนื่องด้วยพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติแห่งนี้ เกิดขึ้นโดยผลจากพระพิมพ์ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) โปรดให้สร้างบรรจุไว้ในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ เมื่อพุทธศักราช ๑๙๖๗ เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลและเป็นอนุสรณ์แด่พระเชษฐาธิราชทั้ง ๒ พระองค์ คือเจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา ด้วยเหตุนี้จึงขนานนามว่า **พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา** เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒

วันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา ได้พระราชทานพระราชดำรัสว่า

...ข้าพเจ้าได้คิดมานานแล้วว่า โบราณวัตถุและศิลปวัตถุของท้องถิ่นใด ก็ควรจะเก็บรักษาและตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของจังหวัดนั้น ๆ ข้าพเจ้าพอใจที่กระทรวงศึกษาธิการและกรมศิลปากรที่เห็นพ้องด้วย และได้สำเร็จเป็นแห่งแรกที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา...

มีผู้กล่าวกันว่า ขณะนี้ได้มีผู้สนใจและหาซื้อโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ ส่งออกไปต่างประเทศกันมาก ถ้าต่อไปภายหน้าเราจะต้องไปศึกษาหรือชมโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของไทยเราเองในต่างประเทศ ก็คงจะเป็นเรื่องที่น่าเศร้าและน่าอับอายมาก เราจึงควรจะชวนช่วยและช่วยกันหาทางรวบรวมโบราณวัตถุและศิลปวัตถุของเราแล้วจัดสร้างพิพิธภัณฑสถานเก็บรักษาไว้เป็นการดีที่สุด จริงอยู่ งานดังกล่าวนี้จะต้องใช้เวลาและเงินมาก แต่ก็เชื่อว่า ถ้าทุกฝ่ายได้ร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจังแล้วก็คงจะสำเร็จลุล่วงไปได้...

พาทูร์ด และทองพระกร ทองคำประดับอัญมณี พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสด็จพระราชดำเนินวัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

เสด็จพระราชดำเนินวัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วัดไชยวัฒนาราม ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา นอกเกาะเมืองด้านทิศ ตะวันตก สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นบริเวณนิเวศสถานของพระราชชนนีในปีที่เสด็จเสวยราชย์ พุทธศักราช ๒๑๗๓ เพื่ออุทิศถวายพระราชชนนีและเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระองค์เมื่อครั้งที่ทรงได้เขมรมาเป็นเมืองขึ้น แผนผังในทางตั้งมองเห็นว่าส่วนประธานของวัดเป็นกลุ่มปราสาท ๕ ยอด มีปราสาทประธานอยู่กลาง ส่วนปราสาทบริวารอยู่ริมทั้ง ๔ มุม ปราสาทล้อมรอบด้วยสระเบญจกต ตามแนวระเบียงคต ตรงทิศทั้งแปดมีเมรุตั้งประจำทุกทิศ ภาพรวมในทางตั้งที่สมบูรณ์ของกลุ่มปราสาทเหล่านี้ คือ ยอดปราสาท ๘ องค์ล้อมรอบยอดปราสาทประธานรวมเป็น ๙ ยอด แสดงให้เห็นชัดเจนถึงคติการจำลองจักรวาลในพุทธศาสนา

วันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงขับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อถึงวัดไชยวัฒนาราม สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรบริเวณและสถานที่ต่าง ๆ ที่พระองค์ทรงประทับพระราชหฤทัยเป็นเหตุให้เสด็จพระราชดำเนินวัดไชยวัฒนารามบ่อยครั้ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายรูปวัดไชยวัฒนารามด้วยความเพลิดเพลินพระราชหฤทัยยิ่ง จากนั้นเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรจึงได้กราบบังคมทูลรายงานเกี่ยวกับงานโบราณคดี การอนุรักษ์ลวดลายปูนปั้น และวิธีการบูรณะ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นที่พอพระราชหฤทัย

วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วันที่ ๒๙ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๓๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ นำเสด็จสมเด็จพระราชินีนาถอลิซาเบธที่ ๒ และเจ้าชายฟิลิป ดยุกแห่งเอดินบะระ พระสวามี ทอดพระเนตรการจัดแสดงแสงและเสียง “คนดีศรีอยุธยา” ณ วัดไชยวัฒนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมฉลองปีกาญจนาภิเษก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี

สถูปบรรจุพระธาตุ แก้วผลึกและทอง สมัยอยุธยา พบที่เจดีย์ศรีสุริโยทัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เสด็จพระราชดำเนินเจดีย์ศรีสุริโยทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เจดีย์ศรีสุริโยทัย ตั้งอยู่ในเขตวัดสวนหลวงสบสวรรค์ ริมถนนอุทง ทางด้านทิศเหนือของเกาะเมืองอยุธยา เป็นอนุสรณ์สถานสำคัญที่ประชาชนชาวไทยจะได้น้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระสุริโยทัย ที่ทรงสละพระชนม์ชีพเพื่อปกป้องผืนแผ่นดินและอาณาประชาราษฎร์ เมื่อพุทธศักราช ๒๐๙๑ โดยทรงแต่งพระองค์เป็นบุรุษโดยเสด็จสมเด็จพระมหาจักรพรรดิพระราชสวามี ไปในการสงครามกับพม่าที่ยกมารุกราน กรุงศรีอยุธยา ทรงไสช้างทรงเข้าปกป้องพระชนม์ชีพของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิขณะทรงกระทำยุทธหัตถีกับพระเจ้าแปร สมเด็จพระมหาจักรพรรดิโปรดให้พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระสุริโยทัย และโปรดให้สร้างเจดีย์ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน ณ บริเวณที่พระราชทานเพลิงพระศพนั้น พร้อมสถาปนาเป็นพระอารามพระราชทานนามว่า **วัดสวนหลวงสบสวรรค์** วัดนี้ได้ถูกทิ้งร้างเมื่อกรุงศรีอยุธยาล่มสลายจากภัยสงคราม เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๐ เช่นเดียวกับโบราณสถานแห่งอื่น ๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๒ - ๒๕๓๔ กรมศิลปากรได้บูรณะองค์พระเจดีย์ให้มั่นคงและสวยงามโดยฉาบปูนและปิดทองตลอดองค์ ในคราวนั้นได้พบโบราณวัตถุขนาดเล็กที่สำคัญในช่องเสาหอน ได้แก่ พระพุทธรูปปางมารวิชัย เจดีย์ทรงกลม เจดีย์จำลองทรงเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองพร้อมเครื่องพุทธานุภาพภายในพบผอบทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และวัตถุเบ็ดเตล็ดอีกจำนวนหนึ่ง

คณะกรรมการปรับปรุงบูรณะองค์พระเจดีย์ฯ ได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงทราบ และขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเรื่องนำโบราณวัตถุของเดิมกลับไปบรรจุไว้ในองค์พระเจดีย์ ณ ที่เดิม หรือจะจำลองของใหม่บรรจุแทน และเก็บรักษาโบราณวัตถุของเดิมไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยให้กรมศิลปากรจำลองโบราณวัตถุขึ้นใหม่อีกชุดหนึ่ง นำไปบรรจุไว้ในองค์พระเจดีย์ที่ปฏิสังขรณ์ ส่วนโบราณวัตถุที่นำออกจากองค์พระเจดีย์นั้น โปรดให้เก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อการศึกษาต่อไป โบราณวัตถุที่จำลองขึ้นใหม่ได้ประกอบพิธีบรรจุไว้ที่องค์พระเจดีย์พร้อมกันในวันพระราชพิธีสมโภชพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔

พระพุทธรูปปางมารวิชัย เจดีย์จำลองทำด้วยหินควอร์ตซ์
โบราณวัตถุที่พบในช่องเสาหอน เจดีย์ศรีสุริโยทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระราชานุญาตสำรับสมเด็จพระสุริโยทัยและพระบรมราชานุญาตสำรับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การสร้างอนุสรณ์สถาน **พระราชานุญาตสำรับสมเด็จพระสุริโยทัย** ณ บริเวณทุ่งมะขามหย่อง และ**พระบรมราชานุญาตสำรับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช** ณ บริเวณทุ่งภูเขาทอง เกิดขึ้นจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงพระปรีชาญาณอันล้ำเลิศและมีสายพระเนตรอันยาวไกล เป็นผลให้สถานที่แห่งนี้มีความพิเศษแตกต่างจากอนุสรณ์สถานทั้งหลายที่เคยสร้างกันมาแต่เดิม ดังกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ ว่า

การสร้างพระราชานุญาตสำรับของสมเด็จพระสุริโยทัยนั้น มิใช่ทำเพื่อสร้างเป็นอนุสรณ์สถานเท่านั้น อาจเก็บน้ำที่มีความคิดจะสร้างเพื่อเสริมสร้างภูมิทัศน์ของพระราชานุญาตสำรับนั้น ต้องให้ได้ประโยชน์แก่ประชาชนมากที่สุด ที่เก็บน้ำนี้ขอให้สามารถรับน้ำที่ไหลมาจากแม่น้ำทั้งสามสายคือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำลพบุรี และแม่น้ำป่าสักไว้ให้ได้ เรามีคูนน้ำกับคลองโบราณมากมายที่สามารถรับน้ำเหล่านี้ไว้ได้เพียงพอที่จะชะลอกันมิให้ลงไปท่วมกรุงเทพฯ ได้ และในขณะเดียวกันน้ำที่เก็บไว้ในแหล่งที่ขุดลอกแล้วนี้ จะสามารถระบายออกไปช่วยชาวไร่ชาวนาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ ยามเกิดความแห้งแล้งและขาดน้ำ

พระบรมราชานุญาตสำรับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีลักษณะพิเศษเช่นเดียวกับพระราชานุญาตสำรับสมเด็จพระสุริโยทัย กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดพื้นที่ส่วนหนึ่งของพระบรมราชานุญาตสำรับไว้เป็นที่รับน้ำจากแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี เพื่อชะลอน้ำในฤดูฝนมิให้ไหลลงมายังพื้นที่กรุงเทพฯ ขณะเดียวกันปริมาณน้ำจำนวนมากที่เก็บไว้ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมได้ด้วย พระราชดำริเกี่ยวกับประโยชน์ของอ่างเก็บน้ำนี้ ได้ปรากฏผลชัดเจนเมื่อเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ที่พระนครศรีอยุธยา เมื่อพุทธศักราช ๒๕๔๙

วันที่ ๓๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปในงาน**พระราชพิธีสมโภชพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย** ซึ่งกองบัญชาการทหารสูงสุดและกรมศิลปากรร่วมกันจัดขึ้น เพื่อทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระเกตุของพระพุทธปฏิมากร พระพุทธสุริโยทัยสิริกิติ์ที่ขามวงค์ และทรงประกอบพิธีอัญเชิญเจดีย์พระบรมธาตุจำลองขึ้นประดิษฐานบนคอร่มฆ้องค์พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย

จากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังบริเวณทุ่งมะขามหย่อง เพื่อทรงประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์พระราชานุญาตสำรับสมเด็จพระสุริโยทัย

วัดพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี

ทรงประกอบพระราชพิธียกจุลมงกุฎยอดมณฑปพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี

วัดพระพุทธรบาท เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลขุนโขลน อำเภอยะพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ตามพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาว่า มีพระภิกษุไทยคณะหนึ่งเดินทางไปยังลังกาทวีป เพื่อนมัสการรอยพระพุทธรบาท พระสงฆ์ลังกาว่าว่า ประเทศไทยก็มีรอยพระพุทธรบาทอยู่แล้วที่เขาสวรรณบรรพต จึงได้นำความกราบทูลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมให้ทรงทราบ และได้สืบหาจนพบรอยพระพุทธรบาท จึงโปรดให้สร้างเป็นมหาเจดีย์มีพระมณฑปสวมรอยพระพุทธรบาทเป็นปูชนียสถานที่พุทธศาสนิกชนเคารพบูชา ทั้งเป็นพระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์แทบทุกพระองค์ทรงทำนุบำรุงและเสด็จไปนมัสการตลอดมา ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์

ในรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการซ่อมแซมมณฑปพระพุทธรบาท โดยสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดอนงคารามเป็นผู้อำนวยการซ่อม เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชพิธียกจุลมงกุฎยอดมณฑป เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕

เสด็จพระราชดำเนินแหล่งโบราณสถานในจังหวัดอ่างทอง

แม้อ่างทองจะเป็นจังหวัดเล็ก ๆ แต่ก็ยังมีแหล่งโบราณสถานโดยเฉพาะวัดต่าง ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดโบราณสถานสำคัญของจังหวัดอ่างทองหลายแห่ง ดังนี้

วัดสระเกศ ตำบลชัยภูมิ อำเภochaโย จังหวัดอ่างทอง ที่ตำบลชัยภูมินี้เดิมชื่อ “บ้านสระเกศ” ขึ้นกับแขวงเมืองวิเศษชัยชาญ ในพระราชพงศาวดารกล่าวว่า เมื่อพุทธศักราช ๒๑๒๘ พระเจ้าเชียงใหม่ยกทัพมาตั้งค่ายอยู่ที่บ้านสระเกศ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถได้ทรงรุกไล่ตีทัพของพระเจ้าเชียงใหม่จนแตกพ่าย

วันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินยังวัดสระเกศ เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

วัดไชโย เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง เป็นวัดโบราณไม่ปรากฏหลักฐานผู้สร้าง ในสมัยรัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ (โต พรหมรังสี) มาสร้างพระพุทธรูปไว้ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้เจ้าพระยารัตนบดินทร์ (บุญรอด) ปฏิสังขรณ์ใหม่ทั้งพระอารามเสร็จบริบูรณ์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๘

พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

วันที่ ๒๔ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินยังวัดไชโย เพื่อทรงสักการะพระพุทธรูปและทรงเยี่ยมราษฎร

วัดขุนอินทประมูล ตั้งอยู่ที่อำเภอโพธิ์ จังหวัดอ่างทอง เป็นวัดโบราณ ประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ขนาดใหญ่ มีความยาวถึง ๕๐ เมตร พุทธลักษณะงดงาม สงบเยือกเย็นน่าเลื่อมใสศรัทธา ปรากฏหลักฐานว่าพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์นับแต่สมัยอยุธยาได้เคยเสด็จมาสักการบูชา

ในรัชกาลปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดขุนอินทประมูล เมื่อ **วันที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖** และเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์อีกครั้ง เมื่อ พุทธศักราช ๒๕๑๘

วัดป่าโมก เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง เป็นวัดโบราณสมัยอยุธยา ตามประวัติกล่าวว่า พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระโปรดให้ชะลอวิหารพระนอนวัดนี้ ซึ่งอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ ขึ้นไปเพื่อให้พ้นอันตราย

วันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ไปยัง **วัดป่าโมก** จากนั้นเสด็จพระราชดำเนิน **วัดท่าสุทธาวาส** อำเภอป่าโมก ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่สร้างในสมัยอยุธยาเช่นกัน

ทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์วีรชนค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

ค่ายบางระจัน ตั้งอยู่ที่ตำบลบางระจัน อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี บริเวณนี้เคยเป็นสถานที่สู้รบระหว่างชาวบ้านบางระจันกับทัพพม่าในสมัยอยุธยา ก่อนเสียกรุงในพุทธศักราช ๒๓๑๐ การต่อสู้ของชาวบ้านบางระจันกลุ่มนี้เป็นวีรกรรมที่แสดงถึงความกล้าหาญ ความเสียสละอันยิ่งใหญ่ของคนไทยกลุ่มหนึ่ง นับเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชาติ

วันที่ ๒๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ไปทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์ค่ายบางระจัน

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี อันประกอบด้วย จังหวัดลพบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดอุทัยธานี ดังนี้

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี

พระนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี

ทรงประกอบพิธีเปิดศาลพระกาฬ จังหวัดลพบุรี

ศาลพระกาฬ ตำบลท่าหิน อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี ตั้งอยู่ตรงข้ามปรางค์สามยอด เป็นเทวสถานเก่าครั้งขอมครองเมืองลพบุรี สร้างด้วยศิลาแลงเรียงซ้อนกันเป็นฐานสูง เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ศาลสูง” มีลักษณะเป็นปรางค์เดี่ยวขนาดใหญ่ ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีมุขยื่นด้านหน้า มีบันไดขึ้นลงทั้งสองด้าน เรือนธาตุหรือองค์ปรางค์พังหมดแล้ว อายุราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ลงมา มีทับหลังสลักเป็นรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ทำด้วยศิลาทราย ๑ แผ่น อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ วางอยู่ติดฝาผนังวิหารหลังเล็กชั้นบน และยังพบศิลาจารึกสำคัญ ๆ อีกหลายหลัก

ส่วนด้านหน้าเป็นศาลที่สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๔ โดยสร้างทับบนรากฐานเดิมในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายในวิหารประดิษฐานรูปพระนารายณ์ยืน ทำด้วยศิลา ๒ องค์ หรือเป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร องค์เล็กเป็นแบบเทวรูปรุ่นเก่าในประเทศไทย องค์ใหญ่เป็นประติมากรรมแบบลพบุรี แต่พระเศียรเดิมหายไป ภายหลังมีผู้นำพระเศียรพระพุทธรูปศิลาทราย สมัยอยุธยามาสวมต่อไว้เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา โดยรถไฟพระที่นั่งถึงสถานีรถไฟลพบุรี เพื่อทรงประกอบพระราชพิธีเปิดศาลพระกาฬ เมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๕

ทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ณ วงเวียนเทพสตรี จังหวัดลพบุรี เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริงหล่อด้วยโลหะรมดำ ออกแบบและปั้นพระเศียรโดย ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ปั้นพระวรกายโดย นายสนั่น ศิลากร เป็นพระบรมราชานุสาวรีย์เพื่อรำลึกถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ที่ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ลพบุรีและประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๙

ทรงนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดชัยนาท

วัดพระบรมธาตุ ตำบลชัยนาท อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท เดิมเรียก “วัดพระธาตุหรือวัดหัวเมือง” สร้างมาตั้งแต่สมัยขอมเรืองอำนาจ ภายในองค์เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เชื่อว่ามีการบูรณะมาแล้วหลายครั้ง เช่น ในสมัยพระยาสิทธิไทย พระเจ้าท้ายสระ จนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๑๐

วัดพระบรมธาตุ จังหวัดชัยนาท

วันที่ ๒๗ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินจังหวัด ชัยนาทเป็นการส่วนพระองค์ ได้เสด็จไปมีสักการพระบรมสารีริกธาตุ ณ วัด พระบรมธาตุนี้เป็นแห่งแรก และเสด็จไปทอดพระเนตรการก่อสร้างเขื่อน เจ้าพระยา เป็นแห่งที่สองในวันเดียวกัน หลังจากเสด็จพระราชดำเนินแล้ว มีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานยกวัดพระบรมธาตุ จังหวัด ชัยนาทขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๙

เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่การเสด็จพระราชดำเนินซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ สำคัญครั้งนั้น ทางวัดหรือทางจังหวัดไม่มีเอกสารเก็บไว้เลย คงมีแต่หลักฐาน ภาพถ่ายที่ประชาชนเก็บไว้และข่าวจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกัน ระบุว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเงินกันถุงคนละ ๙ บาท ให้แก่ราษฎรชาวชัยนาทที่นำสิ่งของมาทูลเกล้าฯ ถวาย ซึ่งต่อมาก็ได้กลายเป็น พระราชประเพณีในการเสด็จเยี่ยมราษฎรสืบมา

เสด็จพระราชดำเนินศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จังหวัด เพชรบูรณ์

ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตำบลท่าโรง อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ตามหลักฐานพงศาวดารบันทึกว่า สมเด็จพระนเรศวร มหาราชเสด็จคุมทัพมาถึงแขวงเมืองวิเชียรบุรี เมื่อครั้งตีทัพพระยาละแวก กษัตริย์เขมร ในพุทธศักราช ๒๑๒๕ โดยโปรดให้พระศรีธมมอรรถน์ เจ้าเมือง วิเชียรบุรีขณะนั้นเป็นทัพหน้าตีทัพเขมรแตกพ่ายไป ชาววิเชียรบุรีในปัจจุบัน จึงได้หล่อพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสร้างศาลไว้เป็นที่เคารพ สักการะและเทิดพระเกียรติ

วันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลบวงสรวงพระ วิญญูณสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ ศาลแห่งนี้

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดก โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี ซึ่งรับ ผิดชอบดูแลจังหวัดทางภาคตะวันออก รวม ๗ จังหวัด คือ จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดจันทบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดตราด และจังหวัดสระแก้ว ในเขตพื้นที่ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้

รอยพระพุทธรูป เมืองศรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎร และปฏิบัติพระราชกรณียกิจ มาตั้งแต่เมื่อครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช ครั้งแรกได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อานันทมหิดล เสด็จพระราชดำเนินยังศาลจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙

การเสด็จพระราชดำเนินภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่เป็นพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงต่อแหล่งมรดก โบราณคดีและประวัติศาสตร์ ได้แก่การเสด็จพระราชดำเนินวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทราถึง ๔ ครั้ง ในการเสด็จพระราชดำเนินแต่ละครั้งได้พระราชทานแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ ปันฟู บูรณะโบราณสถาน และโบราณวัตถุให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องน้อมนำกระแสพระราชดำริมาดำเนินการ ศึกษา อนุรักษ์ และพัฒนาแหล่งมรดกวัฒนธรรมไทยอย่างถูกต้องตาม ขนบธรรมเนียมประเพณี และหลักวิชาการ

พระอุโบสถวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา

เสด็จพระราชดำเนินยังวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดโสธรวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา เดิมชื่อ “วัดหงส์” สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ต่อมาถูกน้ำเซาะตลิ่งพังทลายไป จึงได้สร้างขึ้นใหม่ เรียกว่า “วัดเสาธง หรือเสาทอง” แล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นวัดโสธร ภายหลัง วัดนี้มีพระพุทธรูปโบราณสำคัญองค์หนึ่ง เรียกว่า “พระพุทธรูปโสธร” หน้าตักกว้าง ๑.๖๕ เมตร สูง ๑.๔๘ เมตร ตามประวัติว่ามีปาฏิหาริย์ลอยน้ำมา เมื่อถึงน่านน้ำใกล้วัดโสธร ก็ลอยวนอยู่ ประชาชนจึงได้ทำพิธีอัญเชิญขึ้นมาจากน้ำ แล้วนำไปประดิษฐานไว้ที่วัดโสธร ถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองฉะเชิงเทรามาแต่อดีต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน ณ วัดโสธรวรารามครั้งแรกเมื่อ **วันที่ ๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๙** พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันวิสาขบูชา เมื่อเสร็จสิ้นพระราชภารกิจแล้วได้มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับการปรับปรุงแก้ไขพระอุโบสถ และบริเวณโดยรอบวัดโสธรวราราม อีกทั้งยังมีพระราชปรารภถึงเรื่องนี้อยู่เสมอเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินจังหวัดฉะเชิงเทรา

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็นประธานพิธีเปิดงานนมัสการหลวงพ่พุทธรูปโสธร และโรงเรียนวัดโสธร

เมื่อวัดโสธรวรารามได้ดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณด้านหน้าวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ในพุทธศักราช ๒๕๓๐ จึงได้มอบหมายให้นายประเวศ ลิ้มปรีงซี ผู้อำนวยการกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร ในขณะนั้น ออกแบบพระอุโบสถ (หลังใหม่) จนแล้วเสร็จ และได้เสนอแบบก่อสร้างพระอุโบสถดังกล่าว ให้สำนักพระราชเลขาธิการ เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายให้ทอดพระเนตร และพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย

วันที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างพระอุโบสถวัดโสธรวรารามและทรงเปิดอาคารซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (นายดาบเจียม กุลละวณิชย์) เจ้าอาวาสวัดโสธร เจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทราในขณะนั้น ก่อสร้างขึ้นน้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่ออาคารดังกล่าวว่า “อาคารอเนกประสงค์ หอสมุด-พิพิธภัณฑ์ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช”

เสด็จพระราชดำเนินทรงวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างพระอุโบสถวัดโสธรวราราม จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

พิพิธภัณฑ์ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ตั้งอยู่บนอาคารอเนกประสงค์ ชั้น ๓ โรงเรียนพุทธโสธร เป็นสถานที่เก็บและจัดแสดงโบราณวัตถุและสิ่งของเก่าแก่ที่หาได้ยากในจังหวัดฉะเชิงเทรา ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (นายดาบเจียม กุลละวณิชย์) ผู้ก่อตั้งโรงเรียนพุทธโสธร

ในการเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการจัดพิพิธภัณฑ์สถานที่สำคัญ ๒ ประการ คือ

เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดอาคารอเนกประสงค์หอสมุด - พิพิธภัณฑ์ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

ประการที่ ๑ ในการจัดพิพิธภัณฑ์ควรคำนึงถึงสำคัญอีกด้านหนึ่งของโบราณวัตถุ หรือ ศิลปวัตถุที่นำมาจัดแสดง เช่น พระพุทธรูปหรือสิ่งที่เป็นที่เคารพสักการะ ควรจัดไว้ในสถานที่อันเหมาะสม แม้ว่าจะสูญเสียความงาม หรือผิดหลักการในด้านการจัดแสดงศิลปวัตถุไปก็คงจะต้องยอม เพราะ สิ่งเป็นที่เคารพสักการะนั้น อยู่เหนือความถูกต้องตามหลักวิชาการ และความงดงามทางศิลปะ ถ้าจัด ได้อย่างนั้นแล้ว จะได้ทั้งความถูกต้องทางวิชาการ และความเคารพเทิดทูนอีกด้วย

อนึ่ง พระราชดำรัสดังกล่าวข้างต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เคยพระราชทานมาแล้วครั้ง หนึ่ง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพิธีเปิดอาคารใหม่ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐ ขณะทอดพระเนตรพระพุทธรูปบนแท่นจัดแสดง ทรง สอบถามเจ้าหน้าที่เข้าเฝ้ารับเสด็จอยู่ในบริเวณนั้นว่า **“นี่อะไร”**

เจ้าหน้าที่กราบบังคมทูลว่า **“โบราณวัตถุพระพุทธรูปเจ้าข้า”**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทักท้วงว่า **“ไม่ใช่ เป็นปูชนียวัตถุ”**^๑

นับว่าเป็นกระแสพระราชดำรัสที่ทรงเตือนให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกิจการพิพิธภัณฑ์และการ อนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม ควรคำนึงถึงสำคัญของพระพุทธรูปหรือสิ่งอันเป็นที่เคารพ สักการะเป็นประการแรกในฐานะปูชนียวัตถุ ซึ่งมีคุณค่าทางด้านความเชื่อถือศรัทธาในศาสนา ที่ต้อง ให้ความเคารพและปฏิบัติต่อปูชนียวัตถุเหล่านั้นอย่างถูกต้องเหมาะสม

ประการที่ ๒ เรื่องเกี่ยวกับหนังสือโบราณที่มีอยู่มากในพิพิธภัณฑ์นั้น ปัจจุบันเป็นของมีค่ายัง บ่งบอกได้ถึงความสำเร็จทางวัฒนธรรมและความเจริญทางวิชาการ โดยเฉพาะด้านการแพทย์ แผนโบราณที่ปรากฏอยู่ในตำรายาสมุนไพร แต่เนื่องจากภาษาและสำนวนเป็นอุปสรรค จึงจำเป็นต้องใช้ ระยะเวลาศึกษาให้กระจ่างแจ้ง ไม่สมควรที่จะอนุญาตให้ถ่ายภาพและไม่โครฟิล์ม ซึ่งทำให้ชนชาติอื่น มีโอกาสได้นำวิทยาการนี้ไปศึกษา ก่อน และนำไปอ้างอิงว่าเป็นของตนได้ ทั้ง ๆ ที่เป็นของไทยแท้ ดังนั้นในส่วนของตำรายาสมุนไพรนี้ควรห้ามถ่ายภาพหรือไม่โครฟิล์มอย่างเคร่งครัด

วันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อม ด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงประกอบพิธียกยอดฉัตรทองคำ น้ำหนัก ๗๗ กิโลกรัม ประดิษฐานเหนือยอดมณฑปพระอุโบสถ (หลังใหม่) วัดโสธรวราราม ซึ่งสมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเป็นองค์ประธานในการก่อสร้าง และเสด็จพระราชดำเนินทรง ประกอบพิธีบวงสรวงในการรื้อถอนพระอุโบสถ (หลังเดิม) เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๕ การก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ใช้เวลาในการก่อสร้างตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ จน แล้วเสร็จเป็นระยะเวลา ๔ ปี

นอกจากวัดโสธรวรารามแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังโบราณ สถานอีกหลายแห่งในเขตภาคตะวันออก ได้แก่

^๑ นายเกรียงไกร สัมปัชชลิต อธิบดีอธิบดีกรมศิลปากร เล่าให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรฟังเรื่องใน โอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี กรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ณ ห้องประชุมโรงละครแห่งชาติ (โรงละครเล็ก)

โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา

อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี สถานพยาบาลซึ่งสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ขณะดำรงพระอิสริยยศ พระบรมราชเทวี ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๔๕ เพื่อดูแลรักษาพยาบาลข้าราชการและชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้ที่ประทับในตำบลศรีราชา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเป็นพระเกียรติว่า “โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้า” ต่อมาประชาชนพากันเรียกสถานพยาบาลนี้ว่า “โรงพยาบาลสมเด็จพระเจ้า ณ ศรีราชา” กระทั่งถึงพุทธศักราช ๒๔๔๐ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา” ปัจจุบันโรงพยาบาลแห่งนี้อยู่ระหว่างดำเนินการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน มีโบราณสถานสำคัญ คือ ตึกพระพันวัสสา และหมู่เรือนพักฟื้นคนไข้ชายทะเล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินยังโรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา หลายครั้ง ดังนี้

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดตึกสวรินทิรา
เมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘

โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชเทวี ณ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี

วันที่ ๔ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วย สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ทรงประกอบพิธีเปิดตึก ศรีสังวาลย์ และตึกจกกลนิอุทิศ

วันที่ ๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบ พิธีเปิดตึกศรีสวรินทิรา

วันที่ ๒๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบ พิธีเปิดตึกบรมราชเทวี

วันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิด พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ตึกอัยยิกาเจ้า ตึกเมธานิवादวงศ์ และตึกศรีมิตรา ตามคำกราบบังคม ทูลเชิญของอุปนายกผู้อำนวยการสภาภาษาไทย

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดหอพระพุทธรูปสังขละบุรี และทรงปลูกต้นโพธิ์พุทธคยา
เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

ศาลากลางจังหวัดชลบุรี (หลังเดิม) ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัด ชลบุรี ก่อสร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๔ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้มีการสร้างศาลากลางจังหวัดชลบุรีขึ้นใหม่ เทศบาลเมืองชลบุรีจึงใช้ศาลากลางจังหวัดชลบุรี (หลังเดิม) เป็นสำนักงานมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของศาลากลางจังหวัดชลบุรี (หลัง เดิม) เป็นรูปแบบอาคารที่นิยมสร้างกันในสมัยรัชกาลที่ ๕ - รัชกาลที่ ๖ ด้านหน้ามีมุขยื่น และซุ้มโค้ง แบบอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตก ปัจจุบันศาลากลางจังหวัดชลบุรี (หลังเดิม) เป็นโบราณสถาน ที่ยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียน

เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธรูปสังขละบุรี ทรงเปิดหอพระพุทธรูปสังขละบุรี และ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธสิหิงค์ จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ ๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙

ทรงปลูกต้นโพธิ์พุทธคยา คราวเดียวกันนี้ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อพระพุทธสิหิงค์ ขนาดหน้าตัก ๙ นิ้ว ณ บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดชลบุรี (หลังเดิม) และพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ประชาชนเข้าเฝ้าถวายพระพร จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวจังหวัดชลบุรี บริเวณถนนวิชิตสงคราม

วัดแก้วพิจิตร ตำบลบางบริบูรณ์ อำเภอเมืองปราจีนบุรี จังหวัดปราจีนบุรี วัดแห่งนี้ นางประมุขโกคา (แก้ว ประสงค์) เศรษฐินิชาวปราจีนบุรี ได้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๒๒ กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานวัดแก้วพิจิตรเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓ มีสิ่งสำคัญ คือ อุโบสถซึ่งจำลองแบบมาจากวัดพระเจ้าช้างเผือก เมืองพระตะบอง ประเทศกัมพูชา หอไตร โรงเรียนพระปริยัติธรรม และศาลาริมน้ำ

วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๐๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่งจากสถานีรถไฟจิตรลดา กรุงเทพฯ มายังวัดแก้วพิจิตร เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินส่วนพระองค์ ในการนี้ได้ทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จอยู่เป็นจำนวนมาก

วัดไผ่ล้อม ตำบลบางพระ อำเภอเมืองตราด จังหวัดตราด เป็นวัดสำคัญของเมืองตราด ตามประวัติระบุว่า ตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๕ ต่อมาในระหว่างพุทธศักราช ๒๔๔๗ - ๒๔๕๐ เมืองตราดได้ตกเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศส พระยาสุนทรทราทรบุรี เจ้าเมืองตราดในสมัยนั้นจึงได้ให้รื้อถอนเสนาสนะต่าง ๆ ของวัดบูรินทรประดิษฐ์ซึ่งเป็นวัดร้างตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน มาก่อสร้างรวมกันไว้ในวัดไผ่ล้อม โบราณสถานสำคัญของวัดไผ่ล้อมในปัจจุบัน คือ อุโบสถ ก่อสร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘ และเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองจำนวน ๓ องค์

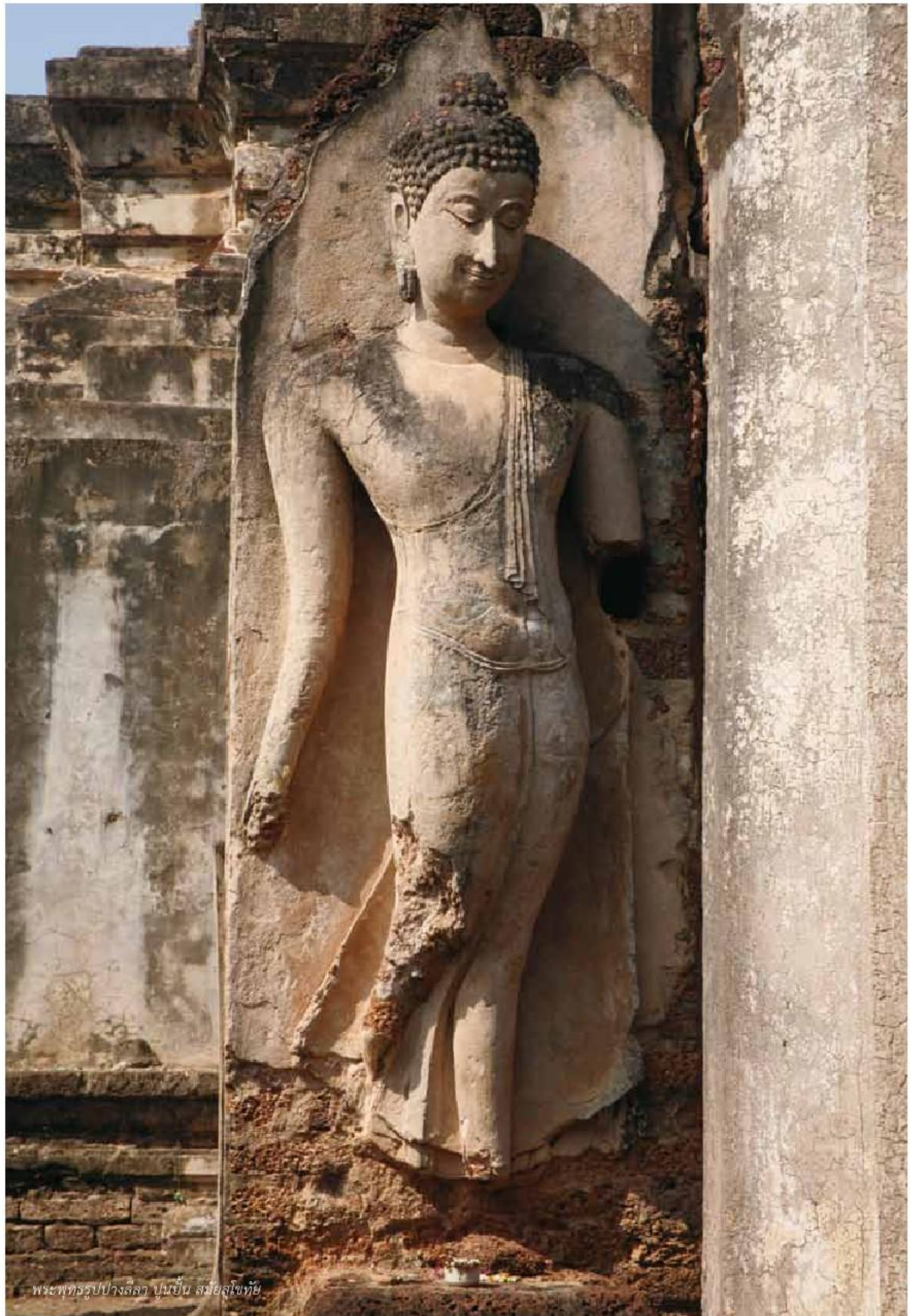
วันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ ณ วัดไผ่ล้อม โดยมีราษฎรมาเฝ้าฯ รับเสด็จเป็นจำนวนมาก

บทที่ ๕

พระมหากษัตริย์คุณ
ต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและ
ประวัติศาสตร์ภาคเหนือ

พระพุทธรูปปางลีลา ปูนปั้น สมัยสุโขทัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี และพิพิธภัณฑ์เป็นอย่างสูง ทรงห่วงใยในมรดกวัฒนธรรมของชาติว่าจะสูญหายพลัดพรายไป พระองค์จึงได้พระราชทานแนวพระราชดำริเรื่องการรักษาโบราณสถานและศิลปวัตถุ ทรงส่งเสริมและพระราชทานกระแสพระราชดำริให้จัดสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เพื่อเป็นสถานที่เก็บรวบรวมจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ นอกจากนี้ยังเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรแหล่งมรดกวัฒนธรรมไทยต่าง ๆ ตลอดมา

แหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในภาคเหนือ อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน และสำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่ ในเขตพื้นที่ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินเยือนโบราณสถานต่าง ๆ รวมทั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติในภูมิภาค ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุอันล้ำค่าของชาติ ดังนี้

วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย อันประกอบด้วย จังหวัดสุโขทัย จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุตรดิตถ์ ดังนี้

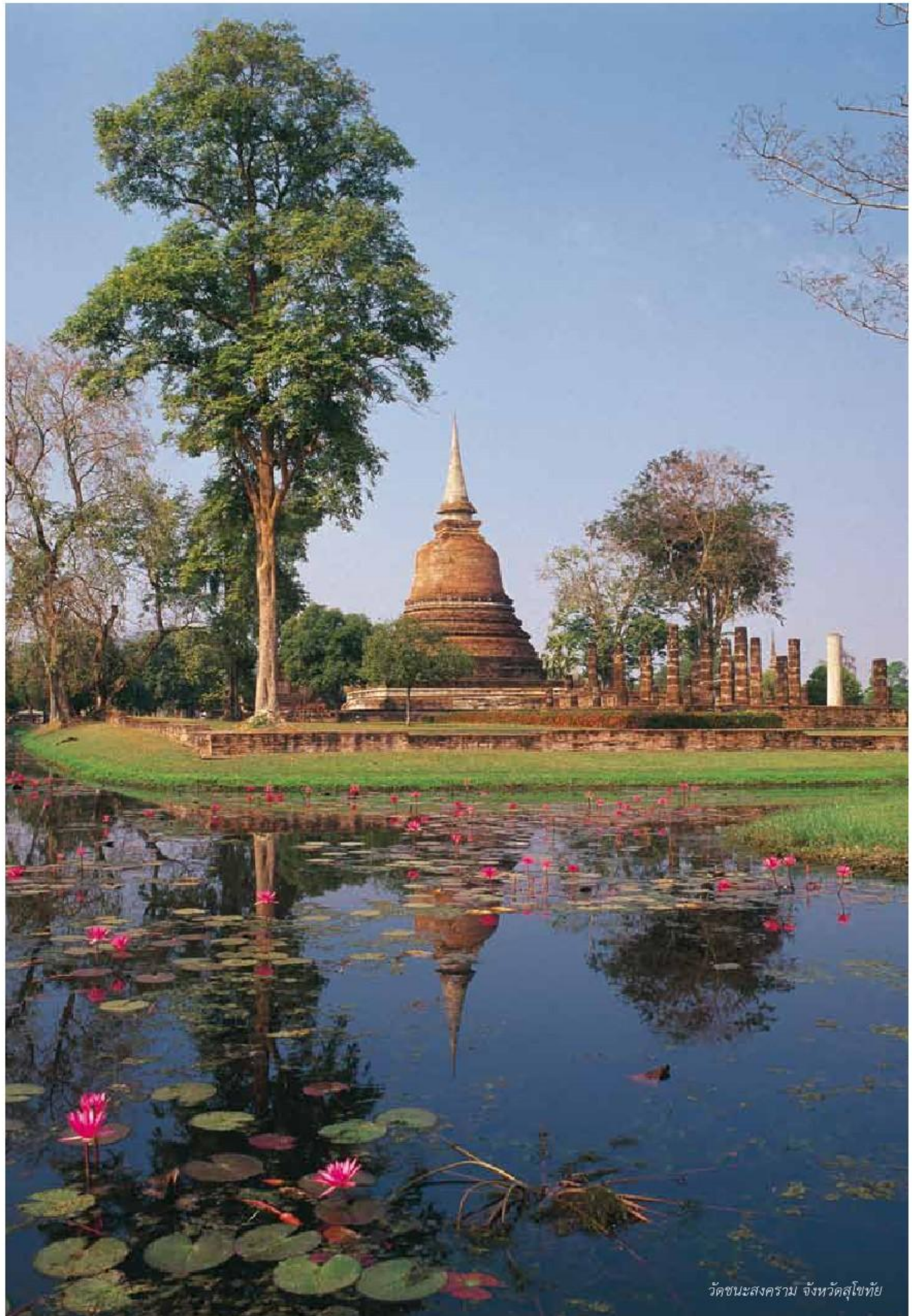
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโบราณสถานเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

ทอดพระเนตรโบราณสถานเมืองประวัติศาสตร์สุโขทัย และศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

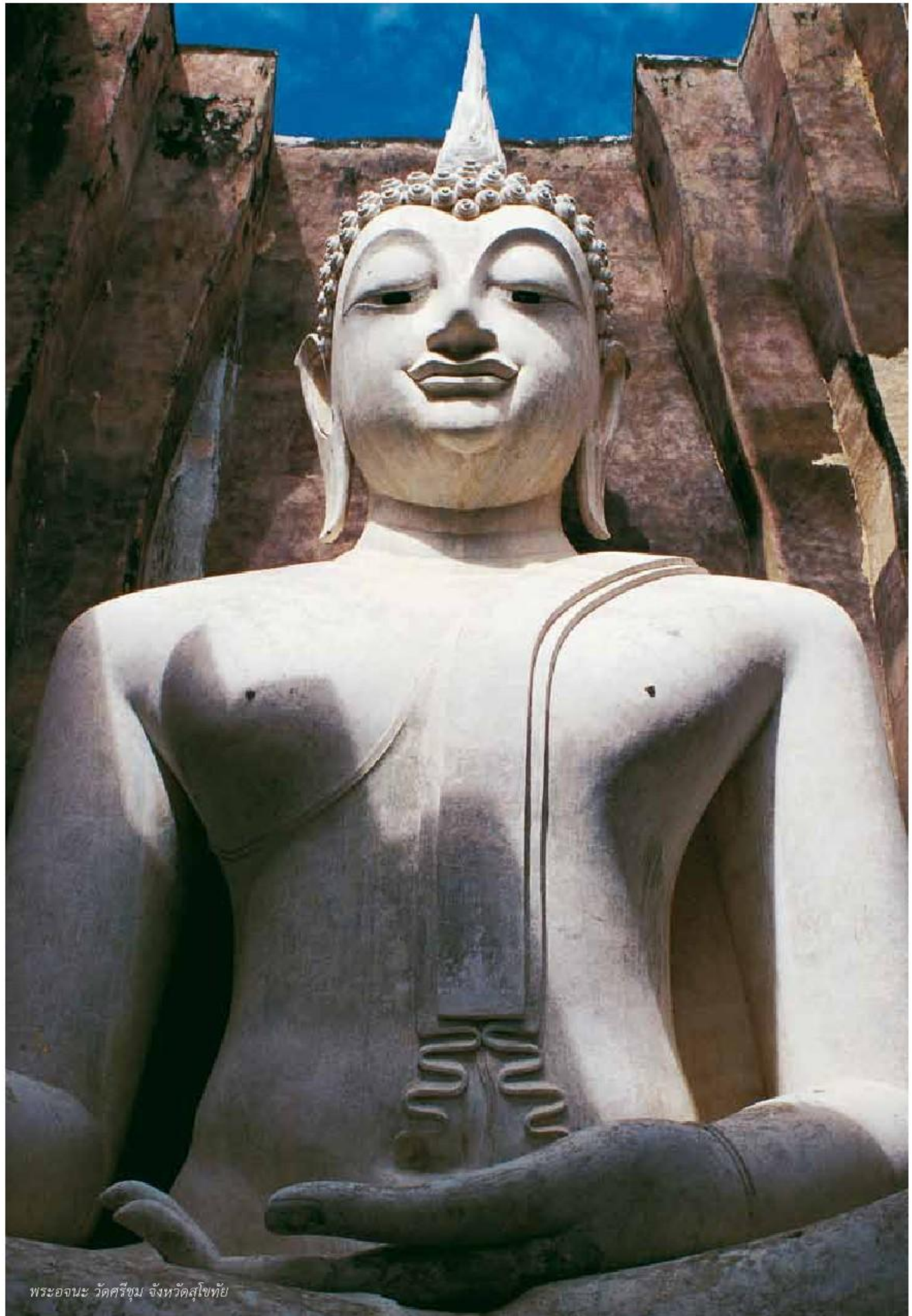
เมืองเก่าสุโขทัย

ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ในอดีตเคยเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ กำแพงเมืองเป็นกำแพงพูนดิน รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ๓ ชั้น มีประตู ๔ ประตู มีโบราณสถานสำคัญ ดังนี้

วัดมหาธาตุ เป็นวัดสำคัญขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ใจกลางเมืองสุโขทัย มีเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์หรือยอดดอกบัวตูมเป็นเจดีย์ประธานบรรจุพระมหาธาตุ มีวิหารหลวงอยู่ด้านหน้าเจดีย์ประธาน วิหารแห่งนี้เคยประดิษฐานพระศรีศากยมุนี ภายในวัดมหาธาตุเคยพบจารึก ๓ หลัก ได้แก่ จารึกปู่สภทธาน จารึกเจดีย์น้อย และจารึกลานทอง

วัดชนะสงคราม จังหวัดสุโขทัย

พระอานนะ วัดศรีชุม จังหวัดสุโขทัย

เนินปราสาท ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัดมหาธาตุ เดิมเป็นเนินดินสูงซึ่งต่อมาเมื่อขุดแต่งแล้วพบฐานก่ออิฐรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บริเวณใกล้กับเนินปราสาทมีสระน้ำ ๒ สระ นักโบราณคดีพบเสาไม้ยูงได้สระน้ำคล้ายกับหอไตร พบชิ้นส่วนตุ๊กตาสำริดและตุ๊กตาหินรูปสิงโต นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานสำคัญ ได้แก่ **วัดศรีสวาย วัดสระศรี วัดสรศักดิ์** เป็นต้น

โบราณสถานนอกกำแพงเมืองเก่าสุโขทัย ได้แก่ **วัดศรีชุม** เป็นวัดสำคัญที่ตั้งอยู่นอกเมืองสุโขทัยทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ มีมณฑปเป็นประธานของวัด ภายในมณฑปประดิษฐานพระอจนะ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ประติมากรรมงามมีช่องคูหาเล็ก ๆ เจาะตรงกำแพงพื่อให้คนเดินเข้าไปได้ ด้านในมีภาพสลักหินชนวนซึ่งเป็นเรื่องราวจำนวนมากกว่า ๕๐ ภาพ ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาบันทึกไว้ว่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เสด็จมาแวะพักกองทัพและกระทำพิธีบวงสรวงที่วัดศรีชุม ก่อนจะเสด็จไปปราบเจ้าเมืองสวรรคโลก (ศรีสัชนาลัย) และเมืองพิษณุ นอกจากนี้นอกกำแพงเมืองเก่าสุโขทัยยังปรากฏวัดและโบราณสถานสำคัญอื่น ๆ อาทิ **วัดพระพายหลวง วัดโคกการาม (วัดสลัดไค) วัดเชตุพน วัดเจดีย์สี่ห้อง วัดศรีพิจิตรกิตติกลยาราม (วัดตาเถรชิงหนิง) วัดช้างล้อม สุโขทัย วัดตระพังทองหลาง วัดสะพานหิน วัดอรัญญิก วัดป่ามะม่วง วัดเขาพระบาทน้อย และทำนบพระร่วง** เป็นต้น

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโบราณสถานวัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย

เมืองศรีสัชนาลัย

เป็นเมืองโบราณที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำยม ผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีกำแพงเมืองและคูน้ำล้อมรอบ ๓ ชั้น เมืองศรีสัชนาลัยแตกต่างจากเมืองอื่น ๆ คือสร้างเมืองโอบล้อมภูเขา ภูเขาใหญ่กลางเมืองศรีสัชนาลัยคือ เทือกเขาพนมเพลิง ซึ่งมียอดเขาพนมเพลิงและยอดเขาสุวรรณคีรี บนยอดเขาทั้ง ๒ แห่งมีพุทธสถานตั้งอยู่คือ วัดเขาพนมเพลิง และวัดเขาสุวรรณคีรี นอกจากนี้ในเมืองศรีสัชนาลัยยังประกอบด้วยโบราณสถานสำคัญ ได้แก่ วัดช้างล้อม วัดเจดีย์เจ็ดแถว วัดสวนแก้วอุทยานใหญ่ วัดนางพญา วัดสวนแก้วอุทยานน้อย ส่วนโบราณสถานบริเวณนอกกำแพงเมืองศรีสัชนาลัย ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง วัดชมชื่น วัดเจ้าจันทร์ วัดพญาดำ เป็นต้น ซึ่งจะขอยกตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัย เป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้นอกกำแพงเมืองศรีสุโขทัย บริเวณช่วงแหลมโค้งของแม่น้ำยม วัดหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ลักษณะสถาปัตยกรรมจัดอยู่ในศิลปะสมัยอยุธยา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัยมีความสำคัญคือ เชื่อกันว่าเป็นศูนย์กลางของเมืองสุโขทัยมาตั้งแต่สมัยพ่อขุนศรีนาวนาถ โดยมีหลักฐานสำคัญเป็นยอดซุ้มปูนปั้นรูปพรหมพักตร์ ซึ่งเป็นศิลปะแบบบายนตั้งอยู่เหนือประตูทางเข้า นอกจากนี้ยังพบกระดูกงูของช้างเผือกโบราณจำนวนมาก ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นหลักฐานยืนยันอายุสมัยของวัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัยแห่งนี้ได้ว่ามีอายุมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๘ และเป็นศาสนสถานสำคัญของชุมชนจนปัจจุบัน วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุโขทัยมีฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเขลียง จังหวัดสุโขทัย

วัดเจติยเจตนา จังหวัดสุโขทัย

วัดเจติยเจ็ดแถว ตั้งอยู่ในกลุ่มโบราณสถานในเขตกำแพงเมืองศรีสัชนาลัย ตั้งอยู่หน้าวัดช้างล้อม วัดเจติยเจ็ดแถวหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ โบราณสถานที่สำคัญคือ เจติยประธานทรงพุ่มข้าวบิณฑ์อยู่ด้านหลังพระวิหาร และเจติยรายที่มีรูปแบบศิลปะจากแหล่งต่าง ๆ เจติยรายทรงลังกา เจติยรายรูปแบบศรีวิชัย และเจติยรายรูปแบบศิลปะพุกาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสันนิษฐานว่าวัดเจติยเจ็ดแถวน่าจะเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิของพระราชวงศ์สุโขทัย

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดเจติยเจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย

วัดช้างล้อม ศรีสัชนาลัย ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางตัวเมืองศรีสัชนาลัย บนที่ราบฝั่งตะวันออกของเขาพนมเพลิง โบราณสถานที่สำคัญคือ เจติยประธานทรงลังกา ซึ่งตั้งอยู่บนฐานประตักษิณรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีประติมากรรมปูนปั้นรูปช้างเต็มตัวประดับรอบฐาน นักวิชาการสันนิษฐานว่าวัดช้างล้อมแห่งนี้จะเป็นวัดเดียวกับที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ซึ่งระบุไว้ว่า ในพุทธศักราช ๑๘๒๙ พ่อขุนรามคำแหงให้ขุดอัญเชิญพระธาตุขึ้นมาทำบูชาและเฉลิมฉลอง หลังจากนั้นจึงฝังพระธาตุลงในกลางเมืองศรีสัชนาลัย และก่อพระเจดีย์ทับลงไป

วัดช้างล้อม จังหวัดสุโขทัย

พระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อการศึกษาและวัฒนธรรมของจังหวัดสุโขทัย ปรากฏอย่างเด่นชัดคราวเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรแหล่งโบราณสถาน และพระราชทานแนวพระราชดำริ ดังเช่น

วันที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ

ทอดพระเนตรวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้นอกกำแพงเมืองศรีสัชนาลัย ปรางค์ประธานก่อด้วยศิลาแลงฉาบปูนเป็นศิลปะสมัยอยุธยา สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากศิลปะลพบุรี ทอดพระเนตรพระพุทธรูปปางมารวิชัย และพระพุทธรูปปางลีลา จากนั้นทรงพระดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถานเมืองศรีสัชนาลัย ได้แก่ วัดเจติยเจ็ดแถว วัดช้างล้อม ในคราวนั้นมีราษฎรมาเฝ้าฯ รับเสด็จและทูลเกล้าฯ ถวายสิ่งของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น เครื่องสังคโลก ผ้านวม ฯลฯ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนิน

ไปถวายราชสักการะพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและพระแม่ย่า ณ ศาลพระแม่ย่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย

เทวดาปูนปั้น ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙

วัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัย

วันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรภายในเมืองเก่าสุโขทัย ทรงสักการะพระบรมธาตุ หน้าฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระศรีศากยมุนี ณ วัดมหาธาตุ จากนั้นทรงพระดำเนินไปยังเนินปราสาท วัดสะพานหินในเขตอรัญญิก ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง การเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยแก่ นายเชื้อม ศิริสนธิ ผู้ว่าราชการจังหวัดขณะนั้น เพื่อเป็นแนวทางการบูรณะและอนุรักษ์เมืองเก่าสุโขทัยต่อไป

วันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีบวงสรวงสังเวศสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เนื่องในวันกองทัพไทย ณ **วัดศรีชุม** อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย หลังจากนั้นได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิด**พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง** ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งกรมศิลปากรได้ดำเนินการก่อสร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๓ การก่อสร้างแล้วเสร็จในพุทธศักราช ๒๕๐๖ ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสในพิธีเปิด มีความว่า

ชาติไทยเรานั้นได้มีเอกราช มีภาษา ศิลปะ และขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นของตนเองมาช้านานหลายศตวรรษแล้ว ทั้งนี้เพราะบรรพบุรุษของเราได้เสียสละอุทิศชีวิต กำลังทั้งกายและใจ สะสมสิ่งเหล่านี้ไว้ให้เรา จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องรักษาสืบสิ่งเหล่านี้ไว้ให้คงทนถาวรตกเป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไป ข้าพเจ้าเห็นว่าวัตถุและศิลปวัตถุทั้งหลายนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ชี้ให้เห็นอดีตอันรุ่งโรจน์ของชาติไทยเรา เป็นประโยชน์แก่การศึกษาทั้งในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณคดีและวัฒนธรรม จึงควรที่ทุกฝ่ายจะได้ช่วยกันทะนุถนอมบำรุงรักษาอย่าให้สูญสลายไป...

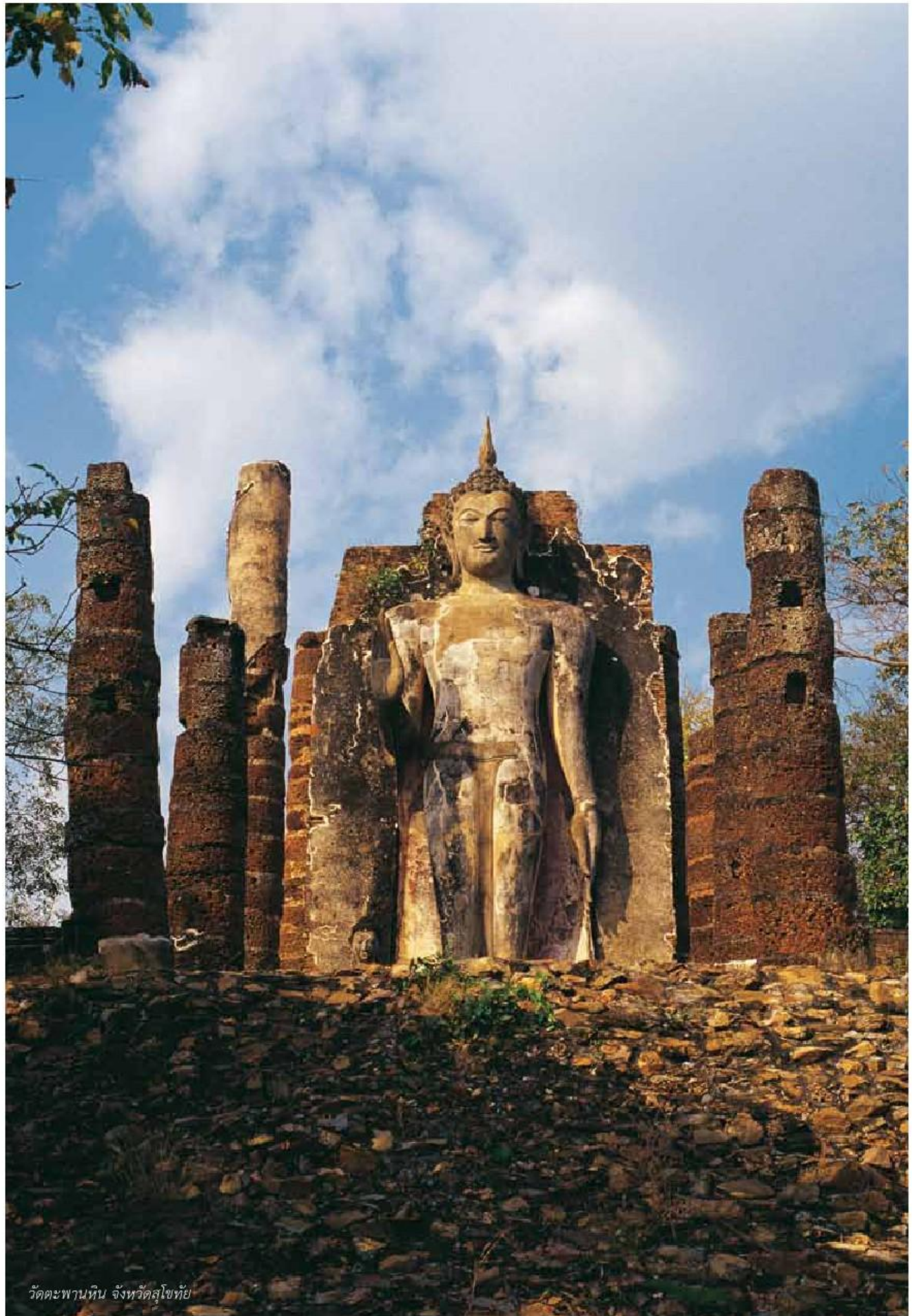
ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้ทราบว่าขณะนี้ทั้งทางราชการ นักเรียน นักศึกษา และประชาชนได้มีความสนใจในประวัติศาสตร์ โบราณคดี และกิจการพิพิธภัณฑสถานมากขึ้นกว่าเดิม และทางราชการก็พยายามจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานในท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเพื่อเก็บรักษา และตั้งแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุของท้องถิ่นนั้น ๆ ถึงแม้จะมีอุปสรรคในด้านการเงินบ้าง ก็ได้พยายามช่วยกันหาเงินนอกงบประมาณ มาริเริ่มลงมือ เป็นการทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ควรได้รับความชมเชย งานทุกอย่างนั้นถ้าได้วางแผนดำเนินงานที่ดี แล้วคอยติดตามไม่ทอดทิ้ง ย่อมสำเร็จบริบูรณ์ตามประสงค์

ขอให้พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ จงสถิตสถาพร เป็นสถาบันอันมีเกียรติ อำนวยประโยชน์ในด้านการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะและวัฒนธรรม แก่นักเรียน นักศึกษาและประชาชน เป็นสมบัติอันควรภาคภูมิใจของชาวจังหวัดสุโขทัยและของคนไทยโดยทั่วไปตลอดกาลนาน...

หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปวัดมหาธาตุในเมืองเก่าสุโขทัย ทรงสักการะพระมหาธาตุเจดีย์ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถาน วัดตึก วัดมังกะร เชื้อนศรีตงค์ โขกพระร่วงลงพระขรรค์ แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับผ่านทางวัดเขาพระบาทน้อย และวัดสะพานหิน

ตุ๊กตา และขามลึงคโลก ศิลปะสุโขทัย

วัดตะพานหิน จังหวัดสุโขทัย

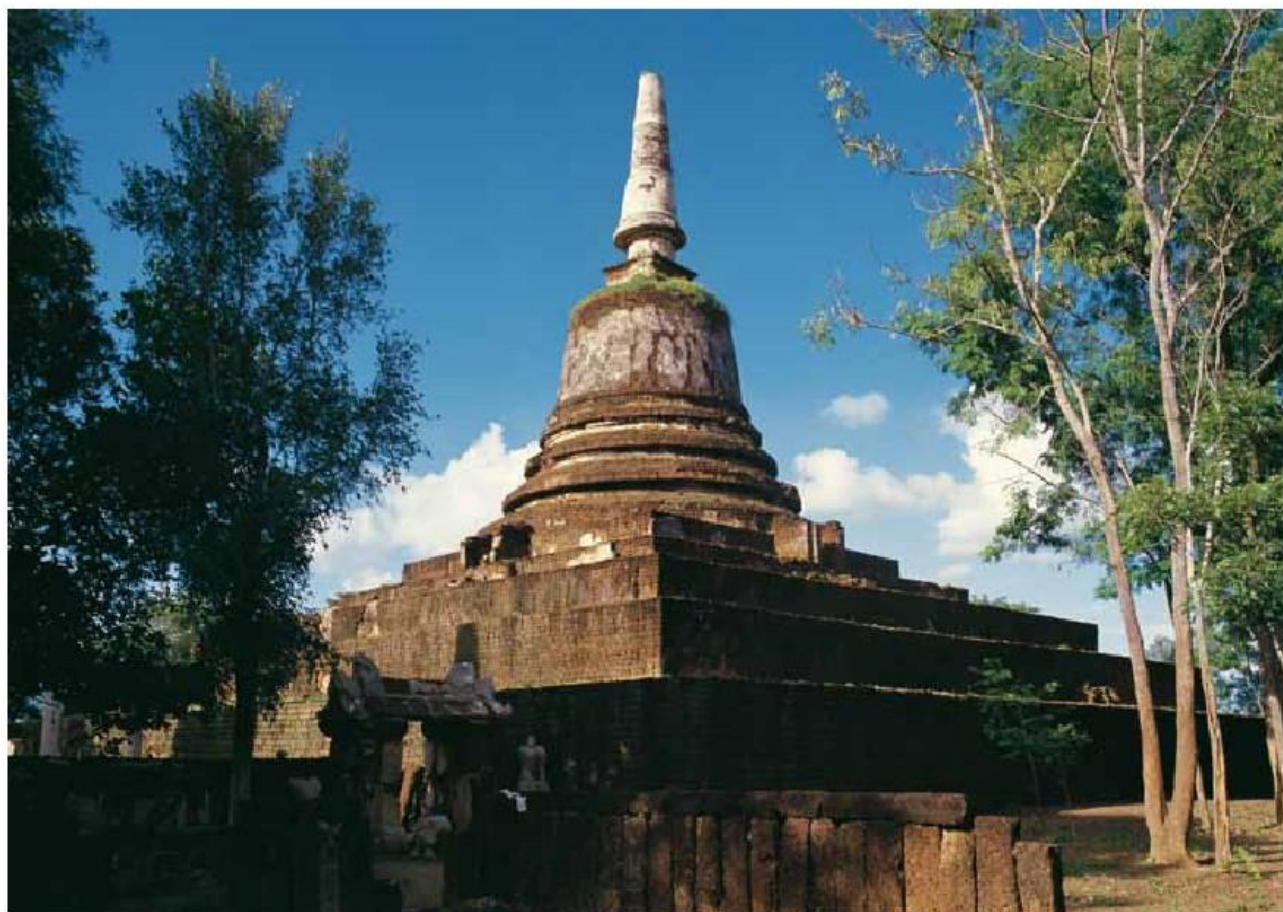
เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรโบราณสถานวัดเจตีย์เจ็ดแถว จังหวัดสุโขทัย

วันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ ตอนประตูแหลม ในเมืองเก่าศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย หลังประกอบพิธีเสร็จ ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปยังเรือนรับรองหน่วยศิลปากรที่ ๓ เมืองศรีสัชนาลัย ทอดพระเนตรรูปจำลองเมืองศรีสัชนาลัย จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถานวัดช้างล้อม วัดเจตีย์เจ็ดแถว วัดสวนแก้วอุทยานใหญ่ หลักเมือง พระราชวัง และวัดสวนแก้วอุทยานน้อย ในโอกาสนี้ มีพระราชดำรัสกับผู้รักษาราชการแทนอธิบดีกรมศิลปากรว่า

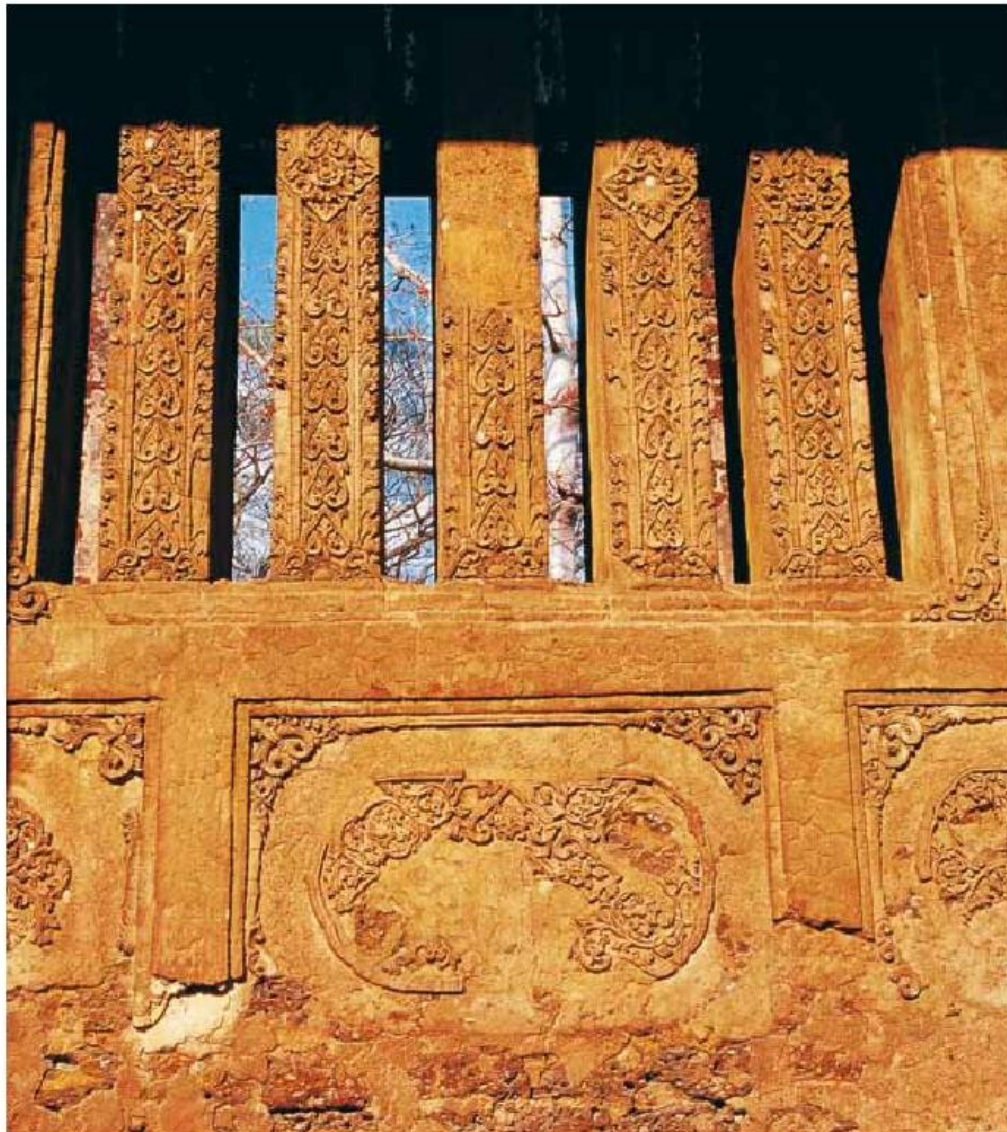
โบราณสถานเมืองศรีสัชนาลัยนี้ เมื่อได้บูรณะเสร็จแล้ว ให้จัดการดูแลรักษาไว้เป็นอย่างดี อย่าให้กลับชำรุดทรุดโทรมลงอีก โดยเฉพาะบริเวณพระราชวังที่ได้ขุดพบรากฐานนั้น ควรจะได้ขุดคันดูให้ทั่วถึงเพราะอาจพบจารึกหรือหลักฐานอันจะเป็นประโยชน์แก่ประวัติศาสตร์

พระราชดำรัสนี้แสดงถึงความห่วงใยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของชาติว่าอาจจะถูกทำลายลงตามกาลเวลา ดังนั้นจึงควรดูแลโบราณสถานเหล่านี้ให้คงอยู่ นับเป็นข้อเตือนใจแก่ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ และประชาชนท้องถิ่นให้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งมรดกวัฒนธรรมไทย และช่วยกันดูแลรักษาให้คงอยู่ตลอดไป

วันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ ได้เสด็จพระราชดำเนินจากจังหวัด พิษณุโลกไปอำเภอสรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เป็นการส่วนพระองค์ เพื่อ ทอดพระเนตรโบราณสถานและผังเมืองศรีสัชนาลัยอย่างละเอียด ตามที่ปรากฏ ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา เมื่อครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชยกทัพหลวง ไปปราบพระยาสุรนครโลกที่เมืองศรีสัชนาลัย ทัพหลวงของสมเด็จพระนเรศวร มหาราชต้องเสียไพร่พลเป็นจำนวนมาก เนื่องจากเมืองศรีสัชนาลัยมีการวาง ผังเมืองเป็นอย่างดี การเสด็จพระราชดำเนินเมืองเก่าศรีสัชนาลัยครั้งนี้ ทรง ใช้เวลาพิจารณาโบราณสถานต่าง ๆ อย่างละเอียดเป็นเวลานานถึง ๕ ชั่วโมง และเสด็จพระราชดำเนินขึ้นไปทอดพระเนตรโบราณสถานบนยอดเขาพนม เพลิงและเขาสุวรรณคีรี ซึ่งตลอดการเสด็จฯ มีศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล และนายมะลิ โคกสันเทียะ หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๓ สุโขทัย นำเสด็จ และถวายคำบรรยายโดยตลอด

วัดเขาสุวรรณคีรี จังหวัดสุโขทัย

ลายปูนปั้นวิหารวัดนางพญา จังหวัดสุโขทัย

ขณะที่เสด็จพระราชดำเนินไปที่ **วัดนางพญา** เพื่อทอดพระเนตรผนังวิหารวัดนางพญา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงสนพระราชหฤทัย ลวดลายปูนปั้นที่วิหารวัดนางพญาเป็นอย่างมาก ได้ตรัสสั่งให้ช่างภาพหลวงที่ตามเสด็จ ถ่ายภาพลายให้ได้รูปชัด นอกจากวัดนางพญาแล้ว ทั้งสองพระองค์ก็ได้เสด็จพระราชดำเนินยัง **วัดสวนแก้วอุทยานน้อย** **วัดเจติยเจ็ดยอด** และ **โบราณสถานบริเวณอรัญญิก** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสแก่หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๓ ว่า

เรื่องโบราณสถานบริเวณอรัญญิกควรได้รับการขุดแต่งบูรณะ และก่อสร้างถนนให้เข้าถึงด้วย

พระพุทธสิริมารวิชัย วัดชนะสงคราม จังหวัดสุโขทัย

วันที่ ๑๒ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเป็น ประธานในพิธีเบิกพระเนตรพระพุทธสิริมารวิชัย ณ วัดชนะสงคราม ในอุทยาน ประวัติศาสตร์สุโขทัย และทรงวางศิลาฤกษ์หอพระพุทธรูปสุโขทัย การเสด็จ พระราชดำเนินครั้งนี้สืบเนื่องจากวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๑ ขณะที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน แทนพระองค์มาทรงเปิดอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยอย่างเป็นทางการ ได้ทรงพบพระพุทธรูปปางมารวิชัยองค์หนึ่งอยู่ในสภาพชำรุด บางส่วนแตกหัก แต่ยังปรากฏพุทธลักษณะอันงดงาม เดิมชาวบ้านเรียกพระพุทธรูปองค์นี้ ว่า *หลวงพ่อสุโขทัย* บ้างก็เรียกว่า *หลวงพ่องาม* จากการสำรวจพบว่า เป็น พระพุทธรูปศิลปะสุโขทัยองค์เดียวที่ยังคงเหลืออยู่ในจังหวัด ต่อมาธนาคาร ไทยพาณิชย์ กรมศิลปากร และจังหวัดสุโขทัย จึงร่วมกันจัดโครงการบูรณะ พระพุทธรูปปางมารวิชัยองค์นี้ให้มีสภาพสมบูรณ์และสวยงามคงเดิม เพื่อ ร่วมเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖๐ พรรษา วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕ เมื่อพระพุทธรูปสำเร็จองค์นี้ได้รับการบูรณะและ เบิกพระเนตรแล้ว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ถวายพระนาม ว่า *พระพุทธสิริมารวิชัย* กรมศิลปากรได้จัดสร้างอาคารเพื่อประดิษฐาน และ ตั้งชื่อว่า *หอพระพุทธสิริมารวิชัย*

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

เมืองพิษณุโลกเป็นเมืองสำคัญทางประวัติศาสตร์มาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เมื่อถึงสมัยอยุธยาเมืองพิษณุโลกเป็นเมืองสำคัญอยู่ในฐานะเมืองลูกหลวง โดยปรากฏชื่อในเอกสารทางประวัติศาสตร์ว่า *เมืองสองแคว* และเปลี่ยนชื่อเป็นเมืองพิษณุโลกในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมืองพิษณุโลกเป็นเมืองสำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ไทยและเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังนั้นจึงปรากฏโบราณสถานและวัดสำคัญหลายแห่ง

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกของริมแม่น้ำน่าน สร้างขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่นอน สันนิษฐานว่าน่าจะสร้างมาก่อนสมัยสุโขทัย เพราะพบหลักฐานศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๒ กล่าวว่า พ่อขุนศรีนาวนามทรงสร้าง *พระทันตธาตุสุคนธ์เจดีย์* สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ พระปรางค์ประธานที่ประดิษฐานพระทันตธาตุ พระวิหารพระอัฐรารศ และพระวิหารพระพุทธชินราช ภายในประดิษฐานพระพุทธชินราช ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่สวยงามที่สุดองค์หนึ่งของไทย

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

ในการเสด็จประพาสภาคเหนือเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่งจากสถานีจิตรลดาจนกระทั่งถึงจังหวัดพิษณุโลก ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินยัง **วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ พิษณุโลก** เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระพุทธชินราช ในพระวิหารพระพุทธชินราช

พระพุทธชินราช วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

ทรงประกอบพิธีเปิดศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ พระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก

ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นศาลาทรงไทยตรีมุข ภายในประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขนาดเท่าพระองค์จริงในพระอิริยาบถประทับนั่ง พระหัตถ์ขวาทรงสุวรรณภิงคารหลังน้ำทักษิณาทก ในพระอิริยาบถทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชตั้งอยู่ในบริเวณพระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก สถานที่ประสูติของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองพิษณุโลก ฝั่งตะวันตกของริมแม่น้ำน่าน เป็นพระราชวังโบราณแห่งเดียวในจังหวัดพิษณุโลก ปัจจุบันโครงสร้างส่วนใหญ่ถูกทำลายจนเกือบหมด หลงเหลือให้เห็นเพียงฐานเท่านั้น จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า พระราชวังจันทน์เคยเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและอยุธยา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ พระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ และได้พระราชทานพระราชดำรัสไว้ว่า

ข้าพเจ้าและพระราชินีมีความยินดี ที่ได้มีโอกาสมาร่วมในพิธีเปิดศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ได้จัดสร้างขึ้นใหม่ในอาณาบริเวณซึ่งเป็นที่พระราชสมภพแห่งนี้

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชพระองค์นี้ ได้ทรงบากบั่นกอบกู้เอกราชและสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติของเรา ด้วยพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง ดังที่นายกรัฐมนตรีได้กล่าวมาแล้ว พระราชวีรกรรมของพระองค์เด่นชัดอยู่ในประวัติศาสตร์ ทรงมีพระคุณูปการแก่ชาติบ้านเมืองและพสกนิกรชาวไทยยิ่งนัก ฉะนั้น การที่ราชการได้ร่วมมือกับบรรดาพ่อค้าประชาชนจัดสร้างศาลของพระองค์ขึ้นใหม่แทนของเดิมให้เหมาะสม จึงสมควรอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการแสดงความเพียรพยายามที่จะเทิดพระเกียรติทุกวิถีทางแล้ว ยังเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาธรรมอันควรแก่การสรรเสริญและอนุโมทนา

ในการกอบกู้เอกราชและเสริมสร้างความมั่นคงแก่ชาติบ้านเมืองเป็นลำดับมานั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและบรรพบุรุษของเราทั้งหลาย ต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานาประการมาด้วยความเหนื่อยยาก และความเสียสละแล้วเพียงไรก็ทราบกันอยู่แล้ว ฉะนั้น ควรที่เรทั้งหลายจะพยายามช่วยกันรักษามรดกอันล้ำค่าซึ่งได้ตกทอดมาถึงเราไว้ให้ดี อย่าให้สูญสลายไปได้

ได้เวลาแล้วข้าพเจ้าจะได้ประกอบพิธีเปิดศาล ขอให้ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนี้จงสถิตสถาพรเป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติ ณ เมืองนี้ในวีรมหาราชพระองค์นั้นชั่วกาลนาน สมดังปณิธานที่ได้จัดสร้างขึ้น เทอญ

พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกไทยโบราณคดี และประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ในเขตจังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน ซึ่งการเสด็จพระราชดำเนินเยือนในแต่ละครั้ง มักจะเสด็จพระราชดำเนินยังสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ พุทธศาสนา และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมรวมอยู่ด้วยเสมอ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธรูปพระเจ้าทองทิพย์ ณ วัดสวนตาล จังหวัดน่าน

วัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน

พระเจ้าทองทิพย์ วัดสวนตาล จังหวัดน่าน

ทรงนมัสการพระพุทธรูปพระเจ้าทองทิพย์ ณ วัดสวนตาล จังหวัดน่าน

เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ณ ศาลากลางจังหวัดน่าน (ปัจจุบันคือพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน) จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธรูปพระเจ้าทองทิพย์ ณ วัดสวนตาล ตำบลในเวียง อำเภอเมืองน่าน จังหวัดน่าน

พระเจ้าทองทิพย์ เป็นพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมืองน่าน ตามตำนานกล่าวว่า พระเจ้าติโลกราชโปรดให้สร้างขึ้นเพื่อแสดงชัยชนะที่ทรงสามารถยึดเมืองน่านไว้ได้ พระเจ้าทองทิพย์เป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัยผสมผสานกับศิลปะล้านนา ปัจจุบันประดิษฐานเป็นพระประธานในวิหารวัดสวนตาล ในพุทธศักราช ๒๕๐๘ ทางราชการได้นำดิน ตะไคร่น้ำแห้งที่โบสถ์รอบอุโบสถวัดสวนตาล และทองคำเปลวที่ปิดองค์พระเจ้าทองทิพย์ มาใช้เป็นมวลสารสร้างพระสมเด็จจิตรลดา

เสด็จพระราชดำเนิน
ศาลากลางจังหวัดน่าน (ปัจจุบันคือ
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ น่าน)

งาช้างดำ ปัจจุบันแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน

อนึ่ง ในวันที่ ๑๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๒ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังศาลากลางจังหวัดน่านอีกครั้ง เพื่อพระราชทาน **พระพุทธรูปราชูปถัมภ์** ไว้เพื่อสักการบูชาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง การเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้นำงาช้างดำมาถวายให้ทอดพระเนตร ซึ่งทั้งสองพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง

งาช้างดำ เป็นงาปลีออกสีน้ำตาล ส่วนปลายมน มีจารึกอักษรธรรมล้านนา ภาษาไทยกำกับไว้ว่า *กิ่งนี้หนักหนึ่งหมื่นห้าพัน* หรือประมาณ ๑๘ กิโลกรัม ประวัติของกิ่งงาช้างดำนี้ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด มีเพียงตำนานกล่าวว่า เป็นงาช้างที่มาจากเมืองเชียงตุงแต่ครั้งโบราณ เดิมเก็บรักษาไว้ที่วังของเจ้าผู้ครองนคร หรือ “หอคำ” ต่อมาเมื่อเจ้ามหาพรหมสุรธาตา ผู้ครองนครเมืองน่านถึงแก่พิราลัย เจ้านายบุตรหลานได้มอบงาช้างดำและหอคำให้เป็นสมบัติแผ่นดิน

เสด็จพระราชดำเนินแหล่งโบราณสถานสำคัญในจังหวัดแพร่

จังหวัดแพร่มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจและมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง ได้แก่ วัดพระธาตุช่อแฮ วัดพระบาทมิ่งเมือง พระพุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี เป็นต้น

วัดพระธาตุช่อแฮ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เป็นปูชนียสถานเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน เชื่อกันว่าเจดีย์ประธานบรรจุพระเกศา และพระธาตุช่อคอกล้ายของพระพุทธเจ้า ภายในซุ้มทรงปราสาททางทิศตะวันตกของพระเจดีย์บรรจุ พระธาตุ ประดิษฐานพระเจ้าทันใจ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพระพุทธรูป ศักดิ์สิทธิ์ นิยมบนบานศาลกล่าว และขอพรอธิษฐานให้สมดังปรารถนา

พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่

พระพุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี พระประธานในพระอุโบสถ วัดพระบาทมิ่งเมือง พระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ซึ่งตั้งอยู่บริเวณ ใจกลางเมืองแพร่ พระพุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนีเป็นพระพุทธรูป ทองหล่อปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสนผสมสุโขทัย พระพุทธรูปองค์นี้สร้างขึ้น เมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ โดยพุทธสมาคมจังหวัดแพร่ และนับเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่ตั้งแต่นั้นมา

คุ้มเจ้าหลวง หรือจวนผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ งดงามด้วยรูปแบบ สถาปัตยกรรมไทยผสมยุโรป สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๕ เดิมเป็นคุ้มพำนัก ของเจ้าพิริยเทพวงศ์ เจ้าหลวงเมืองแพร่องค์สุดท้าย ต่อมาเมื่อเหตุการณ์ กบฏเงี้ยวเมืองแพร่สิ้นสุดลง เจ้าพิริยเทพวงศ์ ต้องออกจากเมืองแพร่ไปพำนัก อยู่ที่หลวงพระบาง ทางราชการจึงใช้คุ้มแห่งนี้เป็นบ้านพักประจำตำแหน่ง ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ คุ้มเจ้าหลวงแห่งนี้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่นระดับ ประเทศ และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๔๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังจังหวัดแพร่ เมื่อวันที่ **๑๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑** และประทับแรม ณ คุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ ในวันรุ่งขึ้น **วันที่ ๑๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑** ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปทรงนมัสการ พระพุทธโกศัยศิริชัยมหาศากยมุนี ณ วัดพระบาทมิ่งเมือง จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระธาตุช่อแฮ ทรงนมัสการพระธาตุช่อแฮ และทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จอย่างเนืองแน่น

เสด็จพระราชดำเนิน
วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
จังหวัดลำปาง

ทรงนมัสการพระธาตุลำปางหลวง

และวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง

วัดพระธาตุลำปางหลวง ตั้งอยู่ในเขตตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นโบราณสถานสำคัญและเป็นศูนย์กลางชุมชนโบราณ จนกระทั่งปัจจุบันได้กลายมาเป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของชาวลำปาง วัดตั้งอยู่ในบริเวณซากเมืองโบราณลัมพักปปะนคร ตามประวัติกล่าวว่า พระนางจามเทวีเคยเสด็จมานมัสการและบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ นอกจากนี้ วัดพระธาตุลำปางหลวงยังเป็นที่ประดิษฐานองค์พระแก้วดอนเต้าจนกระทั่งปัจจุบัน

พระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาคารม จังหวัดลำปาง

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำวัง ในเขตอำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง แต่เดิมแบ่งเป็น ๒ วัด ได้แก่ **วัดพระแก้ว** และ **วัดสุชาดาราม** ต่อมา มีประกาศของกระทรวงศึกษาธิการให้รวมเป็นวัดเดียวกัน จึงมีชื่อเรียกว่า วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดพระแก้วแห่งนี้เคยเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมณีรัตนปฏิมากรหรือพระแก้วมรกต องค์ที่ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร ส่วนวัดสุชาดารามนั้น ตามประวัติกล่าวว่า บริเวณที่ตั้งวัดเคยเป็นบ้านของนางสุชาดา อุบาสิกของวัดพระแก้ว ผู้ซึ่งนำแดงโมลูกหนึ่งไปถวายพระเถระที่วัด ครั้นผ่าแดงโมออก จึงเห็นแก้วมรกตอยู่ข้างใน พระเถระนำมรกตนั้นไปให้ช่างแกะสลักเป็นพระพุทธรูปชื่อว่า **พระแก้วดอนเต้า** ต่อมานางสุชาดาและพระเถระรูปนี้ถูกใส่ร้ายว่าเป็นชู้กัน เจ้าเมืองลำปางสั่งประหารนางสุชาดา ส่วนพระเถระรูปนั้นหนีไปพร้อมกับอัญเชิญพระพุทธรูปองค์นั้นไปประดิษฐานไว้ที่ **วัดพระธาตุลำปางหลวง** จนถึงปัจจุบัน วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามมีคุณค่าและความสำคัญต่อเมืองลำปางหลายประการ เช่น มีพระเจดีย์ขนาดใหญ่ทรงล้านนา มณฑปเป็นยอดปราสาทแบบพม่า พระวิหารศิลปะล้านนาทั้งงดงาม มีลวดลายแกะสลักที่บานไม้ริมหน้าต่าง รวมทั้งภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระวิหารที่ทรงคุณค่าทั้งด้านศิลปะและประวัติศาสตร์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินยังจังหวัดลำปาง พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา ในระหว่างวันที่ ๑๔ - ๑๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระธาตุลำปางหลวง และวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนจังหวัดลำปางอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๗ เพื่อทรงวางศิลาฤกษ์อาคารศาลากลางจังหวัดลำปาง จากนั้นได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรเหมืองลิคไนต์ แม่เมาะ และวัดพระธาตุลำปางหลวงอีกครั้งหนึ่ง

เสด็จพระราชดำเนินวัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดคະตັกเชียงม้น จังหวัดลำปาง

วัดคະตັกเชียงม้น ตั้งอยู่ที่ถนนทิพย์ช้าง ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เดิมเป็นวัดโบราณ ๒ วัด คือ **วัดคະตັก** และ **วัดเชียงม้น** ซึ่งต่อมาได้รวมทั้งสองวัดเข้าไว้ด้วยกัน ประวัติความเป็นมาจากจารึกวัดคະตັกจับความได้ว่า นักบุญคณะสงฆ์และเจ้าเมืองลำปางได้ร่วมกันสร้างวัดคະตັก ประมาณพุทธศักราช ๒๒๔๗ สิ่งสำคัญภายในวัดคือ วิหารเก่าแก่ ศิลปะล้านนาในสกุลช่างลำปาง ซึ่งเป็นตัวอย่างการศึกษาด้านสถาปัตยกรรมล้านนา และกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงดัดลูกนิมิต ณ อุโบสถวัดคະตັกเชียงม้น เมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๒๑ ในครั้งนั้น พระอินทวิชัยอาจารย์เจ้าอาวาสวัดคະตັกเชียงม้น ถวายพระพรแนะนำให้ทรงรู้จัก หลวงพ่อเกษม เขมโก พระภิกษุที่ชาวลำปางเคารพนับถือ

ทรงนมัสการพระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

วัดศรีโคมคำ หรือ**วัดพระเจ้าตนหลวง** ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองพะเยา ด้านทิศใต้และทิศตะวันตกติดกับกว๊านพะเยา การสร้างวัดแห่งนี้เริ่มจากการสร้างองค์พระประธาน **พระเจ้าตนหลวง** ก่อน ในจุลศักราช ๘๕๓ (พุทธศักราช ๒๐๓๔) ตรงกับสมัยพระยาเยเมืองครองเมืองพะเยา ศาสนวัตถุสำคัญภายในวัด ได้แก่

พระเจ้าตนหลวง พระประธานของวัด เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูนปางมารวิชัยที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา ใช้เวลาก่อสร้างนานถึง ๓๓ ปีเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่เคารพของชาวพะเยาและประชาชนทั่วไป

พระพุทธรูปจำลอง ประดิษฐาน ณ วิหารวัดศรีโคมคำ เป็นพระพุทธรูปคู่ซึ่งทำจากหิน รอยพระพุทธรูปมีขนาดกว้าง ๕๗ เซนติเมตร ยาว ๑๒๙ เซนติเมตร มีลวดลายต่าง ๆ เช่น มหาปรีสสลักษณะและอนุพยัญชนะ ๘๐ ครบถ้วน และสลักเป็นลวดลายงดงาม รอยพระพุทธรูปคู่นี้ค้นพบเมื่อจุลศักราช ๑๒๖๕ (พุทธศักราช ๒๔๔๖) ขณะรื้อฐานเจดีย์วัดสวย จันทรในเพื่อนำอิฐมาทำถนน

พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการเสด็จพระราชดำเนินเยือนแหล่งมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดพะเยาปรากฏเมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ประทับรถยนต์พระที่นั่งเพื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรทัศนียภาพกว๊านพะเยา จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปยัง**วัดศรีโคมคำ** เพื่อทรงนมัสการ**พระเจ้าตนหลวง** พระพุทธรูปคู่บ้านคู่มือจังหวัดพะเยา

พระเจดีย์ภูกูด วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน

พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระมหากษัตริย์คุณต่อประชาชนในเขตภาคเหนือเป็นล้นพ้น พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนแหล่งมรดกไทยที่อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่ ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีในจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระธาตุดอยสุเทพ และวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนจังหวัดเชียงใหม่ และเสด็จแปรพระราชฐานมาประทับที่พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์มาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๑ ในวันนี้ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งโบราณสถาน โดยเฉพาะวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่หลายครั้ง อาทิ

วัดพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่

วัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ตามตำนานกล่าวว่า พระธาตุที่พระสมณเถระนำมาจากสุโขทัยนั้น แบ่งออกเป็น ๒ องค์ ซึ่งหลังจากที่บรรจุที่เจดีย์วัดสวนดอกแล้วจึงได้อาราธนาอีกองค์หนึ่งขึ้นหลังช้างเพื่อเสี่ยงทายหาที่ประดิษฐาน ช้างได้เดินขึ้นดอยสุเทพแล้วคุกเข่าลงไม่ยอมเดินต่อ จึงสร้างสถูปบรรจุพระธาตุขึ้นที่นั่น เมื่อพุทธศักราช ๑๙๒๗ ต่อมาในพุทธศักราช ๒๐๖๔ พระเมืองแก้วโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ และได้สร้างโบราณสถานในวัดเพิ่มอีกหลายครั้ง พระธาตุดอยสุเทพเป็นโบราณสถานศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองเชียงใหม่สืบมาช้านาน

วัดสวนดอก ตั้งอยู่ที่ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประวัติการสร้างวัดกล่าวว่า พระเจ้ากือนาได้พระราชทานพระราชอุทยานของพระองค์สร้างเป็นวัด ชื่อว่า *วัดสวนดอกไม้* ต่อมาพระองค์ได้อาราธนาพระสมณเถระจากวัดพระยืนให้มาจำพรรษาที่พระอารามแห่งนี้ พระสมณเถระได้นำพระบรมธาตุจากลำพูนขึ้นมาด้วย และสร้างพระเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุนั้น วัดสวนดอกมีพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานในพระอุโบสถ คือ พระเจ้าแก้วดี นอกจากนี้วัดสวนดอกยังเป็นสุสานหลวง เก็บพระอัฐิของเจ้านายในราชวงศ์เชียงใหม่ และได้รับสถาปนาเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๓

วันที่ ๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปยัง วัดพระธาตุดอยสุเทพ ทรงพระสุหร่ายสรงพระมหาธาตุและทรงพระราชอุทิศ ผ้าสีชมพูเพื่อห่มพระมหาธาตุ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระวิหาร ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสมโภชพระบรมธาตุ วัดพระธาตุดอยสุเทพ

วันที่ ๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จไปยังวัดสวนดอก ทรงนมัสการพระพุทธรูปพระเจ้าเก้าตื้อ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไป ทรงวางพวงดอกไม้และทรงทอดผ้าไตรที่อนุสาวรีย์ราชวงศ์เชียงใหม่

ทอดพระเนตรวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่

วัดอุโมงค์ (สวนพุทธธรรม) ตั้งอยู่ที่ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ สร้างเมื่อพุทธศักราช ๑๘๔๐ เดิมชื่อว่า *“วัดเวฬุภักฐาราม”* หมายถึงวัดป่าไผ่

เสด็จพระราชดำเนินวัดอุโมงค์ สวนพุทธธรรม
เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๔ โดยมีเจ้าขึ้น สิริโรส เฝ้าฯ รับเสด็จ

เนื่องจากพระยามังรายโปรดให้สร้าง วัดนี้ขึ้น ณ บริเวณป่าไผ่ ๑๑ กอ เพื่อ เป็นที่จำพรรษาของพระภิกษุฝ่ายอรัญ วาสีจากลังกา ๕ รูป ต่อมาในสมัยพระ เจ้ากือนา ทรงเลื่อมใสในพระมหาเถร จันทร ผู้เชี่ยวชาญมีความรู้แตกฉานใน พระไตรปิฎก จึงโปรดให้บูรณะวัดเวฬุ ภักฐาราม เพื่ออาราธนาพระมหาเถร จันทรจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ มีการพอก ปูนซ่อมแซมเจดีย์ และสร้างอุโมงค์ไว้ ทางทิศเหนือจากเจดีย์ ในอุโมงค์มีทาง เดิน ๔ ช่องเชื่อมต่อกัน ชาวบ้านทั่วไป จึงนิยมเรียกว่า วัดอุโมงค์เถรจันทร

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระ นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดอุโมงค์ สวนพุทธธรรม โดยมี เจ้าขึ้น สิริโรส เฝ้าฯ รับเสด็จ ในครั้งนั้นวัดอุโมงค์ยังคงมี สภาพเป็นวัดป่า มีต้นไม้ครึ้ม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นห่วงเรื่องการ ตัดไม้ จึงรับสั่งไว้ว่า

ได้รักษาสภาพป่าไว้ให้ดี อย่าให้ใครตัดต้นไม้ได้นะ

ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ตำบลช้างเผือก อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาไทย กรมศิลปากรจึงได้ดำเนินการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ขึ้น เป็นสถานที่จัดแสดงโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่รวบรวมได้จากทางภาคเหนือ เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่บรรดานักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้ศึกษาหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองแต่อดีตกาลแก่ชาวภาคเหนือ

เสด็จพระราชดำเนินในพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เชียงใหม่ พร้อมทอดพระเนตรนิทรรศการถาวรภายในอาคารเมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๖ และได้พระราชทานพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า

...การจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานให้ได้ผลสมบูรณ์ตามหลักการและวัตถุประสงค์อย่างแท้จริงนั้น ทำได้ไม่ง่ายนัก เพราะต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนพร้อมกันหลายด้าน นอกจากวัตถุสิ่งของจำนวนมากมาย และอาคารสถานที่ที่เหมาะสมแล้ว ยังต้องมีกำลังงบประมาณ มีกำลังเจ้าหน้าที่ที่สามารถอย่างพอเพียงด้วย งานจึงจะดำเนินไปได้เต็มรูป...

วัดพระธาตุจอมกิตติ จังหวัดเชียงราย

เสด็จพระราชดำเนินแหล่งประวัติศาสตร์ในจังหวัดเชียงราย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินเยือนจังหวัดเชียงรายครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ หลังจากนั้นอีก ๑๑ ปี จึงได้เสด็จพระราชดำเนินยังจังหวัดเชียงรายอีกครั้ง เมื่อวันที่ **๒๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๒** ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบวงสรวงสังเวยเป็นราชพิธี และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศถวายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ณ บริเวณที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงยกทัพมาตั้งค่ายพักแรมก่อนที่จะเสด็จไปตีเมืองอังวะ เมื่อพุทธศักราช ๒๑๔๗ ที่ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

อนึ่ง ปัจจุบันทางจังหวัดเชียงรายได้สร้าง**ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช** ขึ้น ณ บริเวณนี้เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานน้อมรำลึกถึงพระวีรกรรมอันยิ่งใหญ่ของบูรพมหากษัตริย์ไทย

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระธาตุจอมกิตติ จังหวัดเชียงราย

วัดพระธาตุจอมกิตติ ตั้งอยู่บนดอยจอมกิตติ นอกเมืองเชียงแสนไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๑.๗ กิโลเมตร ดำเนินการสร้างวัดพระธาตุจอมกิตติค่อนข้างสับสน เพราะมีการสร้างถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรกพระเจ้าฟ้างคราชและพระเจ้าพรหมมหาราช ผู้เป็นพระราชโอรส โปรดให้สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๑๔๘๓ เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุกระดูกหน้าผาก กระดูกอก และกระดูกแขน แต่เมื่อสอบปีศักราชแล้วตรงกับสมัยที่สร้างพระธาตุจอมทองที่จังหวัดเชียงราย ส่วนครั้งที่สอง พระเจ้าสุวรมณีนครแห่งเมืองเชียงแสนให้หมื่นสงเป็นผู้สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๐๓๐ ตรงกับรัชสมัยพระยอดเชียงราย ต่อมาพระธาตุแห่งนี้ได้บูรณปฏิสังขรณ์อีกหลายครั้ง

วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลมาฆบูชา และยกฉัตร**พระธาตุจอมกิตติ** อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

เสด็จพระราชดำเนินวัดพระธาตุผาเงา จังหวัดเชียงราย

วัดพระธาตุผาเงา ตั้งอยู่นอกเมืองทางทิศใต้ ตามเส้นทางเชียงของ - เชียงแสน เป็นโบราณสถานเก่าแก่อายุ ๑,๐๐๐ ปี ปุชนิยมสถานสำคัญภายในวัด ได้แก่ พระธาตุผาเงา เป็นเจดีย์ทรงระฆังขนาดเล็กตั้งอยู่บนก้อนหินใหญ่ เดิมเป็นวัดร้าง แต่ต่อมาเมื่อชาวบ้านสบคำประสบปัญหาที่ดินเดิมถูกแม่น้ำโขงกัดเซาะพังทลาย ชาวบ้านต้องการย้ายวัดสบคำซึ่งเป็นวัดศูนย์กลางของชุมชนมาหาทำเลที่ตั้งใหม่ จึงมาพื้นฟูวัดร้างนี้ให้กลับกลายเป็นวัดดังเดิม ปัจจุบันวัดพระธาตุผาเงาได้เปิดเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมแก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป

วันที่ ๒๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินยัง**วัดพระธาตุผาเงา** อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เพื่อทรงยกฉัตรพระบรมธาตุพุทธนิมิตเจดีย์และบรรจุพระบรมธาตุผาเงา พร้อมกับทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระบรมธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน
เมื่อวันที่ ๒๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๕

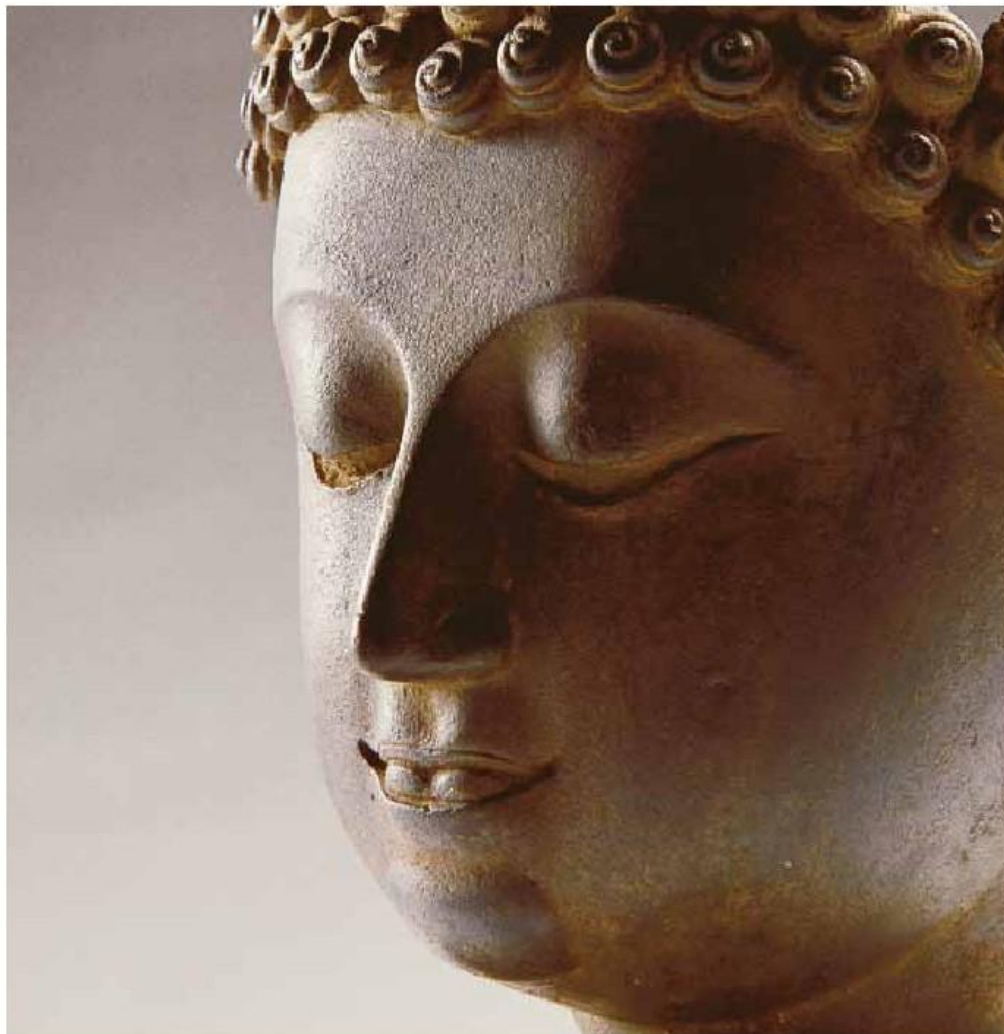
ทรงนมัสการพระบรมธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน

วัดพระธาตุหริภุญไชย เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิด วรมหาวิหาร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน สร้างขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ในสมัยของพระยาอาทิตยราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์จามเทวีวงศ์ โดยทรง อุทิศที่ดินในเขตพระราชฐานถวายให้สร้างวัดพระธาตุเพื่อเป็นพุทธบูชา พระธาตุหริภุญไชยเป็นโบราณสถานสำคัญของจังหวัดลำพูน พระเจดีย์ ประฐานประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อันมีธาตุกระหม่อม ธาตุกระดูกอก ธาตุกระดูกนิ้วมือ และธาตุย่อยอีกเต็มบาตรหนึ่งตามพุทธทำนาย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินยังวัดพระธาตุหริภุญไชยหลายครั้ง ครั้งแรก เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรง ประกอบพิธีสมโภชพระบรมธาตุหริภุญไชย ณ วัดพระธาตุหริภุญไชย ต่อมา ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดพระธาตุหริภุญไชยอีกครั้ง ใน วันที่ ๒๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๕ โดยเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ และพระราช อาคันตุกะ พระเจ้าเฟเดอริก และพระราชินีอินกริด แห่งประเทศเดนมาร์ก เพื่อทรงนมัสการพระบรมธาตุหริภุญไชย และในวันที่ ๒๙ กันยายน ปีเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก็ได้เสด็จฯ มาทรงนมัสการพระบรมธาตุหริภุญไชยอีกครั้งหนึ่ง

วัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน

เศียรพระพุทธรูป สำริด ศิลปะล้านนา พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๒

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีสมโภชพระบรมธาตุหริภุญไชย
วัดพระธาตุหริภุญไชย จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑

นอกจากพระราชอาคันตุกะจากประเทศ
เดนมาร์กแล้ว วัดพระธาตุหริภุญไชยยังได้เป็นสถานที่
ต้อนรับพระราชอาคันตุกะจากประเทศอื่น ๆ อีก
ดังปรากฏว่า **วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๗**
ทั้งสองพระองค์เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย
สมเด็จพระราชาธิบดีโบดวง และพระราชินีฟาบีโอลา
แห่งประเทศเบลเยียม เพื่อทรงนมัสการพระบรมธาตุ
หริภุญไชย และทอดพระเนตรโบราณสถานและโบราณ
วัตถุต่าง ๆ ภายในวัดด้วยความสนพระราชหฤทัย
อย่างยิ่ง

เสด็จพระราชดำเนินวัดพระพุทธรบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน

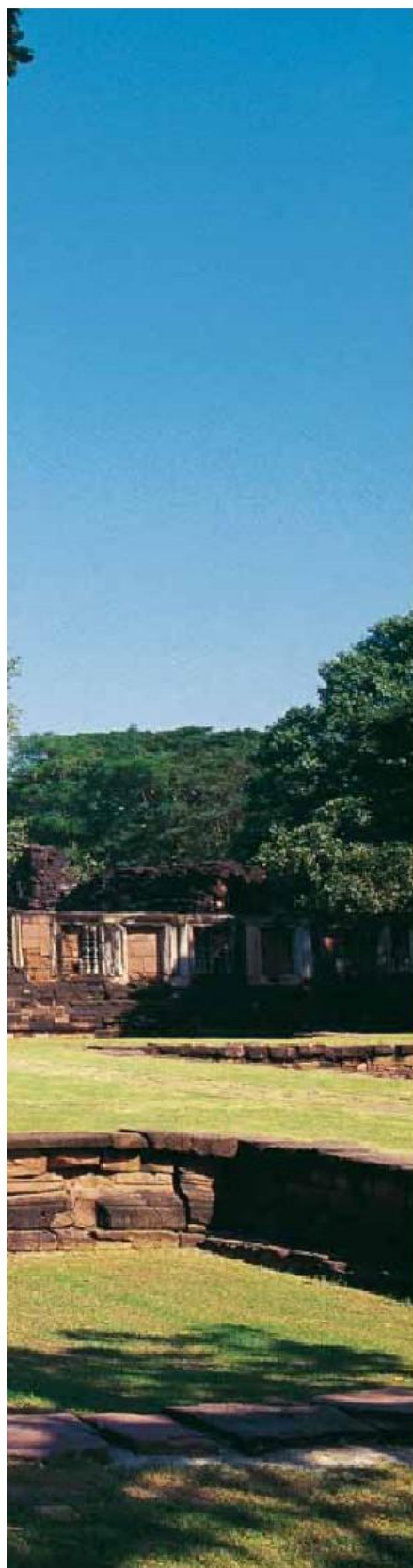
วัดพระพุทธรบาทตากผ้า เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่บนเนินเขาระหว่างดอยม่อนช้างกับดอยเครือ ในเขตอำเภอป่าซาง ปุชนิยสถานสำคัญภายในวัด ได้แก่ วิหารจัตุรมุขซึ่งภายในประดิษฐาน รอยพระพุทธรบาทสองรอยคือ รอยพระบาทใหญ่และรอยพระบาทเล็ก ตามตำนานกล่าวถึง พระพุทธองค์เสด็จมาประทับรอยพระบาทไว้ที่ผาลาดนี้ และตรัสพยากรณ์ว่า สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า **พระพุทธรบาทตากผ้า** โดยนิมิตที่พระพุทธองค์เสด็จมาหยุดตากผ้ากาสาวปัสตร์ที่นี่ ต่อมาพระนางจามเทวีมีพระราชศรัทธา จึงทรงสร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธรบาทแห่งนี้ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินยังวัดพระพุทธรบาทตากผ้า ๒ ครั้ง ครั้งแรกเมื่อวันที่ **๒๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๐๕** ในคราวเดียวกับที่เสด็จพระราชดำเนินไปวัดพระธาตุดุริฎุไชย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ และพระราชอาคันตุกะ พระเจ้าเฟเดอริก และพระราชินีอินกริด แห่งประเทศเดนมาร์ก ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรวัดพระพุทธรบาทตากผ้า อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ต่อมาในวันที่ **๒๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๑๙** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปทรงดัดลูกนิมิต ณ วัดพระพุทธรบาทตากผ้า และทรงเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จ

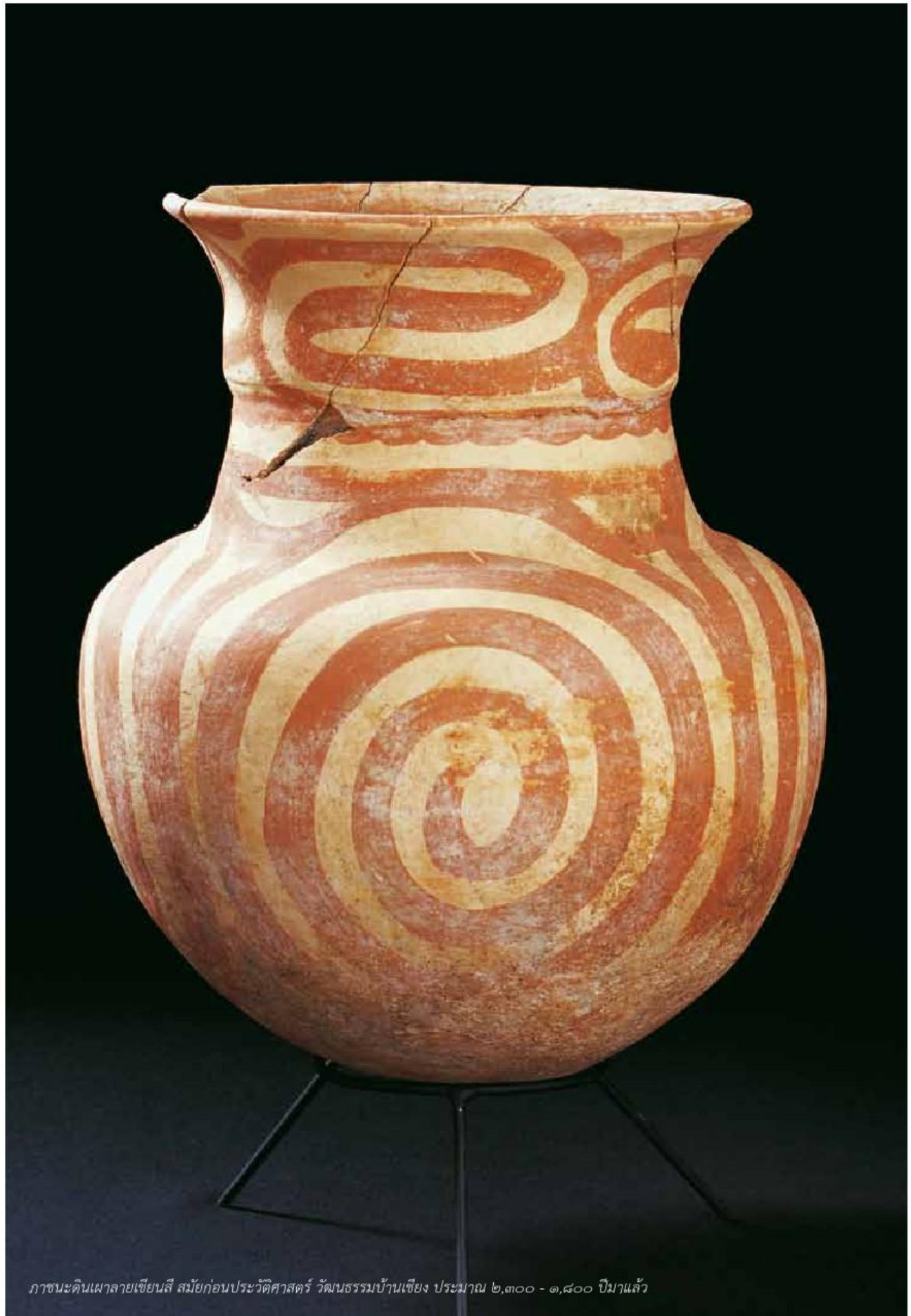
จากการเสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกวัฒนธรรมในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวทางอนุรักษ์โบราณวัตถุและโบราณสถาน ซึ่งทำให้เกิดการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแหล่งมรดกวัฒนธรรมไทยมากขึ้น ขณะเดียวกันการเสด็จพระราชดำเนินไปเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติตามจังหวัดต่าง ๆ ทำให้ประชาชนรู้จักโบราณสถานโบราณวัตถุอันเป็นสมบัติท้องถิ่นมากขึ้น ถือเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันใหญ่หลวงที่มีต่อชาวไทยภาคเหนือ

บทที่ ๕

พระมหากษัตริย์
ต่อแหล่งมรดกโบราณคดี
และประวัติศาสตร์
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาชนะดินเผาลายเขียนสี สมัยก่อนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมบ้านเชียง ประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

นับ ตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติจวบจนปัจจุบัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอุทิศพระองค์ปฏิบัติพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่พสกนิกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ทำให้ทรงเห็นสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของราษฎร ทรงได้รับฟังปัญหาจากราษฎรโดยตรง ได้พระราชทานความช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในภูมิภาคต่าง ๆ นั้น เริ่มด้วยการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคแรก ระหว่างวันที่ ๒ - ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ ภาคเหนือระหว่างวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ - ๑๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ และภาคใต้ระหว่างวันที่ ๖ - ๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ การเสด็จพระราชดำเนินเพื่อทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในแต่ละภาคนั้น นอกจากจะได้ทรงเยี่ยมเยียนราษฎรแล้ว ยังได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และพระราชทานพระราชดำริเพื่อการทำนุบำรุงมรดกศิลปวัฒนธรรมไทย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีหน่วยงานกรมศิลปากรรับผิดชอบดูแลแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ประกอบด้วยสำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด สำนักศิลปากรที่ ๑๑ อุบลราชธานี และสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา

**พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์
ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น**

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดก
โบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น อัน
ประกอบด้วย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดเลย จังหวัด
หนองคาย จังหวัดหนองบัวลำภู และจังหวัดอุดรธานี ดังนี้

พระโกษชัยคุรุ หินทราย ศิลปะลพบุรี อิทธิพลศิลปะขอมแบบบายน (พุทธศตวรรษที่ ๑๘)

ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น

ด้วยสายพระเนตรที่ยาวไกล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตรเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม ของชาติ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษา และมีความซาบซึ้งถึงคุณค่าของ อารยธรรมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมไว้ พระองค์ทรงเป็นแบบอย่างให้คนไทย ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่ง โบราณสถาน โบราณวัตถุ และ มรดกทางวัฒนธรรม ทรงเป็นผู้นำ ในการอนุรักษ์ คุ้มครองดูแลรักษา สมบัติของชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนว พระราชดำริที่ก่อให้เกิดการริเริ่ม จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในส่วนภูมิภาค เมื่อครั้งเสด็จ พระราชดำเนินเป็นการส่วน

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

พระองค์ไปทอดพระเนตร ศิลปะโบราณวัตถุซึ่งขุดค้นจากพระปรมาภิไธย วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้วยพระราชดำริที่ทรงแนะนำ ก่อให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในส่วนภูมิภาคขึ้น พิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงเป็นพิพิธภัณฑสถาน แห่งชาติที่จัดตั้งในส่วนภูมิภาคเป็นแห่งแรก

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น กำเนิดขึ้นตามนโยบายของ กรมศิลปากรในการที่จะจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้นในส่วนภูมิภาค เพื่อดำเนินการในการจัดเก็บ สงวนรักษาและจัดแสดงศิลปโบราณวัตถุ ที่ค้นพบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มก่อสร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๐ แล้วเสร็จในพุทธศักราช ๒๕๑๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราช ดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น เมื่อวันที่ **๒๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕** พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร การเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น ในคราวนั้น นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ต่อการคุ้มครองรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในอันที่จะเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาในท้องถิ่นของตนเอง ดังความตอนหนึ่งในพระราชดำรัสว่า

ข้าพเจ้ามีความยินดีและพอใจ ที่กรมศิลปากรพยายามเอาใจใส่ดำเนินงานด้านการสำรวจขุดค้นทางโบราณคดีด้วยความขะมักเขม้นมาโดยตลอด การที่ได้สำรวจขุดค้นโบราณสถานในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และรวบรวมศิลปโบราณวัตถุต่างๆ จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขึ้นอีกแห่งหนึ่งที่จังหวัดขอนแก่น นับเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะทำให้ประชาชนในท้องถิ่นนี้ได้เห็นได้รู้จักเรื่องราวของตนเอง ของถิ่นกำเนิดของตนโดยแจ่มแจ้ง ทั้งเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์โบราณคดีทั่วไปกว้างขวางยิ่งขึ้น

เป็นที่ทราบกันว่า หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประเทศของเราที่เป็นเอกสารมีอยู่โดยจำกัด การศึกษาประวัติศาสตร์จำเป็นต้องอาศัยหลักฐานทางโบราณวัตถุเทียบเคียง สันนิษฐานด้วยอย่างมาก ดังนั้นจึงถือได้ว่าโบราณสถานและโบราณวัตถุทุกแห่งทุกชิ้นเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างสำคัญ ซึ่งควรสำรวจและพิจารณาศึกษาอย่างละเอียดถี่ถ้วน ทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้ขุดค้นและรวบรวมไว้ได้แล้ว เช่นศิลปโบราณวัตถุในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติแห่งนี้ ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบจะต้องระวังรักษาอย่างดีที่สุดตลอดไป ไม่ปล่อยปละละเลยให้เกิดความเสียหายหรือสูญหาย เพราะถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนั้น ก็เท่ากับได้ทำลายหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชาติ ซึ่งจะเป็นความเสียหายอย่างร้ายแรง

การจัดแสดงโบราณวัตถุภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น

ใบเสมาสลักหินทราย จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น

กุ่มจี ดินเผา ศิลปะล้านนา (พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๒)

โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น ส่วนใหญ่พบในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี จังหวัดสกลนคร จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดหนองคาย และจังหวัดมหาสารคาม จวบจนปัจจุบันนับเป็นเวลาหลายทศวรรษที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่นยังคงทำหน้าที่ในการสงวนรักษา จัดเก็บ และจัดแสดงโบราณวัตถุศิลปวัตถุอันเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ให้คงอยู่คู่กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือและคงอยู่คู่ประเทศชาติ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือเสมอมา

ใบเสมาสลักหินทราย จัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น

ทอดพระเนตรโบราณสถานกุสันทรรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม

กุสันทรรัตน์ ตั้งอยู่ที่ตำบลกุสันทรรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นศาสนสถานประจำโรคยศาล หรือโรงพยาบาล สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรขอม มีลักษณะเป็นปราสาททรงสี่เหลี่ยมย่อมุมและบรรณาลัย (อาคารเก็บคัมภีร์) ที่มุมด้านหน้า ก่อด้วยศิลาแลงและหินทรายล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง มีซุ้มประตูหรือโคปุระขนาดใหญ่ทางด้านทิศตะวันออกนอกกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีสระน้ำกรุผนังด้วยศิลาแลง

กุสันทรรัตน์ จังหวัดมหาสารคาม

จากการขุดแต่งโดยกรมศิลปากรในพุทธศักราช ๒๕๑๔ พบประติมากรรมสำคัญ ๓ ชิ้น คือ พระพุทธรูปนาคปรก ๒ องค์ พระโพธิสัตว์วัชรธร ๑ องค์ ทั้งหมดเป็นรูปเคารพในศาสนาลัทธิมหายาน ลักษณะศิลปะขอมแบบบายน (ราวพุทธศักราช ๑๗๒๐ - ๑๗๘๐)

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถานกุสันทรรัตน์ และทรงเยี่ยมราษฎร นับว่าเป็นสิริมงคลแก่ชาวอำเภอนาดูนและชาวจังหวัดมหาสารคามอย่างยิ่ง จึงได้จัดทำศิลาจารึกการเสด็จพระราชดำเนินไว้ด้านหน้ากุสันทรรัตน์เพื่อเป็นอนุสรณ์

ทรงประกอบพิธีเททอง “พระพุทธรักษาทรวิชัย อภิสมัยธรรมนายก” จังหวัดมหาสารคาม

พระพุทธรักษาทรวิชัย อภิสมัยธรรมนายก ประดิษฐานอยู่ที่หอพระบริเวณด้านหน้าสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นพระพุทธรูปสำคัญ สร้างขึ้นในโอกาสที่กรุงรัตนโกสินทร์มีอายุครบ ๒๐๐ ปี นับเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองมหาสารคาม

วันที่ ๒๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ทรงประกอบพิธีเททองหล่อพระประธาน ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (มศว. มหาสารคามเดิม) โดยมีสมเด็จพระสังฆราช (วาสน์) สกลมหาสังฆปริณายกเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พระพุทธรูปองค์นี้ถือเป็นมิ่งขวัญและสิ่งยึดเหนี่ยวในการรวมพลังจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้ระลึกถึงสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทำให้เกิดขวัญและกำลังใจในหมู่ประชาชนทั่วไป

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธียกช่อฟ้า
พระอุโบสถวัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย

เสด็จพระราชดำเนินวัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย

วัดโพธิ์ชัย ตำบลในเมือง อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เป็นวัดเก่าแก่ แต่ไม่ทราบประวัติการก่อตั้งวัด เชื่อว่ามีอายุนับร้อย ๆ ปี ภายในพระอุโบสถประดิษฐาน หลวงพ่อพระใส พระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสีสุก มีพุทธลักษณะงดงาม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญมาจากเวียงจันทน์

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปยังวัดโพธิ์ชัย เพื่อทรงประกอบพิธียกช่อฟ้าพระอุโบสถ และรับเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ

ในโอกาสนี้ พระราชปรีชาญาณมุนี เจ้าอาวาสถวายพระพุทธรูปหลวงพ่อบุญไฟจำลองแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนถวายพระสารีริกธาตุและพระพุทธรูปทองคำ เพื่อพระราชทานแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดอุทัยธานีไปบรรจุ ณ พระธาตุบังพวน และประดิษฐาน ณ วิทาลัยสงฆ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามลำดับ ต่อจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถวายยาชุดและปัจจัยสำหรับสมทบทุนในการสร้างพระอุโบสถแก่เจ้าอาวาส แล้วเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดหนองคายและจังหวัดใกล้เคียงที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างล้นหลามภายในบริเวณวัด มีพระราชปฏิสันถารอย่างใกล้ชิด ตลอดจนทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์ที่โดยเสด็จตรวจรักษาผู้เจ็บป่วย และทรงรับไว้เป็นคนไข้ในพระบรมราชานุเคราะห์

ทรงประกอบพิธียกฉัตรพระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย

วัดพระธาตุบังพวน ตั้งอยู่ที่ตำบลพระธาตุบังพวน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ตามตำนานอุรังคธาตุกล่าวว่าเป็นที่ประดิษฐานพระธาตุหัวเหน่าของพระพุทธองค์ พระธาตุ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธียกฉัตรพระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย

องค์นี้ได้พังทลายลงเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๓ ต่อมากรมศิลปากรได้สร้างขึ้นใหม่ในพุทธศักราช ๒๕๒๐ ภายในวัดมีธาตุเจดีย์ ๑๕ องค์ วิหาร ๓ หลัง อุโบสถ ๑ หลัง และเนินดินที่ยังไม่ได้ขุดแต่งอีกหลายแห่ง เจดีย์เหล่านี้มีลักษณะแตกต่างกันออกไปหลายรูปแบบซึ่งบางรูปแบบแสดงถึงอิทธิพลศิลปะจากล้านนาด้วย นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่น่าสนใจ คือ “สถูปมหาสถาน” เป็นการจำลองสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธองค์ ๗ แห่ง ซึ่งพบเพียงแห่งเดียวในภาคอีสาน

วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช

๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินจากพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ไปทรงประกอบพิธียกฉัตรพระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย ในการนี้ได้ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้มีจิตศรัทธาเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลเพื่อการบำรุงปฏิสังขรณ์พระธาตุบังพวน

พระธาตุบังพวน จังหวัดหนองคาย

ทรงประกอบพิธีเปิดพระอนุสาวรีย์พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี

**พระอนุสาวรีย์พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์
ศิลปาคม** ตั้งอยู่ที่วงเวียนบริเวณห้าแยกน้อย อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัด
อุดรธานี พระอนุสาวรีย์ฯ หล่อด้วยโลหะสำริด ขนาดเท่าครึ่งพระองค์จริง

พระอนุสาวรีย์พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์
ศิลปาคม จังหวัดอุดรธานี

พระอิริยาบถทรงยืนท่าพัก ฉลองพระองค์
นายพลตรีแห่งกองทัพบก พระหัตถ์ซ้ายทรง
กุมพระแสงกระบี่ ประดิษฐานบนแท่นฐานสูง
ประดับพานพุ่ม ๒ ข้าง

ชาวจังหวัดอุดรธานีมีความประสงค์ที่จะ
สร้างพระอนุสาวรีย์พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม ไว้เพื่อรำลึกถึง
พระเกียรติคุณของพระองค์ท่าน เนื่องด้วย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พลตรี
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์
ศิลปาคม ทรงเป็นแม่ทัพใหญ่ไปปราบจีนฮ่อ
ในเขตหัวเมืองลาวพวน และดำรงตำแหน่ง
ข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลฝ่าย
เหนือ (ลาวพวน) ทรงริเริ่มก่อตั้งเมืองอุดรธานี
และวางระเบียบแบบแผนการปกครองหัวเมือง
ชายแดนเป็นเวลา ๗ ปีเศษ

ในการจัดสร้างพระอนุสาวรีย์ดังกล่าว กรมศิลปากรมอบหมายให้
กองหัตถศิลป์ ดำเนินการออกแบบและปั้นหล่อพระอนุสาวรีย์โดยมีนายพิมาน
มูลประมุข และนายบุญส่ง นุชน้อมบุญ เป็นประติมากร

เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและ
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จ
พระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพระอนุสาวรีย์ ณ บริเวณทุ่งศรีเมือง
เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔

ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๒๔ ชาวจังหวัดอุดรธานีได้พร้อมใจกัน
อัญเชิญพระอนุสาวรีย์พลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงประจักษ์
ศิลปาคม ไปประดิษฐาน ณ วงเวียนบริเวณห้าแยกน้อย ใจกลางเมืองอุดรธานี
บนเส้นทางถนนสายอุดรธานี - ขอนแก่น เนื่องจากเป็นเส้นทางเข้าเมือง
อุดรธานี ประชาชนจะได้สักการะพระองค์ท่านในฐานะผู้สถาปนาเมืองอุดรธานี

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรหลุมขุดค้นวัดโพธิ์ศรีใน แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

ทอดพระเนตรหลุมขุดค้นและโบราณวัตถุที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

จังหวัดอุดรธานีเป็นจังหวัดเก่าแก่และมีอาณาเขตกว้างขวาง แต่ละท้องถิ่นมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน จึงมีโบราณวัตถุและโบราณสถานปรากฏเป็นหลักฐานแสดงถึงความเป็นมาตลอดจนพัฒนาการของบ้านเมืองและสังคมที่เป็นรากฐานความเจริญในปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทำให้ทราบว่าบริเวณพื้นที่จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบันเคยเป็นถิ่นที่อยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

หลุมขุดค้นวัดโพธิ์ศรีใน แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

ภาชนะดินเผา วัฒนธรรมบ้านเชียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในศิลปะโบราณสถาน โบราณวัตถุ อันเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมหรือมรดกของชาติเป็นอย่างยิ่ง ทรงเห็นความสำคัญของสมบัติวัฒนธรรมของชาติเป็นการรักษาเอกราชของชาติให้คงอยู่ ในส่วนที่เป็นพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวจังหวัดอุดรธานี คือ กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ชุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียง ในการชุดค้นครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร หลุมชุดค้นและโบราณวัตถุที่แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง วัดโพธิ์ศรีโน อำเภอนหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ โดยมีนายเชื้อ สาริमान อธิบดีกรมศิลปากรขณะนั้น กราบบังคมทูลถวายรายงานและเบิกตัวนายพจน์ เกื้อกุล ภัณฑารักษ์โท เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานชุดค้น และนายแพทย์สุด แสงวิเชียร ผู้ร่วมงานค้นคว้าเรื่องโครงกระดูกมนุษย์ เป็นผู้กราบบังคมทูลอธิบาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีในบริเวณหลุมฝังศพ มีพระราชดำรัสถามถึงเรื่องอายุจากสิ่งของต่าง ๆ และมีพระราชดำริให้จัดสร้างพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เพื่อเก็บรวบรวมวัตถุโบราณบ้านเชียง พร้อมกันนี้ได้พระราชทานคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานโบราณคดี และการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งกรมศิลปากรได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติมาโดยตลอด จากแนวพระราชดำริดังกล่าว ทำให้โบราณวัตถุบ้านเชียงที่กระจัดกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ถูกนำกลับคืนมายังบ้านเชียงได้ส่วนหนึ่ง

แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเชียง อำเภอบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี มีสภาพพื้นที่เป็นเนินดินขนาดใหญ่ประมาณ ๒๕๐ ไร่ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นอารยธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์เมื่อประมาณ ๕,๖๐๐ ปีมาแล้ว มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ และศิลปวิทยาการที่สืบเนื่องยาวนานมานับพันปี ถือเป็นแหล่งวัฒนธรรมสำคัญอีกแห่งหนึ่งของโลก ก่อให้เกิดกระบวนการศึกษาค้นคว้าทางโบราณคดีครั้งสำคัญที่สุดของไทย การขุดค้นแหล่งโบราณคดีบ้านเชียงครั้งใหญ่เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๗ - ๒๕๑๘ ซึ่งเป็นโครงการร่วมระหว่าง กรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา จากการขุดค้นทำให้พบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก ที่สำคัญ ได้แก่ โครงกระดูกมนุษย์ในหลุมฝังศพ ภาชนะดินเผา ลายเขียนสี เครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับที่ทำด้วยสำริดและเหล็ก คณะกรรมการมรดกโลกแห่งอนุสัญญาคุ้มครองมรดกโลกวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลกได้ประกาศเมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๕ ให้แหล่งโบราณคดีบ้านเชียงเป็นมรดกโลก

ทอดพระเนตรโบราณวัตถุ ภาชนะเขียนสี วัฒนธรรมบ้านเชียง

ด้วยพระมหากรุณาธิคุณและกระแสพระราชดำริสในคราวเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรหลุมขุดค้นทางโบราณคดีที่บ้านเชียงเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๕ ความว่า **“ที่ตั้งใจมาดูก็อยากจะเห็นสิ่งต่าง ๆ อยู่ในสภาพเดิม”** กองโบราณคดี กรมศิลปากร ได้ดำเนินการปรับปรุงหลุมขุดค้นที่วัดโพธิ์ศรีใน และเก็บรักษาหลักฐานทางโบราณคดีที่ได้ดำเนินการขุดค้นในระหว่างพุทธศักราช ๒๕๑๕ - ๒๕๑๖ ไว้ในสภาพดั้งเดิม และจัดแสดงในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้ง เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนโดยทั่วไปมีความรู้ความเข้าใจเรื่องราวของคนโบราณในด้านต่าง ๆ ถือเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งเกิดจากพระราชวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การจัดแสดงในรูปแบบพิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งเช่นนี้ ได้รับความสนใจจากผู้มาเยี่ยมชมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างมาก และในเวลาต่อมา กรมศิลปากรได้ดำเนินการจัดแสดงหลุมขุดค้นทางโบราณคดีในรูปแบบพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งอีกหลายแห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พิพิธภัณฑ์สถานกลางแจ้งโนนเมือง อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการปั้นหม้อ หมู่บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี

เสด็จพระราชดำเนินหมู่บ้านคำอ้อ จังหวัดอุดรธานี

วันที่ ๒๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕ หลังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทอดพระเนตร

เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่เผ่าทุลละของรัฐบาล

โบราณวัตถุและเสด็จเยี่ยมพสกนิกรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จ ณ แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง วัดโพธิ์ศรีใน อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานีแล้ว ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรการปั้นหม้อที่หมู่บ้านคำอ้อ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ ๗ ตำบลบ้านเชียง อำเภอนองหาน จังหวัดอุดรธานี มีสภาพพื้นที่เป็นเนินดิน สูงจากพื้นที่นาโดยรอบประมาณ ๔ เมตร ข้อมูลจากเอกสารการสำรวจของกรมศิลปากรกล่าวว่า ชาวบ้านในพื้นที่เคยขุดพบโบราณวัตถุแบบวัฒนธรรมบ้านเชียง บริเวณเนิน

หมู่บ้าน เช่น โครงกระดูกมนุษย์ กำไลแขน กำไลขา กล้องยาสูบดินเผา ภาชนะลายเขียนสี แต่เนื่องจากบริเวณที่ขุดพบเป็นดินเค็ม ทำให้ลายเขียนสีบนภาชนะชำรุด

ชาวหมู่บ้านนี้มีอาชีพหลักทำนาปลูกข้าวเหนียว และปั้นหม้อดินเผาเลียนแบบภาชนะแบบวัฒนธรรมบ้านเชียง ส่งจำหน่ายเป็นของที่ระลึกเพื่อเป็นอาชีพเสริม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทอดพระเนตรวิธีการปั้นหม้อแบบดั้งเดิมคือทำด้วยมือ และพระราชทานผ้าห่มคนละผืนกับเงินอีก ๒๐๐ บาท แก่ผู้แสดงการปั้นหม้อ จากนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

เสด็จพระราชดำเนินวัดศิริสุขาภิบาล จังหวัดอุดรธานี

วัดศิริสุขาภิบาล สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๙ เดิมชื่อ “วัดโพธิ์ศรีสว่าง” ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านโก๋ย ตำบลหนองนาคำ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดบ้านโก๋ย” ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๕

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินจากพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ไปทรงประกอบพิธีตัดลูกนิมิตอุโบสถวัดศิริสุขาภิบาล เมื่อเสด็จเข้าอุโบสถ ทรงศีล เสร็จแล้ว นายพิศาล มูลศาสตรสาทร ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานีขณะนั้น กราบบังคมทูลถวายรายงานการสร้างอุโบสถ ในครั้งนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้มีจิตศรัทธาเฝ้าฯ ทูลเกล้าฯ ถวายเงิน โดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย ซึ่งได้พระราชทานเงินดังกล่าว สมทบทุนสร้างอุโบสถ เสร็จแล้วทรงเยี่ยมราษฎรที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่เป็นจำนวนมากภายในบริเวณวัด

ภาชนะดินเผาเขียนสี
สมัยก่อนประวัติศาสตร์ (วัฒนธรรมบ้านเชียง)
ประมาณ ๒,๓๐๐ - ๑,๘๐๐ ปีมาแล้ว

เสด็จพระราชดำเนินวัดไชยาราม จังหวัดอุดรธานี

วัดไชยาราม สร้างเมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๙ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านหนองสวรรค์ ตำบลเชียงพิณ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุต ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๙

วันที่ ๑๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินจากพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ไปทรงประกอบพิธียกช่อฟ้าอุโบสถวัดไชยาราม จากนั้นทรงถวายปัจจัยเพื่อบำรุงวัดไชยารามและพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาบริจาคเงินเพื่อก่อสร้างอุโบสถเข้าเฝ้าฯ รับพระราชทานของที่ระลึก แล้วทรงพระดำเนินเยี่ยมราษฎรที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่เป็นจำนวนมาก

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์

ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด อันประกอบด้วย จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดสกลนคร และจังหวัดนครพนม ดังนี้

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและสมโภชองค์พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือครั้งแรก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๘ นั้น ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดร้อยเอ็ด พร้อมทั้งได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งโบราณสถานสำคัญ คือ วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

วัดพระธาตุพนม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ที่บ้านธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ห่างจากแม่น้ำโขงประมาณ ๕๐๐ เมตร ภายในวัดประดิษฐานองค์พระธาตุพนม ปุชนิยมสถานอันเป็นแหล่งรวมศรัทธาและมิ่งขวัญแห่งประชาชนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง อีกทั้งยังเป็นหลักฐานสำคัญทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี จากหลักฐานทางโบราณคดีองค์พระธาตุพนมเมื่อแรกสร้างน่าจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔ ตามตำนานอุรังคธาตุกล่าวว่า บริเวณที่สร้างพระธาตุพนมนี้เรียกว่าภูกำพร้าว พระมหากัสสปเถระพร้อมด้วยคณะสงฆ์ที่เดินทางมาจากอินเดีย นำพระอุรังคธาตุ (กระดูกหน้าอก) ขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประดิษฐานไว้ โดยสร้างอุโมงค์หรืออุบมุงเพื่อประดิษฐานพระอุรังคธาตุเป็นทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละ ๒ วา เรือนธาตุถึงเรือนยอดสูง ๒ วา

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล และสมโภชองค์พระธาตุพนม พร้อมทั้งเยี่ยมเยียนราษฎรที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จ

ระหว่างการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในครั้งนี้ ได้ปรากฏภาพเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ขึ้นภาพหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังหญิงชราที่นั่งรอรับเสด็จ บนฟากไม้ไผ่ขัดสาน บริเวณจุดรับเสด็จตรงสามแยกถนนชายางกูร - เรณูนคร นั่นคือภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโน้มพระองค์ลงรับดอกบัวที่เหยี่ยวเฉาจากแม่เฒ่าดุ่ม จันทนิตย์ ซึ่งมารอรับเสด็จอยู่ตั้งแต่เช้าจนกระทั่งเสด็จพระราชดำเนินมาถึงในเวลาบ่าย

แม่เฒ่าดุ่ม จันทนิตย์ เฝ้าฯ รับเสด็จ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระธาตุพนม

ต่อมาในวันที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงประกอบพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชา ณ วัดพระธาตุพนม และทรงเยี่ยมราษฎร

ครั้นถึงพุทธศักราช ๒๕๑๘ - ๒๕๒๑ กรมศิลปากรได้บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมครั้งใหญ่ เนื่องจากเกิดเหตุการณ์องค์พระธาตุพนมล้มเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑ จากการปฏิบัติงานรื้อถอนและขนย้ายซากปรักหักพัง รวมถึงการดำเนินการทางโบราณคดี พบโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ภายในองค์พระธาตุที่ล้มเป็นจำนวนมาก เช่น พระพุทธรูป เครื่องประดับ เงินตราประเภทต่าง ๆ และยังได้พบสิ่งสำคัญสูงสุดคือ พระบรมสารีริกธาตุ

วันที่ ๒๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ไปทรงเป็นประธานในพิธีสมโภชพระบรมสารีริกธาตุที่ค้นพบในองค์พระธาตุพนม

การบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมได้ดำเนินการอย่างรวดเร็ว ด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งส่วนราชการ ประชาชน และฝ่ายสงฆ์ โดยใช้ระยะเวลาตั้งแต่องค์พระธาตุล้มจนกระทั่งแล้วเสร็จบริบูรณ์ในกลางเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ รัฐบาลจึงได้ขอพระราชทานกราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินในการยกยอดฉัตรองค์พระธาตุพนมและอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุในองค์พระธาตุพนม

เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเวียนเทียน ณ วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กำหนดการพระราชพิธีตามราชประเพณีขึ้นระหว่างวันที่ ๒๑ - ๒๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ ดังนี้

วันที่ ๒๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ นายสมภพ โตระกิตต์ รองนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เป็นประธานในพิธีแห่เชิญพระบรมสารีริกธาตุจากสถานที่เก็บไปประดิษฐาน ณ บุษบกพระเบญจา

วันที่ ๒๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสน์ วาสโน) ทรงเป็นประธานประกอบพิธียกฉัตรทองคำ

วันที่ ๒๓ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๒๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปในการพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุขึ้นบรรจุในองค์พระธาตุพนม

ในการนี้ ได้จัดทำสุพรรณบัฏและแผ่นศิลาจารึกความเกี่ยวกับบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมไว้เป็นหลักฐาน โดยจารึกสุพรรณบัฏนำขึ้นบรรจุในอุบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ส่วนแผ่นศิลาประดิษฐานไว้ ณ ชุ่มกำแพงแก้ว ชั้นนอกขององค์พระธาตุพนม โดยทุกปีจะมีประเพณีนมัสการพระธาตุพนม ในวันขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปัจจุบัน

อนึ่ง นอกจากพระมหากรุณาธิคุณที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ณ วัดพระธาตุพนมแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถยังพระราชทาน ด่านเทียนพรรษา ด่านไม้ทอง ด่านไม้เงิน มาบูชาองค์พระธาตุพนมเป็นประจำทุกปีอีกด้วย

วัดพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร

เสด็จพระราชดำเนินวัดพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร

วัดพระธาตุเชิงชุม เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ภายในวัดประดิษฐานองค์พระธาตุเชิงชุม พระธาตุคู่เมืองสกลนคร ตามตำนานอุรังคธาตุกล่าวว่า เป็นสถานที่ประทับรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า ๔ พระองค์ คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ และพระโคตมะ พระยาสุวรรณภิงคารจึงสร้างพระธาตุครอบรอยพระพุทธรูปไว้เรียกว่า ธาตุเชิงชุม ลักษณะเป็นเจดีย์ก่ออิฐถือปูน ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนบนเป็นทรงบัวเหลี่ยม สูงเพียว ไม่มีการประดับลวดลายที่องค์เจดีย์ ส่วนฐานทำเป็นซุ้มประตูยอดปราสาท ล้อมประตูไม้ซึ่งเขียนลวดลายทั้ง ๔ ด้าน ประตูด้านตะวันออกตรงกับพระวิหาร สามารถเปิดเข้าชมในองค์พระธาตุได้ เจดีย์องค์นี้สร้างครอบปรangkongขนาดเล็กที่ก่อด้วยศิลาแลง ซึ่งยังมีกรอบประตูทางเข้าเหลืออยู่ ที่ลึบประตูทางทิศเหนือมีจารึกอักษรขอม ภาษาเขมรโบราณ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ กล่าวถึงการถวายที่ดิน ข้าทาส และสิ่งของต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินวัดพระธาตุเชิงชุมหลายครั้ง ครั้งแรกเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างวันที่ ๒ - ๒๐ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ ต่อมาในวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันวิสาขบูชา และวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธียกฉัตรพระธาตุเชิงชุม เมื่อเสร็จพิธีแล้วได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรซึ่งเฝ้าฯ รับเสด็จ อยู่รอบกำแพงแก้วพระอุโบสถ

อนึ่ง ในพุทธศักราช ๒๕๓๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชศรัทธาพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อบูรณะพระธาตุเชิงชุม ด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงเอาพระทัยใส่ในการทำนุบำรุงปูนียสถาน อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของเหล่าอาณาประชาราษฎร์ และเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของชาติ ทำให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทั้งปวงได้รับการดูแลเอาใจใส่ เพื่อรักษาไว้เป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์

ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๑ อุบลราชธานี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๑ อุบลราชธานี อันประกอบด้วย จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดยโสธร จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอำนาจเจริญ ดังนี้

ภาพเขียนสี ผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี

เสด็จพระราชดำเนินวัดสุปฏิญาราม จังหวัดอุบลราชธานี

วัดสุปฏิญาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี เป็นวัดธรรมยุตวัดแรกในเมืองอุบลราชธานี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้พระพรหมราชวงศ์ (กุทอง) เจ้าเมืองอุบลราชธานีสร้างวัดนี้ขึ้น เพื่อเป็นส่วนที่บำเพ็ญและเป็นสถานศึกษาเล่าเรียนแก่กุลบุตรผู้ใฝ่ใจในพระพุทธศาสนา ประกาศเป็นวัดเมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๖ สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ พระอุโบสถ “พระลัทธิปัญญาเจ้า” พระประธานในพระอุโบสถ พระพุทธรูปปางสมาธิ และมณฑปประดิษฐานพระพุทธรูปปางนาคปรก เป็นสถานที่เก็บรวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุต่าง ๆ เช่น ทับหลัง จารึก พระพุทธรูป ตู้พระธรรมลายรดน้ำ เครื่องถ้วยชาม สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ได้จากผู้มีจิตศรัทธาและที่เป็นสมบัติเดิมของวัด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีครั้งแรก เมื่อเดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ ณ อำเภอพิบูลย์รักษ์ เพื่อทอดพระเนตรวัดสุปฏิญาราม

การเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนี้มีข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน จำนวนมากเฝ้าฯ รับเสด็จและถวายพระพร พร้อมประกอบพิธีบายศรีสู่พระขวัญ โดยมีนายโพธิ์ ส่องศรี ทำหน้าที่เป็นพราหมณ์ หลังจากนั้นเสด็จพระราชดำเนิน ณ ศูนย์กลางอบรมการศึกษาผู้ใหญ่จังหวัดอุบลราชธานี ที่ว่าการอำเภอเมืองอุบลราชธานีและศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี ราษฎรชาวอุบลราชธานีร่วมกันน้อมเกล้าฯ ถวายช้างชื่อพลายบุญเลิศ นอกจากนั้นเจ้านายในราชตระกูลแห่งราชอาณาจักรลาว ยังมารับเสด็จด้วย

เสด็จพระราชดำเนินวัดศรีอุบลรัตนาราม จังหวัดอุบลราชธานี

วัดศรีอุบลรัตนาราม เดิมชื่อวัดศรีทอง ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๘ สถานที่ตั้งวัดเดิมเป็นส่วนของท่านอุปฮาดโท (ตันตระกุล ณ อุบล) ซึ่งเป็นกรรมการเมืองอุบลราชธานี มีจิตศรัทธาบริจาคที่ดินเพื่อสร้างวัดธรรมยุต อันเป็นค่านิยมของเจ้านายสมัยนั้น

วันที่ ๒๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ไปทรงยกช่อฟ้าและตัดลูกนิมิตผูกพัทธสีมา ณ อุโบสถหลังใหม่ของวัดศรีทอง กับทั้งถวายอุโบสถนี้ให้อยู่ในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดศรีอุบลรัตนาราม”

วันที่ ๓๐ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี พระราชทานพระพุทธรูปนาคปรกประจำจังหวัดอุบลราชธานี หลังจากนั้นได้เสด็จเยี่ยมราษฎรที่วัดศรีอุบลรัตนาราม และต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๒๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ใหยกวัดศรีอุบลรัตนารามขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ

เสด็จพระราชดำเนินวัดศรีวีรวงศาราม จังหวัดยโสธร

วัดศรีวีรวงศาราม ตั้งอยู่ที่บ้านราชมนี ตำบลโนนทราย อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปทรงประกอบพิธียกข่อฟ้าและดัดลูกนิมิตอุโบสถวัดศรีวีรวงศาราม เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๒ จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการเจดีย์พระราชมนี (โฮม โสภณเถระ ป.ธ.๖) นับเป็นการเสด็จจังหวัดยโสธรครั้งแรกและครั้งเดียวนับตั้งแต่ได้ประกาศตั้งจังหวัดในพุทธศักราช ๒๕๑๕ ชาวจังหวัดยโสธรและจังหวัดใกล้เคียงได้พร้อมใจกันรับเสด็จเป็นจำนวนมาก และได้เฝ้าฯ รับเสด็จอย่างใกล้ชิด

เสด็จพระราชดำเนินวัดศรีวีรวงศาราม
จังหวัดยโสธร

เสด็จพระราชดำเนินวัดปราสาทเยอเหนือ จังหวัดศรีสะเกษ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ มีพระราชศรัทธาในพระครูประสาธน์ขันธคุณ (หลวงปู่่ม) เจ้าอาวาสวัดปราสาทเยอเหนือ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ และได้เสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ เมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔ การเสด็จครั้งนี้ นำความปลื้มปิติมาสู่พสกนิกรชาวศรีสะเกษเป็นอย่างยิ่ง

ที่วัดนี้มีโบราณสถานเรียกว่า “ปราสาทเยอ” เป็นศิลปะเขมร สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ ลักษณะเป็นเนินโบราณสถานที่มีส่วนของหินทราย อิฐ ศิลาแลงกระจายอยู่โดยทั่วไป องค์ปราสาทก่อด้วยอิฐหินทราย ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลง รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวประมาณด้านละ ๓ เมตร ความสูงในปัจจุบันประมาณ ๔.๕ เมตร ขึ้นส่วนอาคารที่หลงเหลืออยู่ ได้แก่ กรอบประตูหินทรายที่เป็นทางเข้าด้านทิศตะวันออก ๒ ประตู มีทับหลัง ๒ ชิ้น เป็นภาพบุคคลประทับเหนือเกียรติมุข กำลังคายท่อนพวงมาลัยออกมาทั้งสองข้างมีพวงอุบะและใบไม้ม้วน

พระมหากษัตริย์คุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา

พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินยังแหล่งมรดกไทย ประวัติศาสตร์ โบราณคดี โบราณสถานและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา อันประกอบด้วย จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดสุรินทร์ มีดังนี้

ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรปราสาทพิมาย
จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๘

ทอดพระเนตรปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม
หาที่สุดมิได้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนิน
ทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะพระ
มหากรุณาธิคุณที่มีต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์
ระหว่างเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในจังหวัดนครราชสีมา
เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒ - ๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๙๘
ในโอกาสที่ทรงวางพวงมาลา ณอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ทรงสักการะ
พระพุทธรูป ๓ องค์ ณ วัดสุทธจินดา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนคร
นครราชสีมา และทอดพระเนตรปราสาทพิมาย ซึ่งตั้งอยู่ในเขต
เทศบาลพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ปราสาทพนมาย จังหวัดนครราชสีมา

ปราสาทพิมาย เป็นศาสนสถานนิกายมหายาน สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๑๖ - ๑๗ และมีการก่อสร้างเพิ่มเติมในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นศาสนสถานกลางเมืองพิมาย ปัจจุบันอยู่ในบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พิมาย โบราณสถานของเมืองพิมายได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ระหว่างพุทธศักราช ๒๕๐๗ - ๒๕๑๒ โดยกรมศิลปากรและรัฐบาลฝรั่งเศสร่วมมือกันบูรณะองค์ปราสาทจนแล้วเสร็จ จากนั้นได้มีการดำเนินงานบูรณะโบราณสถานในเมืองพิมายอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเปิดเป็นอุทยานประวัติศาสตร์พิมายอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๒

ปราสาทพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดสุทธจินดา จังหวัดนครราชสีมา

วัดสุทธจินดา ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดสังกัดธรรมยุติกนิกาย ตั้งขึ้นโดยการรวมวัด ๒ วัด คือ วัดสมบุญจิวและวัดบรมจินดาเมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๘ และได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๘ ภายในวัดมีโบราณวัตถุ ปูนียสถาน และปูชนียวัตถุ เช่น พระอุโบสถ ที่สร้างเลียนแบบมาจากพระอุโบสถวัดปรินายก และมีพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ มหาวิรุณศ์ ซึ่งเป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงโบราณวัตถุต่าง ๆ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินวัดสุทธจินดาครั้งแรก ในคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดนครราชสีมา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๘ หลังจากนั้นในวันที่ **๓๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปยังวัดสุทธจินดาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดสุทธจินดา แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงวางพวงมาลาอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี หรือที่ชาวนครราชสีมาเรียกว่า “ย่าโม” วิสตรัสผู้กอบกู้เมืองนครราชสีมาจากกองทัพเจ้าอนุวงศ์แห่งเวียงจันทน์ เมื่อพุทธศักราช ๒๓๖๙

ต่อมาในวันที่ **๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๔** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปประทับที่จังหวัดนครราชสีมา ในโอกาสนี้ทรงวางพวงมาลา ณ อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดหน้าพระธาตุ จังหวัดนครราชสีมา

วัดหน้าพระธาตุ เดิมชื่อวัดตะคุ ตั้งอยู่ที่ตำบลตะคุ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นวัดเก่าแก่สร้างขึ้นในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ภายในวัดมีปูชนียสถานสำคัญคือ พระธาตุเจดีย์ รูปทรงบัวเหลี่ยมที่สูงเรียว ยอดสอบเข้าหากันเป็นยอดแหลม ภายในบรรจุพระบรมธาตุ ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวปักธงชัย กล่าวกันว่าชาวลาวซึ่งอพยพจากเวียงจันทน์ มาอาศัยอยู่ที่ตำบลตะคุ ได้ร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินยังวัดหน้าพระธาตุ ๒ ครั้ง คือ

วันที่ **๒๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๑** เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ไปทรงประกอบพิธีตักถือนิมิตอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ

วันที่ **๒๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๖** เสด็จพระราชดำเนินไปทรงพระสุหร่าย และทรงปิดทองลูกนิมิตอุโบสถวัดหน้าพระธาตุ

นอกจากแหล่งโบราณสถานและวัดสำคัญดังกล่าวแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ไปทรงประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่บุษบกเหนืออุโบสถ**วัดบ้านไร่** ตำบลกุดพิมาน อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ **๑๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๘**

เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท และมีพระราชปฏิสันถารอย่างใกล้ชิด

เสด็จพระราชดำเนินวัดโพธิ์ศรีธาตุ จังหวัดสุรินทร์

วัดโพธิ์ศรีธาตุ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ที่ตำบลบ้านธาตุนี้สันนิษฐานว่าเป็นเมืองเก่าของขอมสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ต่อมาอาจมีข้าศึกมารุกรานหรือเกิดโรคระบาด จึงกลายเป็นเมืองร้าง แต่ยังคงปรากฏหลักฐานทางโบราณคดี ได้แก่ กำแพงเมืองคูเมืองโบราณล้อมรอบบ้านธาตุทางทิศตะวันตกและทิศใต้ มีบึงหรือหนองน้ำซึ่งขุดด้วยมนุษย์ล้อมรอบบ้านธาตุทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันตก มีประตูเมืองทางเข้าออกทั้ง ๔ ทิศ มีเขตพระราชวัง (โสม) ซึ่งเป็นที่อยู่ของเจ้าเมืองบริเวณตะวันตกของวัดโพธิ์ศรีธาตุ สุดท้ายมีสถานที่ประกอบศาสนกิจหรือพิธีกรรม ตามความเชื่อคือ วิหาร หรือเจดีย์ หรือเทวสถาน ซึ่งได้แก่ธาตุหินก่อด้วยศิลาแลงทราย ภายในบริเวณวัดโพธิ์ศรีธาตุ ซึ่งทางวัดได้ใช้เป็นฐานก่อสร้างพระมณฑปในปัจจุบัน

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเวียนเทียน รอบพระธาตุมณฑปวัดโพธิ์ศรีธาตุ จังหวัดสุรินทร์

วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกเธอทั้งสองพระองค์ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวิสาขบูชาเป็นการส่วนพระองค์ ณ วัดโพธิ์ศรีธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ เมื่อเสด็จถึงวัดโพธิ์ศรีธาตุ นายสุธี โอบอ้อม ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ขณะนั้น เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบบังคมทูลรายงานการก่อสร้างมณฑปที่ประดิษฐานพระสารีริกธาตุ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบรรจุพระสารีริกธาตุในกรณีแล้วทรงบรรจุลงในผอบ และทรงบรรจุผอบพระสารีริกธาตุในเจดีย์ซึ่งประดิษฐานอยู่ในมณฑปแล้วทรงผนึกเจดีย์

บทที่ ๖

พระมหากษัตริย์คุณ
ต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและ
ประวัติศาสตร์ภาคใต้

นางปรัชญาปารมิตา สำริด สมัยอยุธยาในภาคใต้ (พุทธศตวรรษที่ ๒๒ - ๒๓)

แหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ภาคใต้ในการกำกับดูแลของสำนักศิลปากรที่ ๑๓ - ๑๕ ครอบคลุมเขตพื้นที่ทั้งหมด ๑๔ จังหวัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยือนแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ภาคใต้ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๐๒ และเสด็จพระราชดำเนินต่อมาอีกหลายครั้ง การเสด็จฯ เยือนแหล่งมรดกไทยและโบราณสถานที่สำคัญในพื้นที่ภาคใต้ มีรายละเอียดดังนี้

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สงขลา

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา

สำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดสตูล จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส พื้นที่ดังกล่าวปรากฏแหล่งโบราณสถานและโบราณวัตถุจำนวนมาก นับเป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรมไทยที่น่าสนใจและนำมาศึกษา แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนมีดังนี้

วัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา

วัดมณีมาวาส เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ่อหย่าง อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลาย เดิม

เรียกว่า **วัดยายสีจันทร์** ตามนามผู้สร้าง ต่อมาชาวบ้านนิยมเรียก **วัดกลาง** และพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นวชิรญาณวโรรสเมื่อครั้งเสด็จเมืองสงขลา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๓๑ ได้ทรงเปลี่ยนชื่อวัดเป็น **วัดมณีมาวาส** ที่วัดนี้มีโบราณสถานสำคัญ คือ พระอุโบสถที่สร้างขึ้นในช่วงพุทธศักราช ๒๓๙๐ - ๒๔๐๘ โดยผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา รูปแบบของพระอุโบสถนั้นจำลองมาจากพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้ง ๔ ด้าน ซึ่งเป็นฝีมือช่างหลวง นอกจากนี้ภายใน **ศาลาฤๅษี** ยังมีภาพเขียนสีฝุ่นบนผนัง

วัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา

ปูนซึ่งเขียนเป็นภาพฤๅษีตัดตน ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในวัดแห่งนี้จึงเป็นภาพสะท้อนสังคม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนไทยท้องถิ่นภาคใต้ในช่วงปลายรัชกาลที่ ๓ - รัชกาลที่ ๔

จิตรกรรมฝาผนัง ภายในพระอุโบสถวัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม
ราษฎรภาคใต้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๒
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ
นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จ
พระราชดำเนินไปยังวัดมณีมาวาส เพื่อ
ทรงประกอบพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศล
ทักษิณานุปทาน ถวายสมเด็จพระศรี
สวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า
และสมเด็จพระมหิตลาธิเบศ อดุลยเดชวิกรม
พระบรมราชชนก

พระพุทธรูปประธาน ภายในพระอุโบสถวัดมณีมาวาส จังหวัดสงขลา

เสด็จพระราชดำเนินวัดคูหาภิมุข จังหวัดยะลา

วัดคูหาภิมุข ตั้งอยู่ที่ตำบลหน้าถ้ำ อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๓๙๐ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์โปรดให้นายเมือง บุตรพระยาเยะหริ่ง มณฑลปัตตานี เข้ารับราชการ

วัดคูหาภิมุข จังหวัดยะลา

ตำแหน่ง **พระยานรงค์ฤทธิศรีประเทศวิเศษวังสา** เจ้าเมืองยะลา ราษฎรชาวพุทธที่อพยพตามมาด้วยนั้นจึงได้ขออนุญาตเจ้าเมือง สร้างวัดขึ้นบริเวณเชิงเขาหน้าพระพุทธรูปไสยาสน์ วัดนี้เดิมชื่อว่า **วัดหน้าถ้ำ** ต่อมาจึงเปลี่ยนเป็น **วัดคูหาภิมุข** ในสมัยจอมพล แปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ปุชนิยวัดกุศลสถานสำคัญภายในวัด ได้แก่ พระพุทธรูปไสยาสน์องค์ที่ประดิษฐานในถ้ำแจ้ง ชาวบ้านเรียกว่า **พ่อท่านบรรทม** สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงพระวินิจฉัยว่า พระพุทธรูปองค์นี้เก่าแก่มาก เพราะพระกรขวาทิ้งทอดออกไปข้างหน้าตามแบบอินเดีย นอกจากพระพุทธรูปไสยาสน์แล้ว ในบริเวณวัดยังพบพระพิมพ์สมัย

ศรีวิชัยเป็นจำนวนมากอีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณแก่ราษฎรในท้องถิ่นภาคใต้ พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังจังหวัดยะลา เพื่อทรงรับฟังปัญหาทุกข์สุขของราษฎร ขณะเดียวกัน พระองค์ก็ทรงทำนุบำรุงทุกศาสนาในประเทศไทย ในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนจังหวัดยะลา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธียกข่อฟ้าอุโบสถวัดคูหาภิมุข เมื่อ **วันที่ ๑๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๘** และเสด็จพระราชดำเนินไปยังถ้ำแจ้ง เพื่อทรงนมัสการพระพุทธรูปไสยาสน์ ทั้งสองพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยพระพุทธรูปไสยาสน์องค์นี้มาก จากนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์

เสด็จพระราชดำเนินศาสนสถานสำคัญในจังหวัดปัตตานี

จากเอกสารโบราณได้ปรากฏชื่ออาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองแห่งหนึ่งบนคาบสมุทรมลายู นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า ศูนย์กลางแห่งอาณาจักรนี้น่าจะอยู่ที่จังหวัดปัตตานีในปัจจุบัน หลักฐานยืนยันข้อสันนิษฐานดังกล่าวคือ โบราณวัตถุสถานที่ค้นพบ ไม่ว่าจะเป็นซากโบราณสถานที่ซ้อนทับกัน ๓ เมือง สลุปจำลอง พระพิมพ์ดินดิบและดินเผา นอกจากนี้ยังมีศาสนสถานสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนปัจจุบัน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตร ดังนี้

ศาลาวัดกุสาวดี จังหวัดปัตตานี

วัดกุสาวดี ตั้งอยู่ที่อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี สร้างขึ้นประมาณ พุทธศักราช ๒๓๗๕ ในสมัยพระยาพิพิธเสนา มาดยาธิบดีศรีสุรสงครามสร้าง เมืองยะหริ่ง วัดนี้สร้างขึ้นหลังจากที่สร้างเมืองยะหริ่งแล้ว ๑๕ ปี ผู้สร้างคือ **ท่านขรวิสม** เดิมวัดแห่งนี้มีชื่อว่า **วัดกุหมัง** และได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดกุสาวดี ในพุทธศักราช ๒๔๘๒ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาครั้งหลังสุดเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๖

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเคยเสด็จพระราชดำเนินยังวัดนี้ครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ **๒๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙** คราวเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวชน ในครั้งนั้นทรงตัดลูกนิมิตในพิธีผูกพัทธสีมาวัดแห่งนี้ด้วย

วัดสุทธิกาวาส ตั้งอยู่ที่อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ประมาณพุทธศักราช ๒๓๐๐ ตามประวัติกล่าวว่าผู้สร้างชื่อนางทอง (โตะคง) จอมเจ้าหอม พญาซี เดิมวัดแห่งนี้มีชื่อว่า **วัดกรักขี** หรือ **วัดลักขี** เชื่อกันว่าเป็นวัดของเจ้าคณะเมืองสายบุรี ต่อมาเคยใช้เป็นสถานที่กระทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของทางราชการ ปุชนิยวัดสุทธิกาวาสสำคัญภายในวัด ได้แก่ พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ศิลปะสมัยอยุธยา และเจดีย์ที่ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐาน สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเจดีย์ศิลปะศรีวิชัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดสุทธิกาวาส เมื่อวันที่ **๓๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙** ทรงพระดำเนินเข้าพระอุโบสถที่ยังสร้างไม่เสร็จ ในการนี้ ทรงถวายยาและได้มีพระราชดำรัสกับพระใบฎีการื่น อติธมโม เจ้าอาวาส และพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์แก่ไวยาวัจกร เพื่อให้นำไปใช้บูรณปฏิสังขรณ์วัดแห่งนี้

ศาลเจ้าเล่งจูเกียง หรือ **ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว** ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองปัตตานี จังหวัดปัตตานี เดิมศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ตั้งอยู่บริเวณหมู่บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมืองปัตตานี ติดกับมัสยิดกรือเซะ ตามตำนานกล่าวว่านางลิ้มกอเหนี่ยว หญิงสาวชาวจีนที่เดินทางมาตามหาพี่ชาย “ลิ้มโต๊ะเคี่ยม” ที่เมืองไทย ให้กลับเมืองจีนไปดูแลมารดา ซึ่งป่วยชราและไม่มีหัวหน้าครอบครัวคอยดูแล แต่ลิ้มโต๊ะเคี่ยมไม่ยอมกลับ นางลิ้มกอเหนี่ยวเสียใจมาก นางจึงผูกคอตายได้ต้นมะม่วงหิมพานต์ใกล้กับมัสยิดกรือเซะนั้น หลังจากนั้นผู้คนจำนวนมากเกิดศรัทธาและบูชาเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ จึงได้สร้างศาลไว้บริเวณใกล้กับมัสยิดกรือเซะ ต่อมาหลวงสำเร็จกิจคณะจางวาง (ปุ่น คณานุรักษ์) ได้ก่อสร้างศาลเจ้าขึ้นใหม่ที่ตลาดปัตตานี ชื่อว่า ศาลเจ้าเล่งจูเกียง และอัญเชิญรูปเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจากศาลเจ้ากรือเซะมาประดิษฐานไว้ และกำหนดให้มีงานไหว้เจ้าประจำปี ในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ มีพิธีลุยน้ำกลางแม่น้ำปัตตานี พิธีลุยไฟ ซึ่งเป็นงานสมโภชยิ่งใหญ่งานหนึ่งของภาคใต้

ในประวัติศาสตร์ไทย ปรากฏหลักฐานว่าพระมหากษัตริย์ในราชวงศ์จักรี ๓ พระองค์เคยเสด็จพระราชดำเนินเยือนศาลเจ้าเล่งจูเกียงแห่งนี้มาแล้ว คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินเมื่อวันที่ ๘ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จเข้าไปในศาลเจ้า เพื่อทอดพระเนตรพระเจ้าสือกง เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เจ้าชกเด็ก และเจ้าแม่กวนอิม ทรงลงพระปรมาภิไธย และพระนามาภิไธยบนแผ่นศิลา จากนั้นได้พระราชทานพระราชวโรกาสให้ผู้มีจิตศรัทธาเผ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พลับพลาพิธี เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลตามพระราชอัธยาศัย

ทรงประกอบพิธีกฐนัตถ์ทองเจดีย์วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี

วัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ตามประวัติเดิมไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นผู้สร้าง สันนิษฐานว่าน่าจะมีอายุเก่าแก่ไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปี ตามตำนานการสร้างวัดกล่าวว่า พระยาแก้วดำเจ้าเมืองไทรบุรีต้องการหาชัยภูมิสำหรับสร้างเมืองใหม่ให้น้องสาว จึงได้เสี่ยงอธิษฐานปล่อยช้างให้เดินทางเข้าป่า โดยมีเจ้าเมืองและไพร่พลเดินติดตามไปจนกระทั่งช้างเสียขาตายได้หยุดอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งแล้วร้องขึ้นสามครั้ง พระยาแก้วดำถือเป็นนิมิตดี จะสร้างเมืองตรงที่บริเวณนั้น แต่น้องสาวไม่ชอบจึงให้ออกเดินทางหาทำเลใหม่ พระยาแก้วดำจึงให้สร้างวัดตรงบริเวณนี้แทน แล้ว

ตั้งชื่อว่า **วัดช้างให้** トラบาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม วัดช้างให้มียกชื่อหนึ่งว่า วัดราษฎร์บูรณะ ปัจจุบันมีชื่อเสียงด้านการจัดสร้างวัตถุมงคล **พระเครื่องหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด** ให้ประชาชนบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคลและป้องกันอันตรายทั้งปวง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณต่อชาวไทยพุทธที่อาศัยอยู่ในจังหวัดปัตตานีอย่างใหญ่หลวง ทรงเห็นความสำคัญของวัดซึ่งเป็นศาสนสถานศูนย์กลางของชุมชน พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินยังวัดช้างให้ เมื่อวันที่ **๒๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๐** เพื่อทรงประกอบพิธียกฉัตรทองเจดีย์ และทรงเยี่ยมราษฎรในจังหวัดปัตตานี

เสด็จพระราชดำเนินมัสยิดมาบัง จังหวัดสตูล

มัสยิดมาบัง เดิมมีชื่อว่า **มัสยิดเตงะห์** หรือ **มัสยิดอากีบี** มัสยิดแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณถนนบุรีวานิชและถนนสตูลธานี อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล สร้างขึ้นในสมัยพระยาอภัยนุราช (दनกูหมฮำหมัดอาเก็บ) เป็นเจ้าเมืองสตูล เนื่องจากก่อนหน้านั้นเมืองสตูลไม่มีมัสยิดมาก่อน พระยาอภัยนุราชจึงเห็นสมควรสร้างมัสยิดไว้เพื่อเป็นศูนย์รวมในการปฏิบัติศาสนกิจของชาวไทยมุสลิม มัสยิดแห่งนี้มีอายุราว ๑๒๐ ปี นับเป็นมัสยิดเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองสตูล ต่อมาในพุทธศักราช ๒๕๑๗ มัสยิดแห่งนี้ถูกรื้อทิ้งเพื่อสร้างขึ้นใหม่ เนื่องจากมีสภาพทรุดโทรม

มัสยิดมาบัง จังหวัดสตูล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณต่อจังหวัดสตูลมากพัน ดังจะเห็นได้จากโครงการในพระราชดำริต่าง ๆ ที่พระราชทานเพื่อราษฎรชาวจังหวัดสตูล ในด้านมรดกวัฒนธรรมไทย จังหวัดสตูลมีผู้นับถือศาสนาอิสลามจำนวนมาก ชุมชนชาวมุสลิมส่วนใหญ่จะมีมัสยิดเป็นศาสนสถานศูนย์กลางของชุมชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภกทุกศาสนา ทรงเห็นความสำคัญของชุมชนชาวมุสลิม จึงเสด็จพระราชดำเนินเยือนมัสยิดมาบัง เมื่อวันที่ **๙ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๘** พร้อมทั้งพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่โต๊ะอิหม่ามเพื่อบำรุงมัสยิด และทรงปลูกต้นราชพฤกษ์ ๒ ต้นไว้ที่หน้ามัสยิดเพื่อเป็นอนุสรณ์

เสด็จพระราชดำเนินวัดเขากง
จังหวัดนราธิวาส

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดเขากง จังหวัดนราธิวาส

วัดเขากง ตั้งอยู่ที่อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส จากเอกสารโบราณและคำบอกเล่าของคนท้องถิ่นเล่าว่า วัดเขากงเดิมคงเป็นวัดโบราณ บริเวณเขากงทั้ง ๓ ลูกนั้นพบเศษอิฐกระจัดกระจาย นักโบราณคดีจึงสันนิษฐานว่าน่าจะมีเจดีย์ประดิษฐานอยู่ และจากการปรับแต่งเนินดินในชั้นหลัง พบโบราณวัตถุ เศียรพระพุทธรูป เศียรพระโพธิสัตว์มหายาน ภาพปูนปั้นและลวดลายรอบฐานเจดีย์ ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระมหากรุณาธิคุณต่อประชาชนในจังหวัดนราธิวาสอย่างหาที่สุดมิได้ พระองค์เคยเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานมาประทับแรมยังจังหวัดนราธิวาสเป็นประจำทุกปี และได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนโบราณสถานและพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่วัดต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดหลายแห่ง ดังเช่นที่วัดเขากงนี้ ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินมาถึง ๒ ครั้ง ครั้งแรก เมื่อ **วันที่ ๑๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๑๓** เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ ไปทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและดินจากสังเวชนียสถานในพระอุระพระพุทธรูปทักษิณมิ่งมงคล และเสด็จพระราชดำเนินครั้งที่สอง เมื่อ **วันที่ ๒๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๗** ทรงถวายปัจจัยและผ้าห่มแก่พระภิกษุ มีพระราชดำรัสกับพระราชพรหมภรณ์ เจ้าอาวาส และทรงพระดำเนินทอดพระเนตรภูมิประเทศบริเวณรอบวัด

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระพุทธ จังหวัดนราธิวาส

วัดพระพุทธ ตั้งอยู่ที่บ้านพร่อน ตำบลพร่อน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เป็นวัดเก่าแก่สร้างตั้งแต่พุทธศักราช ๒๓๒๐ เดิมชาวบ้านเรียกชื่อว่า **วัดพร่อน** สิ่งสำคัญภายในวัด ได้แก่ วิหารพระนอน เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนมีหลังคาไม้ทรงจัตุรมุขมุงกระเบื้องดินเผา ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ขนาดใหญ่ และพระพุทธรูปปูนปั้นในอิริยาบถประทับนั่ง

เมื่อ **พุทธศักราช ๒๕๑๔** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนวัดพระพุทธ ๒ ครั้ง ครั้งแรก **วันที่ ๒๖ เมษายน** เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เพื่อทรงเยี่ยมราษฎร ส่วนการเสด็จพระราชดำเนินครั้งที่สองใน **วันที่ ๒๑ กันยายน** นั้นทรงประเคนเวชภัณฑ์สำหรับพระภิกษุ และพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อใช้บำรุงบูรณะวัด

ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดคันธารารามและวัดทรายขาว จังหวัดนราธิวาส

วัดคันธาราราม เป็นวัดโบราณสร้างขึ้นตั้งแต่ราวพุทธศักราช ๒๓๖๐ เดิมชื่อ **วัดตอหลัง** ภายในวัดประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ คือ **พ่อท่านดำ** ชาวบ้านศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปองค์นี้มาก นอกจากนี้กุฏิเจ้าอาวาสของวัดแห่งนี้ยังสวยงามโดดเด่น เพราะเป็นกุฏิไม้แบบตรีมุข หลังคาทรงปั้นหยา และมีภาพจิตรกรรมประดับ

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดนราธิวาส เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลที่วัดคันธาราราม เมื่อวันที่ **๒๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘** ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ถวายพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อใช้บูรณะวัด จากนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินยัง **วัดทรายขาว** ซึ่งเป็นวัดโบราณ สร้างประมาณพุทธศักราช ๒๓๘๒ สิ่งสำคัญของวัดคืออุโบสถ ซึ่งประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูปศิลาขาว

กุฏิวัดคันธาราราม จังหวัดนราธิวาส

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินถึงวัดทรายขาว ได้ทรงจุดธูปเทียนนมัสการพระพุทธรูปงาม จากนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ถวายพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เพื่อบูรณะวัดทรายขาว และมีพระราชดำรัสกับเจ้าอาวาสถึงทุกข์สุขของราษฎร

เสด็จพระราชดำเนินวัดชลธาราสিংเห จังหวัดนราธิวาส

วัดชลธาราสিংเห ตั้งอยู่ที่อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๐๓ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระครูโสภาสพุทธคุณ (พุม) เจ้าอาวาสวัดสุนันทาราม (วัดบางเตย) เป็นผู้ริเริ่มการสร้าง เมื่อสร้างวัดเสร็จสิ้นจึงได้ขนานนามว่า **วัดท่าพรุ** แต่ชาวบ้านบางคนเรียกว่า **วัดเจ๊ะเห** ต่อมาจึงได้ชื่อว่า **วัดชลธาราสিংเห** วัดแห่งนี้มีความสำคัญคือ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ไทยได้ทำสนธิสัญญาแลกเปลี่ยนสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ทำให้ไทยต้องเสียดินแดน ๔ รัฐในแหลมมลายูให้กับอังกฤษ เพื่อแลกกับการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ให้คนอังกฤษและคนไทยในบังคับของอังกฤษขึ้นศาลไทยเมื่อกระทำความผิด อำเภอตากใบเป็นส่วนหนึ่งของรัฐกลันตันในขณะนั้น และอังกฤษก็ได้ปักปันเขตแดนถึงบ้านปลักเล็ก ซึ่งมีอาณาเขตถึงวัดชลธาราสিংเห พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงหยีบยกพุทธสถาน โดยทรงอ้างวัดชลธาราสিংเหว่าเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันล้ำค่าของไทยมาแต่โบราณ หากอยู่ภายใต้การปกครองของมลายูซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้นย่อมถูกทอดทิ้งหรือทำลายจนสูญสิ้นไป ดังนั้นจึงควรอยู่ภายใต้การปกครองของไทย รัฐบาลอังกฤษยอมรับเหตุผลข้อนี้ จึงเลื่อนการปักปันเขตแดนถอยลงไปทางใต้จนถึง

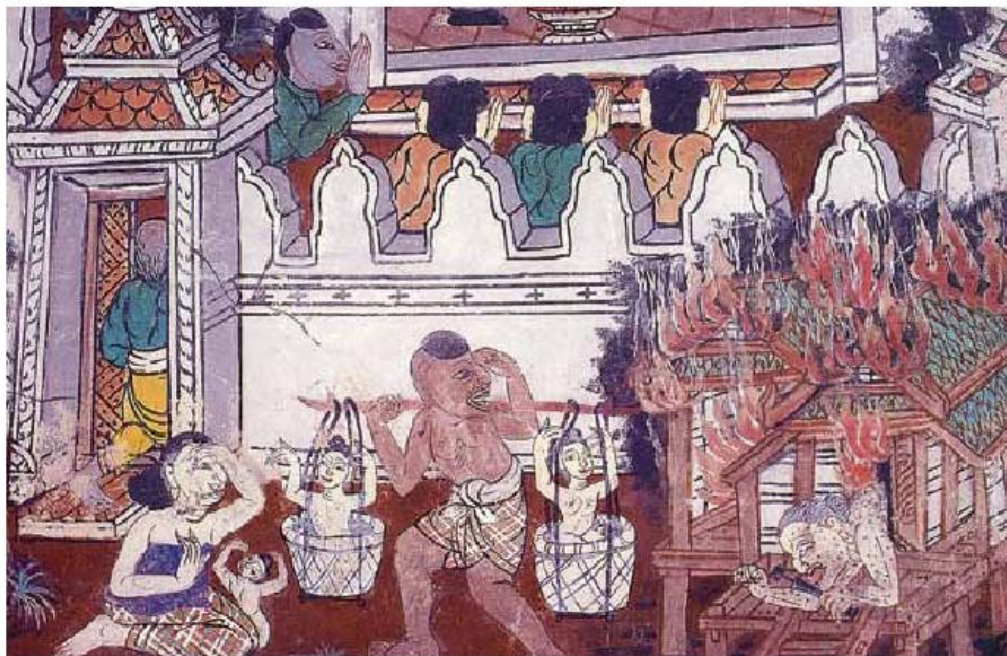
พระอุโบสถวัดชลธาราสিংเห จังหวัดนราธิวาส

กุฏิเจ้าอาวาสวัดชลธาราสিংเห จังหวัดนราธิวาส

แม่น้ำโลก พื้นที่แถบอำเภอตากใบ อำเภอสุไหงโกลก และอำเภอแว้ง ดินแดนบางส่วนที่เคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐกลันตันในมลายู จึงไม่ต้องตกอยู่ในอำนาจของอังกฤษ ดังนั้นวัดแห่งนี้จึงได้รับการขนานนามอีกชื่อหนึ่งว่า *วัดพิทักษ์แผ่นดินไทย*

วัดชลธาราสিংเห นับว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญมาช้านาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จพระราชดำเนินเยือนวัดแห่งนี้ ๒ ครั้ง ครั้งแรกเสด็จพระราชดำเนินเมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ และ

จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดชลธาราสিংเห จังหวัดนราธิวาส

ครั้งที่สอง เสด็จพระราชดำเนินเมื่อวันที่ ๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๑๙ การเสด็จพระราชดำเนินทั้งสองครั้ง ได้ทรงเยี่ยมราษฎรที่เฝ้าฯ รับเสด็จ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพร้อมทั้งมีพระราชดำรัสถึงทุกข์สุขของราษฎรในท้องถิ่น

อนึ่ง ในพุทธศักราช ๒๕๔๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดชลธาราสিংเหขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เป็นกรณีพิเศษ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๓

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช

สำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช มีหน้าที่รับผิดชอบแหล่งโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดพัทลุง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทยในเขตพื้นที่ดังกล่าว ดังนี้

เสด็จพระราชดำเนินวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

วัดพระมหาธาตุ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร เดิมชื่อ วัดพระบรมธาตุ ตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวนครศรีธรรมราช เรียกวัดแห่งนี้ว่า **วัดพระธาตุ** ถือเป็นโบราณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นมิ่งขวัญชาวเมืองนครศรีธรรมราช สัญลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่รู้จักกันแพร่หลายก็คือ พระบรมธาตุเจดีย์ ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ลักษณะเป็นเจดีย์สถาปัตยกรรมแบบลังกา มีจุดเด่นที่ยอดเจดีย์ซึ่งหุ้มด้วยทองคำแท้ เล่าสืบต่อกันมาว่าองค์พระธาตุประกอบด้วยทองรูปพรรณและของมีค่ามากมาย ซึ่งของมีค่าเหล่านี้พุทธศาสนิกชนต่างศรัทธานำมาถวายเป็นพุทธบูชา เชื่อว่าเพื่อให้ตนได้พบกับนิพพาน ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ประกาศจัดทะเบียนวัดพระมหาธาตุเป็นโบราณสถาน นับเป็นปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่งของภาคใต้

เสด็จพระราชดำเนินวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชหลายครั้ง ครั้งแรก เมื่อวันที่ **๑๔ มีนาคม**

เสด็จพระราชดำเนินทรงบำเพ็ญพระราชกุศล
เนื่องในวันวิสาขบูชา ณ วัดพระมหาธาตุ
จังหวัดนครศรีธรรมราช

พุทธศักราช ๒๕๐๒ เสด็จพระราชดำเนินไปถวายราชสักการะและทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทรงพระสุหร่ายสรองพระบรมธาตุเจดีย์ จากนั้นทรงพระราชอุทิศผ้าสีชมพูพระราชทานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดไปห่มพระบรมธาตุเจดีย์ ถวายรูปเทียนแพพร้อมต้นไม้มงคลเงิน แล้วทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการบูชาพระบรมธาตุ หลังจากเสร็จสิ้นพระราชกรณียกิจที่วัดพระมหาธาตุแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระพุทธรูปสำคัญ ณ **หอพระพุทธรูปสำคัญ** ภายใน

บริเวณศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช และในพุทธศักราช ๒๕๐๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดพระมหาธาตุอีกครั้งหนึ่งเพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชา เมื่อวันที่ **๒๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๐๗** ในการเสด็จพระราชดำเนินครั้งนี้ ได้ทรงปลูกต้นนนทรีไว้ที่หน้าพระอุโบสถด้วย

ต่อมาวันที่ **๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อพระพุทธรูปสำคัญจำลอง ณ วัดพระมหาธาตุ

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อพระพุทธรูปสำคัญจำลอง วัดพระมหาธาตุ
จังหวัดนครศรีธรรมราช

จากนั้นวันที่ **๑๔ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงสักการะพระบรมสารีริกธาตุที่วัดพระมหาธาตุอีกครั้งหนึ่ง

ทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ในบริเวณวัดสวนหลวงตะวันออกซึ่งเป็นวัดร้างตรงข้ามกับวัดสวนหลวงในปัจจุบัน ประวัติการก่อตั้งเริ่มต้นจากการที่หน่วยศิลปากรที่ ๘ กรมศิลปากรซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลรักษาโบราณสถานในเขตภาคใต้ตอนบน เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๗ ดำเนินการขุดแต่งบูรณะเจดีย์ยักษ์ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ระหว่างพุทธศักราช ๒๕๐๗ - ๒๕๑๐ ได้โบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก แต่ไม่มีสถานที่เก็บรักษา นอกจากนั้นยังมีโบราณวัตถุอีกจำนวนหนึ่งที่ได้จากการขุดค้นในท้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดระนอง จังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ และจังหวัดภูเก็ต กรมศิลปากรจึงได้จัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราชขึ้นเพื่อจัดแสดงโบราณวัตถุและศิลปวัตถุดังกล่าว และเพื่อเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมของประชาชนในภาคใต้

เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗

วันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๗ หลังจากเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเททองหล่อพระพุทธรูปหิรัญคัลปาลง ณ วัดพระมหาธาตุแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช และพระราชทานพระราชดำรัสตอนหนึ่ง ความว่า

...การตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นจังหวัดสำคัญอันเป็นศูนย์กลางความเจริญมาแล้วตั้งแต่โบราณสมัยนั้น เป็นการที่เหมาะสมและชอบด้วยเหตุผลทุกด้าน ศิลปโบราณวัตถุในเขตจังหวัดต่าง ๆ ที่นำรวบรวมไว้แต่ละชิ้นมีความสำคัญและมีคุณค่ามาก ในเหตุที่เป็นวัตถุพยานที่จะใช้พิจารณาศึกษาเรื่องราวของอดีตได้อย่างไม่รู้จักจบ จึงเป็นกิจเริ่มต้นที่ทุกคนทุกฝ่าย โดยเฉพาะกรมศิลปากร จะต้องบำรุงรักษาไว้ให้มั่นคง จะปล่อยให้ทำลายสูญไปไม่ได้ เพราะไม่มีทางจะหาวัตถุชิ้นใหม่อันใดมาทดแทนกัน พร้อมกันนั้น ก็จะต้องพยายามแนะนำชักจูงผู้คนทั่วไป ให้ทราบถึงกิจการ บริการ รวมทั้งประโยชน์ที่จะพึงได้รับจากพิพิธภัณฑ์สถาน เมื่อประชาชนได้รู้จัก ได้ใช้ และได้รับประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์สถานโดยกว้างขวางแล้ว จึงจะนับว่าเกิดเป็นประโยชน์แก่การศึกษา ค้นคว้าอย่างแท้จริงตามเจตนารมณ์...

พระราชดำรัสดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยในมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ และกิจการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ศิลปโบราณวัตถุ ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่จะยืนยันถึงความเจริญรุ่งเรืองและอารยธรรมของชาติไทย

เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการจัดแสดงโบราณวัตถุ ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

ทรงนมัสการพระบรมธาตุศรีสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระบรมธาตุศรีสุราษฎร์ธานี ถือว่าเป็นปูชนียสถานองค์แรกที่ชาวบ้านดอนได้ร่วมแรงร่วมใจจัดสร้างขึ้น เพื่อเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง องค์พระธาตุตั้งอยู่บนยอดเขาท่าเพชร ภูเขาใหญ่ที่มองเห็นจากตัวเมืองบ้านดอนได้อย่างชัดเจน และเป็นผืนป่าแห่งเดียวที่อยู่ใกล้ตัวเมืองสุราษฎร์ธานี อยู่ในความดูแลของสถานีพัฒนาและส่งเสริมอนุรักษ์สัตว์ป่าเขาท่าเพชร

ในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวสุราษฎร์ธานีครั้งแรก เมื่อวันที่ **๒๖ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒** พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงนมัสการพระบรมธาตุศรีสุราษฎร์ธานีแห่งนี้ก่อนจะเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพมหานคร

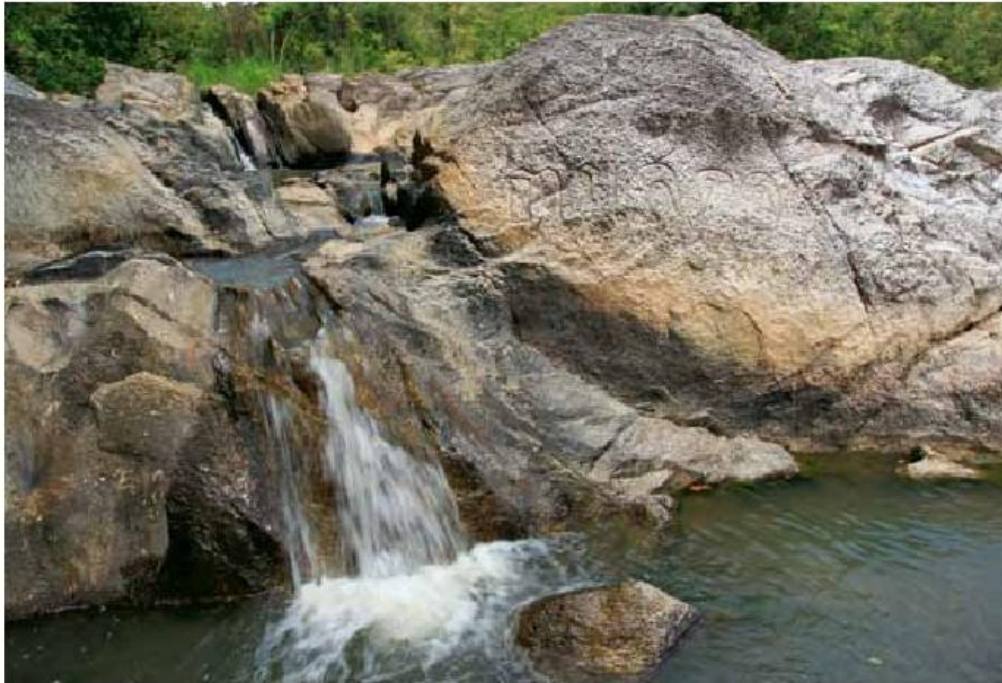
ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วัดพระบรมธาตุไชยา เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นวัดโบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานระยะเวลาก่อสร้างที่แน่ชัด ภายในวัดมีปูชนียสถานสำคัญ คือ พระบรมธาตุไชยา เป็นเจดีย์ทรงปราสาท เรือนธาตุมีผังรูปกากบาท มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น พระบรมธาตุไชยาเป็นโบราณสถานสำคัญคู่บ้านคูเมืองของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหลักฐานยืนยันความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้มากกว่าพันปี ในพระวิหารหลวงประดิษฐานพระพุทธรูปใหญ่น้อยหลายองค์ ส่วนใหญ่เป็นศิลปะอยุธยาสกุลช่างไชยา นอกจากนี้ในบริเวณวัดพระบรมธาตุไชยายังพบโบราณวัตถุชิ้นสำคัญ ซึ่งจัดอยู่ในสมัยศรีวิชัยได้หลายชิ้น ได้แก่ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสำริดและศิลา เป็นต้น ศิลปวัตถุเหล่านี้ทรงคุณค่าแก่การศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์

วัดพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เคยเสด็จพระราชดำเนินยัง วัดพระบรมธาตุไชยาแห่งนี้ เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๐ เพื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในวันวิสาขบูชา ในการนี้ได้พระดำเนิน ประทับฉัตรพุทธเจดีย์สถาน ๓ รอบ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระพุทธรูปมา ประฐานในพระอุโบสถ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทรงธรรม ทรงประเคนจตุปัจจัย ไทยธรรม จากนั้นเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรที่เฝ้าฯ รับเสด็จอยู่ ณ สนามหน้าวัดพระบรมธาตุไชยา

น้ำตกธารเสด็จ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

เสด็จประพาสน้ำตกธารเสด็จ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จารึกพระปรมาภิไธย ภปร
และวันที่เสด็จประพาสน้ำตกธารเสด็จ

น้ำตกธารเสด็จ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านใต้ อำเภอเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องจากบริเวณแห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรเห็นเป็นลำธารกว้างใหญ่ เป็นที่สนุกสนาน จึงพระราชทานนามว่า ธารเสด็จ และเป็นที่โปรดเสด็จประพาสตลอดรัชกาล โดยโปรดเกล้าฯ ให้จารึกพระปรมาภิไธย จปร ตัวเลขและตัวอักษรต่าง ๆ ไว้ ๑๙ ครั้ง จำนวน ๑๐ แห่ง ต่อมาภายหลังพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ

พระราชดำเนินมายังน้ำตกธารเสด็จแห่งนี้เช่นกันในพุทธศักราช ๒๔๖๙ และพุทธศักราช ๒๔๗๑ ทั้งให้จารึกพระปรมาภิไธย ภปร สลักไว้บนก้อนหินใกล้พลับพลาที่ประทับเช่นกัน ชาวบ้านแถบนี้ถือว่าเป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ เพราะเคยมีพระมหากษัตริย์เสด็จมาหลายพระองค์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เคยเสด็จประพาสน้ำตกธารเสด็จ เมื่อวันที่ **๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๕** และโปรดเกล้าฯ ให้จารึกพระปรมาภิไธย ภปร พร้อมวันที่เสด็จพระราชดำเนินบนโขดหินริมธารเสด็จ และให้จารึกพระปรมาภิไธยและวันที่เดียวกันไว้ ณ ศาลาสามรัชกาล ใกล้พลับพลาที่ประทับอีกแห่งหนึ่ง น้ำตกธารเสด็จจึงกลายเป็นแหล่งประวัติศาสตร์แห่งหนึ่งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เสด็จพระราชดำเนินแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ในจังหวัดพัทลุง

ในเขตจังหวัดพัทลุงมีโบราณสถาน ทั้งที่เป็นศาสนสถานและแหล่ง
ธรรมชาติที่น่าสนใจอยู่หลายแห่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ
พระราชดำเนินเยือนจังหวัดพัทลุงครั้งแรกในเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒
แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถานที่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือน มีดังนี้

เสด็จพระราชดำเนินวัดคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง

ถ้ำคูหาสวรรค์ จังหวัดพัทลุง

ถ้ำคูหาสวรรค์ ตั้งอยู่ที่วัดคูหาสวรรค์ ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง
พัทลุง จังหวัดพัทลุง เดิมชาวบ้านเรียกวัดแห่งนี้ว่า *วัดคูหาสูง* หรือ *วัดสูง*
ไม่มีหลักฐานการสร้างวัดที่แน่ชัด ในตำนานนางเลียดชาวซึ่งเป็นตำนาน
เลื่องชื่อของภาคใต้กล่าวว่า เมื่อดาสามโมกับยายเพชรถึงแก่กรรมแล้ว กุมาร
กับนางเลียดชาวให้นำอัฐิของท่านทั้งสองไปเก็บไว้ในถ้ำคูหาสวรรค์ อย่างไรก็ตาม หนังสือทำเนียบวัดจังหวัดพัทลุงของพระครูอริยสังวร (เอียด) กล่าวว่า วัดคูหาสวรรค์สร้างเมื่อพุทธศักราช ๑๙๒๔ ส่วนในหนังสือพระกัลปนาวัต เมืองพัทลุงสมัยอยุธยา กล่าวว่า พระราชมนีร่วมกับพระครูธรรมรังษี พระมหาเถรพุทธรักขิต พระครูบุตเทพ พระหมื่นเทพบาล เป็นผู้สร้างวัดคูหาสวรรค์ และก่อพระพุทธรูป ๒๐ องค์ สร้างพระเจดีย์ ๗ องค์ เพื่อถวายพระราชกุศล เข้าไปยังกรุงศรีอยุธยา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือน วัดคูหาสวรรค์แห่งนี้ เมื่อ**วันที่ ๑๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒** คราวเสด็จ เยี่ยมพสกนิกรภาคใต้ และเป็นครั้งแรกที่เสด็จพระราชดำเนินไปจังหวัดพัทลุง ครั้งนั้นพระองค์ทรงนมัสการพระพุทธรูปที่ถ้ำคูหาสวรรค์ และทรงจารึก พระปรมาภิไธย ภปร และพระนามาภิไธย สก ไว้ที่เพิงผาหน้าถ้ำ จากนั้นได้ เสด็จเยี่ยมพสกนิกรที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดพัทลุง

พระมหากรุณาธิคุณต่อแหล่งมรดกโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ในเขตพื้นที่สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต

สำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต มีเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต จังหวัดระนอง จังหวัดพังงา จังหวัดกระบี่ และจังหวัดตรัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยือนแหล่งมรดกโบราณคดี และประวัติศาสตร์ในเขตสำนักศิลปากรที่ ๑๕ มีดังนี้

ทอดพระเนตรพระพุทธรูปทองคำ วัดมงคลนิมิตร จังหวัดภูเก็ต

วัดมงคลนิมิตร หรือชาวบ้านเรียกว่า **วัดกลาง** ตั้งอยู่ที่อำเภอเมือง ภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต เดิมวัดมงคลนิมิตรได้รับการบูรณะจากพระยาศรีสุรราช ตามคำสั่งของท่านพระครูวัดฉลอง วัดแห่งนี้มีความสำคัญคือ เป็นสถานที่ใช้ ประกอบพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของมณฑลภูเก็ต ปุชนิยวัตถุสำคัญของวัด คือ พระพุทธรูปทองคำ ศิลปะสมัยสุโขทัย

วันที่ ๑๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาที่วัดมงคลนิมิตร เพื่อทอดพระเนตรพระพุทธรูปทองคำ องค์ดังกล่าว

ทรงประกอบพิธีเปิดอนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี - ท้าวศรีสุนทร จังหวัดภูเก็ต

อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี - ท้าวศรีสุนทร ตั้งอยู่ที่วงเวียนสี่แยก ท่าเรือ ตำบลศรีสุนทร อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต สร้างขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๙ จากหลักฐานสำคัญในจดหมายเหตุเมืองถลาง ๖ ฉบับ เพื่อเป็นการ เสริมและสนองพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวใน คราวเสด็จเปิดถนนสายกลางที่ได้พระราชทานนามว่า ถนนเทพกระษัตรี นอกจากนี้ได้มีการตั้งชื่อตำบลในภูเก็ต ๒ ตำบล คือตำบลเทพกระษัตรีและ ตำบลศรีสุนทร เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงความกล้าหาญของวีรสตรีทั้งสองท่าน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดอนุสาวรีย์
ท้าวเทพกระษัตรี - ท้าวศรีสุนทร ที่
จังหวัดภูเก็ต เมื่อวันที่ **๒๓ พฤษภาคม**
พุทธศักราช ๒๕๑๐ จากนั้นเสด็จ
พระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธีเททอง
และทรงเจิมข้อฟ้าอุโบสถวัดเจริญสมณกิจ
ณ ห้องพิธีหอประชุมเทศบาลเมืองภูเก็ต

เสด็จพระราชดำเนินวัดสุวรรณคูหา จังหวัดพังงา

วัดสุวรรณคูหา ตั้งอยู่ที่ตำบล
กระโสม อำเภอกะทู้ จังหวัดพังงา
ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า วัดถ้ำ เป็นวัด
เก่าแก่ภายในอาณาบริเวณประกอบด้วย
ถ้ำต่าง ๆ ที่มีโบราณสถานสำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ ได้แก่ ถ้ำใหญ่ ถ้ำแจ้ง
ถ้ำมิด และถ้ำแก้ว ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้นประดิษฐานอยู่หลายองค์
องค์ที่สำคัญและสวยงามที่สุดคือ พระพุทธไสยาสน์ ขนาดยาว ๗ วา ๒ ศอก
และพระพุทธรูปนาคปรก ในถ้ำแจ้งมีจารึกพระปรมาภิไธย พระนามาภิไธย
และพระนามพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ อาทิ จปร สว ๑๐๙ มว ๑๒๘
ปปร ๒๔๑๗ และ สก ๒๕๐๒ เป็นต้น นอกจากนี้ยังขุดพบโบราณ
วัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์หลายชิ้น ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญแสดงให้เห็นว่า
ถ้ำสุวรรณคูหาเคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม
ราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรวัดสุวรรณคูหาแห่งนี้ เมื่อ
วันที่ **๑๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๒** จากนั้นทรงเยี่ยมข้าราชการและราษฎร
ที่มาเฝ้าฯ รับเสด็จด้วยความจงรักภักดี

อนุสาวรีย์ท้าวเทพกระษัตรี - ท้าวศรีสุนทร จังหวัดภูเก็ต

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สำนัก. เอกสารไมโครฟิล์ม ร.๕ ยธ.๙๙/๑ เบ็ดเตล็ด เรื่องจะตั้งกอมป็นี
นวกรรมสำหรับการก่อสร้างต่าง ๆ.

หนังสือ

- การศาสนา, กรม. **ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๓.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **ตำนานพระพุทธเจดีย์.** พิมพ์ครั้งที่ ๓.
กรุงเทพฯ : ศุภสภา, ๒๕๑๘.
- นริศรานูวัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระยา. **สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา.** พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๐๕.
- คณะกรรมการจัดงานสมโภชวัดอินทวิหาร พระอารามหลวง. **ทำเนียบพระอารามหลวงทั่วประเทศ.**
กาญจนบุรี : สหภาพพัฒนาการพิมพ์ - สำนักพิมพ์ธรรมเมธี, ๒๕๔๔.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราช
พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒. **วัฒนธรรม พัฒนาการทาง
ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดกระบี่ - จังหวัดอำนาจเจริญ.** กรุงเทพฯ
: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒. (หนังสือชุด ๗๕ จังหวัด).
- นครศรีธรรมราช, จังหวัด. **รอยพระบาทหยาดรายังจารึก.** นครศรีธรรมราช : ไทมพรินต์, ๒๕๔๙.
- พระราชวัง, สำนัก. **เสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๐๒.** กรุงเทพฯ : สำนักพระราชวัง, ๒๕๓๘.
- วัฒนธรรม, กระทรวง. **ศิลปวัฒนธรรมไทย.** กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นต์ติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง
จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๒.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **พัฒนาการศิลปกรรมสมัยก่อนอยุธยาและสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่
๑๘ - ๒๓).** โครงการลพบุรีศึกษาเชิงบูรณาการ เพื่อพัฒนาการของสังคมและเศรษฐกิจไทย
พ.ศ. ๒๕๔๙. (เอกสารถ่ายสำเนา).
- ศาลจังหวัดศรีสะเกษแผนกคดีอาญาและครอบครัว. **ตามรอยพระยุคลบาท เสด็จฯ ภาคอีสาน
พุทธศักราช ๒๔๙๘.** อุบลราชธานี : ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุป, ๒๕๔๙.
- ศิลปากร, กรม. **จดหมายเหตุการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระธาตุพนม ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร
อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม พุทธศักราช ๒๕๑๘ - ๒๕๒๒.** กรุงเทพฯ : คณะ
กรรมการดำเนินงานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระธาตุพนม, ๒๕๒๒.
- _____. **นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช.** กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์
(๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๓.

ศิลปากร, กรม. **นำชมพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ วัดเบญจมบพิตร**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๓.

_____. **พระบิดาแห่งการอนุรักษ์มรดกไทย เล่ม ๑**. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๐.

_____. **พัฒนาการอารยธรรมไทย**. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๓๖.

_____. **มรดกของแผ่นดิน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๙.

_____. **๙ เส้นทางมรดกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๒.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม ๔. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสาน เล่ม ๖. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, ๒๕๔๒.

สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, สถาบันดำรงราชานุภาพ. **พระทรงเป็นพลังแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ : บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๕๑.

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๔๔ / ๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ

จัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗ รอบ ในวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ นับเป็นมหามงคลพิเศษยิ่ง สมควรที่รัฐบาลจะได้จัดงานเฉลิมฉลองให้ สมพระเกียรติและถูกต้องตามราชประเพณี และสมควรที่จะได้ดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่เป็นการ สร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ รวมทั้งเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความกตัญญูกตเวที น้อมรำลึกใน พระมหากรุณาธิคุณ และแสดงความจงรักภักดี ถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้ทรงสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างอเนกอนันต์

โดยที่ได้มีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี ตามประกาศ ลงวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๕๔ และมีประกาศพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐมนตรี ตามประกาศลงวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๕๔ เป็นผลให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๒๐๔ / ๒๕๕๒ ลงวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๒ และที่ ๑๐๘ / ๒๕๕๓ ลงวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๕๓ สิ้นสุดลง

ดังนั้น เพื่อให้การจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ โดยมี องค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

คณะที่ปรึกษา

๑.๑ ประธานองคมนตรีและรัฐบุรุษ	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๒ ประธานรัฐสภา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๓ ประธานศาลฎีกา	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๔ ประธานวุฒิสภา	ที่ปรึกษาและกรรมการ

๑.๕	หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี
ประธานมูลนิธิโครงการหลวง	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๖	องคมนตรี
(นายอำพล เสนาณรงค์)	ที่ปรึกษาและกรรมการ
๑.๗	องคมนตรี
(นายสวัสดิ์ วัฒนายากร)	ที่ปรึกษาและกรรมการ

คณะกรรมการ

๑.๘	นายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
๑.๙	รองนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	รองประธานกรรมการ
๑.๑๐	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีทุกท่าน	กรรมการ
๑.๑๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๑๒	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๑๓	เลขาธิการพระราชวัง	กรรมการ
๑.๑๔	ราชเลขาธิการ	กรรมการ
๑.๑๕	เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๖	เลขาธิการคณะรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๑๗	ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
๑.๑๘	เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	กรรมการ
๑.๑๙	ปลัดกระทรวงกลาโหม	กรรมการ
๑.๒๐	ปลัดกระทรวงการคลัง	กรรมการ
๑.๒๑	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	กรรมการ
๑.๒๒	ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	กรรมการ
๑.๒๓	ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๒๔	ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ
๑.๒๕	ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๒๖	ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๒๗	ปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ
และการสื่อสาร	กรรมการ
๑.๒๘	ปลัดกระทรวงพลังงาน	กรรมการ
๑.๒๙	ปลัดกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
๑.๓๐	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๓๑	ปลัดกระทรวงยุติธรรม	กรรมการ

๑.๓๒	ปลัดกระทรวงแรงงาน	กรรมการ
๑.๓๓	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	กรรมการ
๑.๓๔	ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	กรรมการ
๑.๓๕	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๓๖	ปลัดกระทรวงสาธารณสุข	กรรมการ
๑.๓๗	ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม	กรรมการ
๑.๓๘	ปลัดกรุงเทพมหานคร	กรรมการ
๑.๓๙	รองเลขาธิการพระราชวัง (นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา)	กรรมการ
๑.๔๐	รองราชเลขาธิการ (ท่านผู้หญิงบุตรี วีระไวทยะ)	กรรมการ
๑.๔๑	ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง (นายสรชัย เทียมทวีสิน)	กรรมการ
๑.๔๒	ที่ปรึกษาฝ่ายกิจกรรมพิเศษ สำนักพระราชวัง (นายรัตนาวุธ วัชรโรทัย)	กรรมการ
๑.๔๓	เลขาธิการคณะองคมนตรี	กรรมการ
๑.๔๔	สมุหราชองครักษ์	กรรมการ
๑.๔๕	ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กรรมการ
๑.๔๖	ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
๑.๔๗	ผู้บัญชาการทหารเรือ	กรรมการ
๑.๔๘	ผู้บัญชาการทหารอากาศ	กรรมการ
๑.๔๙	ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕๐	โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการ
๑.๕๑	ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ	กรรมการ
๑.๕๒	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	กรรมการ
๑.๕๓	อธิบดีกรมการศาสนา	กรรมการ
๑.๕๔	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการ
๑.๕๕	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและเลขานุการ
๑.๕๖	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (นายธีรภัทร สันติเมทนีดล)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๗	รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (นายเอนก เพิ่มวงศ์เสนีย์)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๘	ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (นางปราณี สิริวัฒน์)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๕๙	ผู้อำนวยการสำนักแผนงานและกิจการพิเศษ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

- ๑.๖๐ ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์
ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- ๑.๖๑ ผู้อำนวยการกองพระราชพิธี
สำนักพระราชวัง กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
- ๑.๖๒ ผู้อำนวยการสำนักพิธีการและเลขานุการ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

๒.๑ กำหนดนโยบายและแนวทางการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ให้สมพระเกียรติและถูกต้องตามราชประเพณี

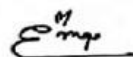
๒.๒ พิจารณาและให้ความเห็นชอบแผนงาน โครงการ และกิจกรรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ

๒.๓ แต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

๒.๔ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

(นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

ที่ ๗ / ๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ

ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๔๔ / ๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงาน นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานเฉลิมพระเกียรติฯ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมพระเกียรติ คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ในคราวประชุมครั้งที่ ๑ / ๒๕๕๔ เมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๕๔ จึงมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ โดยมีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ดังนี้

๑. องค์ประกอบ

๑.๑	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม	ประธานกรรมการ
๑.๒	ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม	รองประธานกรรมการ
๑.๓	ราชเลขาธิการ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๔	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๕	เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๖	นายทองต่อ กล้ายไม้ ณ อยุธยา	กรรมการ
๑.๗	คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	กรรมการ
๑.๘	นายประสพโชค อ่อนกอ	กรรมการ
๑.๙	ที่ปรึกษาเลขาธิการพระราชวัง (นางสายไหม จบกาสึก)	กรรมการ
๑.๑๐	นางสาวทรงสรณ์ นิลกำแหง	กรรมการ
๑.๑๑	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๒	ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย หรือผู้แทน	กรรมการ

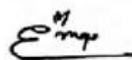
๑.๑๓	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์
ของชาติ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๔	ผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
หรือผู้แทน	กรรมการ
๑.๑๕	อธิบดีกรมศิลปากร	กรรมการและเลขานุการ
๑.๑๖	รองอธิบดีกรมศิลปากร
(ที่ได้รับมอบหมาย)	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๗	ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์
กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๘	ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑.๑๙	ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
กรมศิลปากร	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

๒. อำนาจหน้าที่

- ๒.๑ จัดทำหนังสือที่ระลึกและจดหมายเหตุการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ
- ๒.๒ กำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำหนังสือที่ระลึกการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ
- ๒.๓ พิจารณาก่อนการออกหนังสือที่ระลึกของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เสนอขอ
จัดทำหนังสือที่ระลึกเฉลิมพระเกียรติฯ
- ๒.๔ แต่งตั้งคณะกรรมการหรือคณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็น
สมควร
- ๒.๕ รายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฯ เพื่อทราบ
- ๒.๖ ดำเนินการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔

(นางสาวยิ่ลักษณ์ ชินวัตร)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

คำสั่งกรมศิลปากร

ที่ ๔๖๕ / ๒๕๕๔

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือ

ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย

เนื่องด้วยกรมศิลปากร กำหนดจัดพิมพ์หนังสือ ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔

เพื่อให้การดำเนินงานจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวเป็นไปด้วยความถูกต้อง เรียบร้อย รวดเร็ว และสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ จึงแต่งตั้งที่ปรึกษาและคณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย ดังต่อไปนี้

ที่ปรึกษา

๑. อธิบดีกรมศิลปากร
๒. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายบวรเวท รุ่งรุจี)
๓. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายเอนก สีหามาตย์)
๔. รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายการุณ สุทธิกุล)

คณะกรรมการ

๑. ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง	ประธานคณะกรรมการ
๒. ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์	คณะกรรมการ
๓. ผู้อำนวยการสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ	คณะกรรมการ
๔. ผู้อำนวยการสำนักหอสมุดแห่งชาติ	คณะกรรมการ
๕. ผู้อำนวยการสำนักโบราณคดี	คณะกรรมการ
๖. ผู้อำนวยการสำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ	คณะกรรมการ
๗. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑ ราชบุรี	คณะกรรมการ
๘. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๒ สุพรรณบุรี	คณะกรรมการ
๙. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๓ พระนครศรีอยุธยา	คณะกรรมการ
๑๐. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๔ ลพบุรี	คณะกรรมการ
๑๑. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๕ ปราจีนบุรี	คณะกรรมการ

๑๒. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๖ สุโขทัย	คณะกรรมการ
๑๓. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๗ น่าน	คณะกรรมการ
๑๔. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๘ เชียงใหม่	คณะกรรมการ
๑๕. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๙ ขอนแก่น	คณะกรรมการ
๑๖. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๐ ร้อยเอ็ด	คณะกรรมการ
๑๗. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๑ อุบลราชธานี	คณะกรรมการ
๑๘. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๒ นครราชสีมา	คณะกรรมการ
๑๙. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๓ สงขลา	คณะกรรมการ
๒๐. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราช	คณะกรรมการ
๒๑. ผู้อำนวยการสำนักศิลปากรที่ ๑๕ ภูเก็ต	คณะกรรมการ
๒๒. นายบุญเดือน ศรีวรรณ	คณะกรรมการ
๒๓. หัวหน้ากลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	คณะกรรมการและเลขานุการ
๒๔. นางวรานิ เนียมสอน	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๕. นางสาวปาลิดา เอ็มชัยบุตร	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๖. นางรัชณี งามเจริญ	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๗. นางสาวสุภารัตน์ ประทุมมา	คณะกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการ มีหน้าที่ดังนี้

๑. กำหนดแนวทางการจัดพิมพ์และโครงสร้างของหนังสือ
๒. รวบรวมข้อมูล ภาพถ่าย เอกสารที่เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและโบราณสถานทั่วประเทศ เพื่อประกอบการจัดพิมพ์หนังสือ
๓. ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำต้นฉบับ และควบคุมการจัดพิมพ์หนังสือ
๔. ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่เกี่ยวข้องและได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔

(นางโสมสุดา ลีะวณิช)

อธิบดีกรมศิลปากร

ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔
พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรก พุทธศักราช ๒๕๕๔ จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

กรมศิลปากร

ภูมิแผ่นดินมรดกไทย : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการเสด็จพระราชดำเนินแหล่งมรดกไทย.--

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๕๔. ๒๕๖ หน้า.

1. ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา--พระราชกรณียกิจ.

2. การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

1. ชื่อเรื่อง.

923.1593

ISBN 978-974-417-678-9

ที่ปรึกษา

นางโสมสุตา สียะวนิช
นายบวรเวท รุ่งรุจี
นายเอนก สีหามาตย์
นายการุณ สุทธิกุล
นางสุนิสา จิตรพันธ์
นางเบญจมาศ แพทอง
นางสาววิภา โรจนราธา

นายบุญเดือน ศรีวรรณ

อธิบดีกรมศิลปากร

รองอธิบดีกรมศิลปากร

รองอธิบดีกรมศิลปากร

รองอธิบดีกรมศิลปากร

ผู้อำนวยการสำนักบริหารกลาง

ผู้อำนวยการสำนักวรรณกรรมและประวัติศาสตร์

นักอักษรศาสตร์เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์และจารีตประเพณี

นักอักษรศาสตร์เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาและวรรณกรรม

บรรณาธิการ

นางสาวอรสรา สายบัว
นางรัชณี งามเจริญ
นางสาวสุภารัตน์ ประทุมมา
นางกมลชนก พรภาสกร

นางวราณี เนียมสอน

นางสาวสุธีรา สัตยพันธ์

นางสาวทิพวรรณ บุญส่งเจริญ

นางจิราภรณ์ ไชยยา

ข้อมูลและภาพประกอบ

กองงานในพระองค์ สำนักพระราชวัง
สำนักโบราณคดี

สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

สำนักศิลปากรที่ ๑ - ๑๕

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช

กลุ่มเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักบริหารกลาง

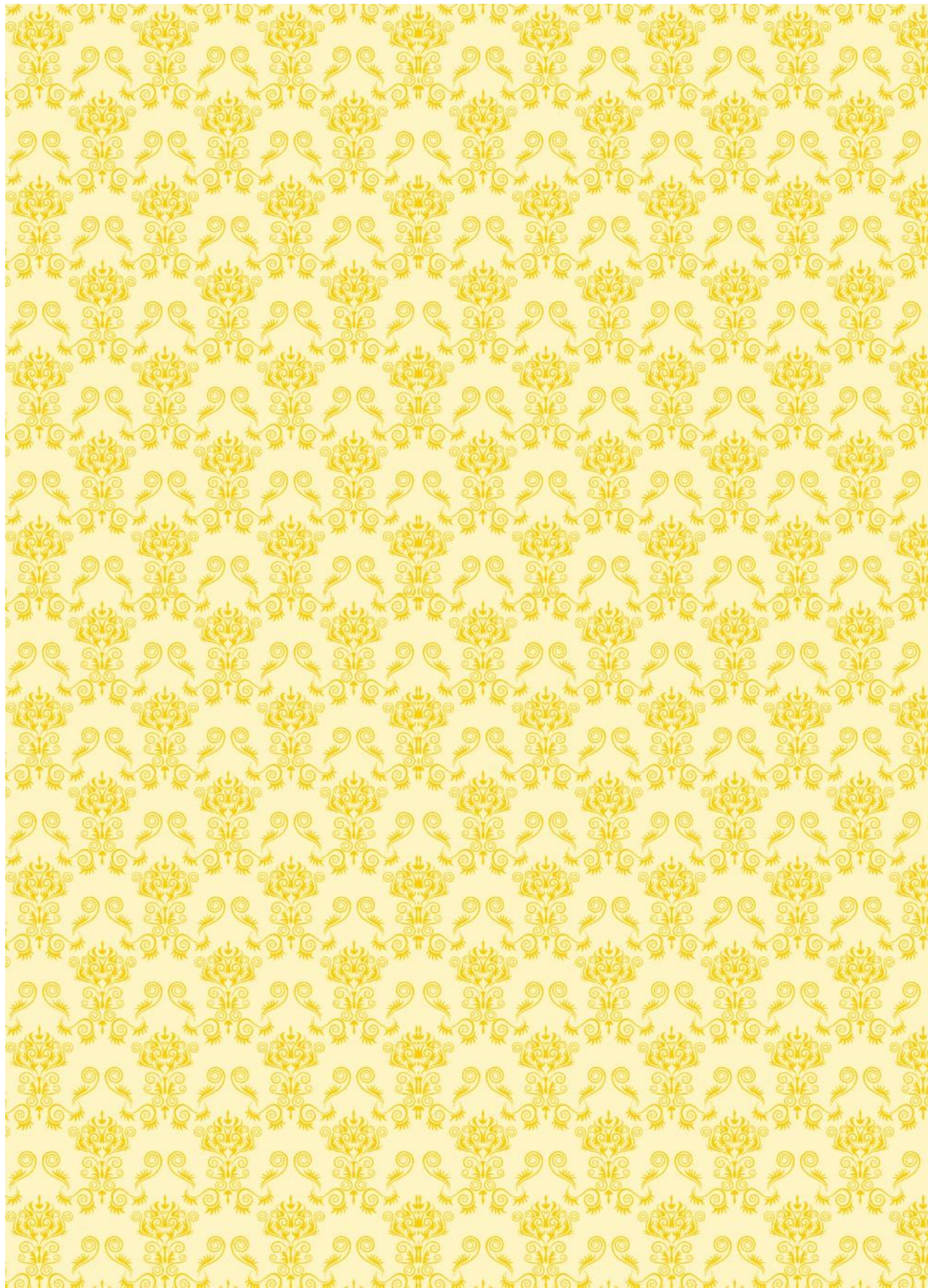
นายฤทธิ รัตนประทีป

ตรวจรูปแบบศิลปกรรม นายธนากร กำไพรัพย์

ออกแบบศิลปกรรมและจัดพิมพ์

บริษัท รุ่งศิลปการพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด โทร. ๐ ๒๗๔๓ ๙๐๐๐

กรมศิลปากร

